

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ
ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ДУДАШ КІТТИ ЕВЕЛІН ІМРЕІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 012 Дошкільна освіта

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 10 /27 жовтня 2021 року

Науковий керівник:

Бергхауер-Олас Емьовке Ласлівна

PhD, доктор філософії з галузі

соціальні та поведінкові науки

Завідувач кафедрою:

Біда Олена Анатоліївна,

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Кваліфікаційна робота

**ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ
ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконав: студентка IV-го курсу

Дудаш Кітті Евелін Імреївна

Освітня програма: 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **Бергхауер-Олас Емьовке Ласлівна**

PhD, доктор філософії з галузі

соціальні та поведінкові науки

Рецензент: **Гаврилюк Ілона Юліївна**

ст. викладач

Берегове
2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKRENDJÉNEK
VIZSGÁLATA**

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Dudás Kitti Evelin

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 012 Óvodapedagógia

**Témavezető: Berghauer-Olasz Emőke
PhD, docens**

**Recenzens: Gávriljuk Ilona
adjunktus**

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Характеристика дошкільного віку	9
II. ПОВЕНДІКОВІ НОРМИ У ДІТЕЙ ТА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ У ЖИТТІ ДИТИНИ	14
2.1. Дослідження ціннісних орієнтацій	17
III. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЗНАЩУЩИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	22
3.1. Актинометричні дослідження	22
3.2. Методи, цілі та гіпотези дослідження	25
3.3. Результати дослідження	28
ВИСНОВКИ	68
РЕЗЮМЕ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71
СПИСОК МАЛЮНКІВ	77
СПИСОК ТАБЛИЦЬ	78
ДОДАТКИ	79

TARTALOM

BEVEZETÉS	6
I. AZ ÓVODÁSKORÚ GYEREK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI	8
1.1. Az óvodáskor jellegzetességei, a világkép alakulása	9
II. A GYERMEKEK ÉRTÉKEI-ERKÖLCSI NORMÁI	14
2.1. Értékkorientációs vizsgálatok	17
III. AZ ÓVODÁSKORÚ GYEREKEK KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKRENDJÉNEK VIZSGÁLATA	22
3.1. Aktometriai felmérés	22
3.2. A vizsgálat módszere, céljai, hipotézisei	25
3.3. A vizsgálat eredményei	28
ÖSSZEFOGLALÁS	68
REZÜMÉ	70
HIVATKOZOTT IRODALOM	71
ÁBRÁK JEGYZÉKE	77
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	78
MELLÉKLET	79

BEVEZETÉS

Szakedolgozatom témája: „Az óvodáskorú gyermek közösségi értékrendjének vizsgálata”, azért esett erre a témára választásom, mert manapság is nagy hangsúlyt kell fektetni az értékek kialakítására. Másodsorban pedig azért, hogy megismerhessem, hogy az óvodás korú gyerekek számára melyek a fontos és kevésbé fontos értékek. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a gyermek kitől és honnan sajátítja el az emberi értékeket? Miből lesz számára érthető, hogy az adott érték mennyire fontos és nélkülözhetetlen az emberi élet során? A szülőknek és a pedagógusoknak mennyire van kiemelkedő szerepe ezen értékek elsajátításában, a gyermeki személyiség fejlődésével kapcsolatban? Hiszen napjainkban számos kérdés merül fel ezzel kapcsolatban.

A munkám három fejezetből áll. Az első rész az óvodáskorú gyerekek általános jellemzőivel foglalkozik. Azon belül kitérek az óvodás gyermek jellegzetességeire, a világkép alakulására. A második részben a gyermekek értékeivel, erkölcsi normáival foglalkozom. Feltárom az erkölcsi nevelés momentumait, valamint bemutatom a saját munkámhoz hasonló értékorientációs vizsgálatokat. A harmadik fejezetben az óvodáskorú gyerekek közösségi értékrendjét vizsgálom. Itt az aktometriai vizsgálati módszer jellemzőit is ismertetem. A vizsgálatom során a klinikai kikérdezés módszerét alkalmaztam. A vizsgálatban azt a kérdést jártam körbe, hogy milyen az óvodáskorú (5-6 éves) gyerekek értékválasztási szokásai, értékrendje.

A vizsgálatom célja, hogy feltérképezsem az óvodás korú gyerekek értékrendjét és annak sajátosságait. Megállapítani a nemek közötti értékválasztási különbségeket és azonosságokat. A különböző falvakban élő gyerekek értékrendjének összehasonlítása.

A munkám hipotézise: A fiúk és a lányok értékpreferenciája nagymértékben megegyezik. A lányok és a fiúk is egyaránt a magatartási (tiszteletudó, jó, vidám, csendes, kedves) vonásokat részesítik előnyben. A feltételezés, a vizsgálati mintára vonatkozik, a szakirodalomban már fellelhető téziseket támasztja alá.

A vizsgálatot a Zápszonyi Fecske bölcsőde-óvodában, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska bölcsőde-óvodában és a Beregsomi Csicsergő óvodában, nagycsoportos, 5-6 éves, gyerekekkel végeztem. A gyerekek teljes létszáma a vizsgálat során 50 fő, ebből 20 fiú és 30 lány. A vizsgálat elvégzéséhez játékos módszert alkalmaztam egy foglalkozás keretein belül.

A szakirodalom felhasználásánál nagy segítségemre volt az óvodáskorú gyerekek általános jellemzőinél Berghauer-Olasz Emőke, *”Fejlesztéslélektani jegyzete”*, amely 2013-

ban jelent meg. A gyermeki világnézet feltárásában Mérei Ferenc – V. Binet Ágnes „Gyermeklélektan” c. könyve, Mönks, J. F. – Knoers, A. M. P. „Fejlődéslélektan” c. könyve, Bagdy Emőke „Családi szocializáció és személyiségzavarok” c. könyve, Vajda Zsuzsanna, „A gyermek pszichológiai fejlődése” c. könyve, Ranschburg Jenő, „Az én...és a másik. A személyiség és a társas kapcsolatok” c. könyve, valamint Atkinson R. L. „Pszichológia” c. könyve. A gyermekek értékeinél, erkölcsi normáinak feltárásában Perlai Rezsőné 2014-ben kiadott „Erkölcsi nevelés az óvodába. Az óvodások viselkedéskultúrája” c. könyve.

Az értékorientációs vizsgálatoknál Szekszárdi Júlia 2005-ben kiadott „Módszerek nevelési vizsgálatokhoz” c. könyve volt segítségemre. A vizsgálat eredményeiben pedig Kovács György és Bakosi Éva 2004-ben megjelent „Óvodapedagógia I. kötetét”, és Keres Valéria 2012-ben kiadott „A kisgyermekkor pedagógiája” c. könyvét, valamint Vajda Zsuzsa és Kósa Éva 2005-ben publikált „Neveléslélektan” c. könyvét használtam fel.

A téma feldolgozása és a vizsgálat során sikerült elérnem a kitűzött célt, megismerkedtem az óvodáskorú gyerekek értékorientációjával. A gyerekek értékeinek sajátosságaival, valamint a fiúk és lányok közötti értékpreferencia azonoságokkal és különbségekkel.

Az elkészült vizsgálatomat óvodapedagógusok számára ajánlom, hisz az óvodai közösségi élet során minden értéket kiemelkedő fontossággal kell bemutatni a gyerekeknek azért, hogy öröm, boldogság, harmonikus légkör uralkodjon az óvoda mindennapjaiban. Mivel az óvodapedagógus feladata az értékeknek a közvetítés, a közösség formálása, alakítása.

I. AZ ÓVODÁSKORÚ GYEREK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A kisgyermekkort követő periódus az óvodáskor, amely 3-tól 6 éves korig tart. Ebben az életszakaszban a gyermek nyitottabb lesz a világ felé, önállóbb lesz és elkezd kiteljesedni. Cselekedeteit döntései az érzelmek irányítják. Óvodáskorban igénylik legjobban a társas kapcsolatoknak a kialakulását. Fontos szerepet tölt be a gyermek életébe a közösség, a közösséghez tartozás érzése (Berghauer-Olasz, 2013).

Az ember, társas lény ezért szüksége van a közösségre. A csoporthoz való alkalmazkodás már hároméves korú gyerekeknél is megfigyelhető az óvodai csoport keretein belül. Óvodáskorban a gyerekek fejlődnek. Megfigyelhető a testi fejlődés, érzelmi fejlődés és a gondolkodás, a beszédfejlődés tekintetében is, hiszen a gyermekek érdeklődése a világ felfedezése felé fordul. Nagymértékben a társas kapcsolatai is fejlődnek. A gyerekek közötti kapcsolatok igen ingatagok, a barátságok hamar felbomlanak. Azonban óvodáskor végére a kapcsolatok tartósabbak lesznek (Balogh, 2005).

Az óvodába lépéssel egy társas közösség nyílik meg a gyerekek számára. Az óvodapedagógusokkal, a dajkákkal, bizalmi kapcsolatot kell kialakítanunk. Az óvónőhöz való kötődés érzelmi alapon történik. Az óvodában fejlődik az alkalmazkodás képessége, hisz alkalmazkodni kell a többi gyerekhez és a csoportban való beilleszkedés sem könnyű az egocentrizmus korában (Vajda, 2014).

A gyerek, amikor bekerül egy ismeretlen helyre, ahol új életformába kell beilleszkednie, akkor eleinte szorongva, félve érzi magát. Ezért kell az óvodapedagógusoknak derűs, kiegyensúlyozott, szeretetteljes, barátságos, otthonos légkört teremteni. Segíteni kell az új gyerekek helyét megtalálni a többi gyerek között és a közösség életében egyaránt. Az óvodában a társakhoz való kötődés érzése erősnek bizonyul. A gyerekek közötti kapcsolatok igen ingatagok, a barátságok hamar felbomlanak. Azonban óvodáskor végére a kapcsolatok tartósabbak lesznek. A barát a gyerekek számára a játszótársat jelenti. A közösségi élet során a tevékenységek elvégzésekor az óvónő figyeljen arra, hogy a gyerekek együtt tudjanak működni. A közös munka során a gyerekek összedolgoznak és átélhetik az együtt végzett munka örömét. A közösségi életben kialakulnak a közösségi szokások, amelyek a gyerekek számára az erkölcsi normákat képviselik. Hogy hogyan működik, egy óvodai közösség az az óvodapedagógustól függ, mivel különböző családi háttérből érkező gyerekekkel kell közösséget összekovácsolnia. Az óvónőtől látják azt, a viselkedése közvetíti azokat az értékeket, amelyek fontosak a gyerekek számára. (Nagy et.al. 1981).

1.1. Az óvodáskor jellegzetességei, a világnkép alakulása

A társas együttlét iránti vágyakozás már igen hamar jelentkezik a gyerekeknél. Az együttlét biztosságot nyújt, biztosítja a közlés lehetőségét és örömforrás is számukra. A társas közegben a gyerek határozottabbnak érzi önmagát. A közösen átélt élmények, érzelmek színesebbek, gazdagabbak, mint az egyedül átélt élmények. Marx szerint a társas csoportos munkában „társadalmi erőpotencia” van (Mérei - V. Binet, 1981).

A gyerekek társas fejlődése a közösség általi kíváncsiságban mutatkozik meg, tehát elkezd valamiféle viszonyt kialakítani a gyerekekkel, az nevelőkkel. Az óvodáskorú gyerek szociális fejlődése terén a viselkedését képes az előzetesen elsajátított társas tapasztalatok által irányítani, alakítani. 6-7 éves korban a nemi szerepek is megjelennek a lányok lányosabb, fiúk fiúsabbak lesznek, ez az öltözködésben és a játékban mutatkozik meg. A lányok babáznak, a fiúk autóznak (Mönks-Knoers, 1998).

A gyerekek nemcsak a felnőttek mintáját veszik alapul, nemcsak őket utánozzák, hanem gyakori a gyerek gyerekekkel való azonosulás. A kisebb gyerekeknek, a nagyobb gyerek is minta lehet. Az óvodai csoportosulás szempontjából kiemelkedő tényező az együttlét, amelyben szerepet játszik a kölcsönös utánzás és a modellkövetés. A másik csoportosulási tényező az együttmozgás, amely a kölcsönös utánzásból ered. Harmadik formája a tárgy körüli összeverődés, amelyik kevésbé rendezett és elég rövid időn belül feloszlik a csoport. E három formánál a gyerekek passzívak, a negyedik formánál a csoportosulás irányelve változik. A gyerekek aktívvá válnak. Ennek első tényezője az összedolgozás, amely főként az építő-konstruáló játékoknál jelenik meg. Itt kialakulnak a különböző feladatok a gyerekek számára, ez a legfejlettebb csoportosulási forma tagolódás. A tevékenység és a szerep játszik kiemelkedő feleadatot a közösség csoportosulásában (Mérei - V. Binet, 1981).

Tágabb értelemben a szocializációs folyamat, az ember életén végéig jelen van, amely felnőtt korban is jelen van, de gyermekkorban, érzelmekben, változásokban gazdagabb. A gyermekkori szocializáció az én kibontakozásával kezdődik el. A személyiség kibontakozása a családban kezdődik, ezért a család az elsődleges szocializációs színtér. Ezt követi az óvoda, majd az iskola, vagyis a kortárs csoportok. A kapcsolatok kialakulását, a nyelv, mint a kommunikáció eszköze segíti elő, ezáltal tudjuk csak megérteni a másik embert valamint az alkalmazkodást is elősegíti. A gyermeki érdeklődést és az aktivitást az emberekkel való kapcsolatok indítják el és szabályozzák azt. A gyerek összeméri

magatartását, viselkedését a családtagokkal majd a kortársaival. A gyermeket ezért aktívan alkalmazkodó lények tekintik (Bagdy, 1995).

Elengedhetetlenek a társadalmi közösség kialakulásához és funkcionálásához, a szocializáció által az emberben kialakított viselkedési és magatartási formák. A közösség működéséhez megállapodásra, beilleszkedésre, integrálódásra megfelelő viselkedésre, egyetértésre kell törekedni. Ezt főként a gyermekkori neveléssel kell elkezdni, a társas szerepviselkedés és az erkölcsi normák és szabályok elsajátítása által. A szocializáció során az egyén fejlődése egy kultúra keretei között történik, amely példát és határokat is felállít a viselkedés elsajátításához. A viselkedés fogalma egyedül nem értelmezhető szükség van hozzá egy adott közegre, szokásokra, amelyek jelentést adnak neki (Vajda-Kósa, 2005).

A szociális tanulás az emberek társadalmi készségeinek, képességeinek fejlődését segíti elő. Bandura 1977-ben kidolgozott elmélete is ehhez kapcsolódik. Szerinte az egyén viselkedése, magatartása egy másik személy viselkedésének megfigyeléséből keletkezik. A szociális tanulás két formája az utánzás, amelynek az empátia az alapja, valamint a modellkövetés, ahol akár tudatosan vagy tudattalanul utánozza más emberek magatartását. Mönks két fajta modell típust különít el. Az első a „személyes modell”- a magatartási jellemző sajátosságok miatt történik az utazás. A második a „pozicionálás modell”- az elismerés és a státusz miatt történik az utánzás, követés (Mönks-Knoers, 1998).

Az óvodáskorú gyerekek döntését cselekvéseit az érzelmek vezérik. 5-6 éves korban már képesek az érzelmeket érteni, képesek saját érzelmeiket kezelésére. Ebben az életkorban az érzelmek kifejezését el tudják különíteni, az érzelmek átélésétől. Ilyenkor a gyerek képes arra, hogy elképzelje, hogy mit érezhet a másik gyerek, bele tudja képzelni magát mások helyzetébe és átélni, hogy ő hogyan érezné magát az adott szituációban (Vajda, 2014).

Ranschburg Jenő megállapítása szerint a gyermek folyamatosan vágyódik a közösségbe, vágyódik az emberi kapcsolatok kialakítása iránt-ezt a folyamatot nevezik szociabilitásnak. Az ilyen, extriverzív stílusú, gyerek könnyebben be tud illeszkedni a közösségbe, könnyen barátkozik, szeret társaságban játszani, tevékenykedni. Érdeklődőbb, szorgalmasabb szeretetteljesebb és inspirálóbb, mint a többi gyermek. Nem szeret egyedül lenni, kedveli társai jelenlétét. Érdeklődése leginkább a tárgyak felé fordul, szereti az új és érdekes játék eszközöket.

Kedveli a felnőttek idegenek jelenlétét és nem húzódik vissza a rendkívülitől, az ismeretlentől. Ennek a stílusnak az ellentéte az introverzív stílusú óvodás. Az ilyen gyerek kicsit magába forduló, csak néhány barátja van, viszont azokat nem szereti felcserélni. Fél

az idegenektől, néha saját kortársaitól is. Visszahúzódó, nem szereti a változatos helyzeteket, inkább a megszokott felé húzódik. Szeret egyedül lenni és egyedül tevékenykedni. Szerény, csendes gyerek, aki az egyhangúság kedvelője. Önuralma sokkal magasabb, mint a többi gyermeké (Ranschburg, 2014).

Hét éves kora körül a gyerekeknek a felnőttekhez hasonló fontosságúvá válik, a társakkal, más gyerekekkel való kapcsolat kialakítása. A gyermek-gyermek kapcsolatban kiemelkedő jelentőségű a társ jelenléte. Erre vonatkozik Piaget „együttes (kollektív) monológ jelensége. A gyerekek egy közösségbe vannak, külön tevékenykednek, de mégis beszélgetnek egymással akár rajzolás vagy kockázás közben. Vágynak egy másik személyre, akit ha kell, ki is tudnak cserélni egy másik gyerekre (Mérei - V. Binet, 1981). A csoportban a gyerekek valamilyen tárgy segítségével kerülnek közel egymáshoz, de ez csak addig tart még egy másik tárgy jobban fel nem kelt ki az érdeklődésüket. Ez a tárgy ugyanabban az időben nem lesz értéktelen. Az figyelhető meg, hogy az óvodás gyerekek kisebb csoportjaiban a tagok folyamatosan cserélődnek (Ranschburg, 2003).

6-7 éves korukig a gyerekek a felnőttek társaságát kedvelik jobban, ezután ez megváltozik és átpártolnak a saját kortársaihoz. Az átpártolást követi a rivalizálás, a másik gyerek legyőzése ez a jelenség csak a szolidaritással, a közösség vállalás elemeivel teljesül ki. Mindezek által fejlődik a szabályoknak a megértése valamint a feladatokat teljesítő képessége (Mérei - V. Binet, 1981).

Erikson német származású pszichológus, pszichoszociális fejlődés elméletet dolgozott ki, ahol az „én” helyeződött a vizsgálódás középpontjában. Állítása szerint a „személyiség fejlődése egy egész életen át tart”. Úgy vélte, hogy az én fejlődését a szociális környezet befolyásolja (Oláh, 2006). Az önmeghatározás folyamatába Erikson az „identitáskrizis” kifejezést hozta felszínre. Ha az identitást nem sikerült kialakítani, azt az identitás konfúziójának nevezte (Atkinson, 1999).

Erikson nyolc fejlődési szakaszt különít el:

1. Csecsemőkor-a bizalom vagy bizalmatlanság kora
2. Korai gyermekkor- az autonómia élménye jelentkezik
3. Óvodáskor-kezdeményezés és végrehajtás szakasza, esetleg büntudat is jelentkezik (Oláh, 2006). 3-6 éves kor között kialakul a gyermekben az ön szabályozás segítségével, hogy képes lesz a tevékenységek kezdeményezésére, elvégzésére. A szülők nevelése befolyásolja azonban, hogy a gyereket elégedetlenség érzése hassa át (Atkinson, 1999).

4. Iskoláskor- a teljesítmény érzése jelentkezik.
5. Serdülőkor- az identitás kialakítása.
6. Fiatal felnőtt kor- kialakul az intimitás.
7. Felnőttkor- alkotóképesség kibontakozása.
8. Öregkor- integritás jellemző (Oláh, 2006).

A gyerek ismerkedik a világgal, felfedezi azt, beszélget, tapasztal, utánoz, azonosít, megtanul különböző szavakat, viselkedési normákat. „ *A gyerek műveltségi anyagának az a funkciója, hogy a világról való tudás hálójával adjon értelmet a félig ismertnek.*” (Mérei - V. Binet, 1981:112).

Piaget a gyermeki világgépet a következő elvekbe sorolta:

1. Artificializmus- másnéven művi előállítás. Ez az elve azt jelenti, hogy a gyerek a természet adta jelenségeket, úgy gondolja, a saját fantáziája alapján, hogy azt az emberek hozták létre (József, 2011).
2. Az animizmus során a dolgokat, tárgyakat, élő tulajdonságokkal, gondolkodással, érzelmekkel ruházzák fel. Ennek is különböző folyamatai vannak, eleinte tudatosan személyesítik meg, aztán már csak azokhoz a dolgokhoz kapcsolják, amelyek mozognak, később pedig azokat keltik életre, amelynek sajátos mozgása van (Vajda, 2014).
3. A mágikus gondolkodás- a gyerek úgy érzi ő áll mindenekfelett és a többször elismételt dolgok egyszer csak be fognak következni (József, 2011).
4. Finalizmus vagyis a cél okság elve, a gyerek úgy gondolja a világban történt dolgok az emberek miatt kell, hogy megtörténjenek. Az eseményeknek céljuk van és nincs okuk.
5. A gyermeki realizmus- a gyermek a világról szerzett ismeretei még hiányosak, ezért az objektív és szubjektív dolgok között nem tud különbséget tenni.
6. 4-6 éves korukban maguk szemlélik a világot, tehát gondolkodásuk egocentrikus. Amikor a gyermek ismeretei, tapasztalatai végére jut, és nem kap kész tudást, akkor ultrajelenségekről beszélünk (Berghauer-Olasz, 2013).

Wallon vizsgálata alapján az ultrajelenségeket a gyerekek éppúgy megmagyarázzák, mint a mindennapi egyszerű dolgokat. Az ultrajelenségekhez tartozik például a halál, az élet, az idő, hogy gyerek ezeket az ultrajelenségeket, úgy magyarázza, hogy az ismert dologgal helyettesíti az ismeretlent (Mérei - V. Binet, 1981).

Rubenstein, Piaget elméletével ellenben úgy gondolja, hogy a gyermek érzelmi fejlődését a felnőttektől kapott tapasztalatok is befolyásolják. Azonban az ő elvei is megjelennek a gyerekek válaszaiban. Ennek az lehet az oka, hogy a környezet befolyásoló tényező lehet a gyermek gondolkodásában. A gyermek a felnőtthez fordul segítségért, a felnőtt azonban sokszor helytelen információhoz juttatja, a gyereket. Ebből származik a mondás, hogy a gyermek fejével a felnőtt gondolkodik. Oka lehet az is hogy a felnőtt olyan választ ad a gyerekeknek, amely számára megfelelő, de ez csak időszerű megoldás (József, 2011).

Jean Piaget tárta fel a klinikai módszert, ahol a vizsgálódás anyagát lehet összegyűjteni. Beszélgetést folytatunk a gyerekekkel olyan dolgokról, amelyek számára még ultrajelenség, amiről még nem hallott, amit még nem tapasztalt. Piaget kutatása szerint a jelenség indoklásának néhány eljárás módja az elméletképzés, néhány változásai legtöbbször egységesen és az életkor alapján ugyanolyan sorrendben jelenik meg. Ez utal arra, hogy magyarázó elvekről beszélünk. Ezek az elvek felfoghatóvá, világossá teszik a gyermek számára a világban rejlő dolgokat (Méri - V. Binet, 1981).

II. A GYERMEKEK ÉRTÉKEI-ERKÖLCSI NORMÁI

A Pedagógiai Lexikon meghatározásában olvasható, hogy az „erkölcs azoknak a szokásoknak, tulajdonságoknak, szabályoknak, normáknak, parancsoknak, cselekvési mintáknak az összessége, amelyek magatartásunkat az „erkölcsi jó” érdekében gyakorlatilag szabályozzák, a maguk és mások javára (Körmöci, 2015:62.).

A társadalom létezéséhez erkölcsre van szükség. Az erkölcs a gyermek fejlődése során nem öröklődik. A szülőknek és a pedagógusoknak meg kell teremteniük azokat a feltételeket, amelyek szükségesek, az erkölcsi szokások, a helyes magatartása kialakításához. Ezáltal a gyerekek jobban tudnak majd alkalmazkodni a fejlődő, változó világhoz, az új szeretetéhez (Perlai, 2014).

A svájci pszichológus, Piaget megállapította a morális szint növekedési folyamatainak fázisait. Három részt különít el egymástól. Az első, a kognitív fejlődés előtti fázis, *amelyet premorális fázisnak* neveznek és az iskoláskor kezdetéig tart. Ebben a szakaszban nem figyelhető meg az morális döntéshozatalhoz szükséges képességei, vagyis hiányoznak az értelmi képességek, a gyermek érdeklődése, érzékelése, észlelése. Tehát nem alakul ki szabálytudata. A második a *heteronóm erkölcs*, amely kisiskolás korig tart. Ez meghatározó szerepet tölt be, hiszen az intelligencia konkrét fogalmi fázisa, más néven az etikai valóság szakasza (Somogyiné Petik, 2013). A heteronóm szakaszban a külső értékelés a fontos tényező, ami nem más, mint a büntetés és a jutalmazás momentumai. A heteronóm erkölcsiség minősítése igen rendkívüli vagy bizakodó, vagy passzív. Ebben a szakaszban a szabályok, előírások nem alakíthatóak át. Egy cselekedet következményét a bűn nagyságát a kiváltott veszteség határozza meg, de az hogy mi számít, rossznak az attól függ, hogy mi a tiltott és mit lehet büntetni (N. Kollár–Szabó, 2004). A harmadik pedig az *autonóm erkölcs*, amely a serdülőkort foglalja magába. Ebben a szakaszban, a gyermek felfogja azt, hogy a szabályokat közös megegyezéssel kell meghozniuk és ehhez kell igazodniuk. Ezek a szabályok át is alakíthatóak (Somogyiné Petik, 2013). Az autonóm szakaszra pedig a szabályok megtanulása, saját döntések meghozatala a jellemző. Azonban itt a heteronóm erkölcsiséggel szemben a szabályok cserélgethetőek. Ebben a szakaszban, pedig a szándékot határozza meg a bűn nagysága. Megegyezés alapján jönnek létre. Jellemző az önálló döntéshozatal. Piaget szerint ekkor kezdik csak megérteni a szabályok lényegét (N. Kollár–Szabó, 2004).

Már óvodáskorban kezdetét veszi az erkölcsi tudatosság kialakítása, amely a konkrét és szubjektív jellegből indult ki. Fontos e téren az erkölcsi szabályok megfelelő értelmezése. 4-5 éves gyerekeknél a jó és a rossz erkölcsi fogalma az elemi szemléleten alapuló absztrahálás segítségével kezd kialakulni, viszont 5-6 éves korban ez tovább fejlődik (Baffy et.al. 1982).

A gyerek erkölcsi tapasztalatot a felnőtt környezete által szerezhethet. A gyerek a szüleihez és az óvónőhöz igen ragaszkodik, kialakult közöttük egy kölcsönös, szeretetre épülő kapcsolat. Ezért, ha a gyerek a szüleitől az óvónőjétől dicséretet kap, nagy örömmel tölti el. Ezáltal erkölcsi tapasztalatot szerezhethet a szeretet személy által. Az erkölcsi nevelés folyamatában, az óvodában erkölcsi szabályokat kell megismertetni. Az erkölcsi fejlesztés során nem elegendő az akarat, a helyes szokások kialakítása, az érzelmi és értelmi nevelés és fejlesztés sem. Itt a gyermek egész személyiségét komplex módon kell fejleszteni, amelyhez szükséges a megfelelő közösség kialakítása (Bencsik, 1985).

„Az érték, az emberi tulajdonságok összessége. Tudatosult szükségletek, amelyek az egyén számára pozitív jelentéssel bírnak, cselekvésre készítetik” (Körmöci, 2015:62.).

Az ember a normák és értékek elsajátítása révén válik igazán emberré. Fontos, hogy már óvodáskorban megértsék és elsajátítsák a gyerekek ezeket a normákat és értékeket. A normák kiemelten jelentősek, mivel ezek az emberek mindennapi tevékenysége során kialakult szokások és szabályok. Minden csoportnak megvannak a sajátos szokásai szabályai. Az óvodában a gyerekeknek komolyan kell venni az ottani szabályokat és be is kell tartania azokat. Az erkölcsi normák kötelező jellegűek, ilyen illő forma például az udvariasság, türelem, tisztelet mások iránt (Perlai, 2014).

A gyermekeknek a sajátos értékeik, erkölcsi tudatuk a fejlődésük által jönnek létre. Ezek úgy alakulnak ki, hogy a gyermek növekszik, ismereteket gyűjt, főleg a játék és a felnőttek közvetítése által. A társadalmi élet momentumai, szegmenseivel főként a szerepjátékok keretein belül találkozhat. Kezdetben, a családban, majd az óvodában veszi át az értékeket, normákat és szabályokat, amelyek befolyásolják a gyerek társadalmi beilleszkedését. A családból szerzett értékeket a gyerekek magukkal viszik az óvodába, és ott bővítik azokat. Így az érték nem más, mint egyfajta határozott és céltudatos viselkedés. Gyermekkorban az itt kialakult értékeket egész élete során magával hordja. Az óvodások értékvilága, erkölcsi rendje még közömbös, tárgyilagos. Az ítéletalkotás fejlődése által a gyerek új értékek, szabályok megfogalmazásához jut el (Kovács-Bakosi, 2004).

Az ember fejlődése során sajátítja el a szociális viselkedés szabályait. Az érték ebben az esetben kiemelkedő a családi és az intézményes nevelésben. Az érték azt fejezi ki, hogy a társadalomban, a közösségben mit tartanak fontosnak. Érték önmagában nincs, emberek, csoportok, közösségek kelljenek hozzá. A mindennapokban jönnek létre és a viselkedést szabályozzák. Az értékrendszer pedig egy szerveződési formát jelent, ahol az értékek egységes rendszerbe csoportosulnak. Az értékek és a normák befolyják viselkedésünket, magatartásunkat. A normák a viselkedés írott vagy íratlan szabályait foglalja magába, amelyek meghatározzák magatartásunkat, ennek elsajátítását már az óvodában el kell kezdeni (Kozma, 1996).

A gyermekcsoportban együttesen kialakított értékek viselkedésformák, hatással vannak a gyermekek cselekedeteire és a közösség iránti szeretetet is megerősíti. Ezekhez szeretetteljes, barátságos, nyitott hangulat szükséges, hogy a gyermek önállósága, cselekvési vágya kibontakozhasson. Ebben az óvónő feladata, hogy segítsék ezek megvalósítását a gyerekek számára. A megfelelő szociális, társadalmi magatartást a gyerekek elsősorban a csoportközösségben tanulják meg. A közösség az önálló kapcsolatok kialakítására is lehetőséget ad valamint a problémák létrehozásához és azok megoldására is. Ezáltal pedig kialakul az emberekkel, társakkal szembeni, tolerancia, megértés (Cseh et al, 2012).

A társadalmi norma valamilyen érték viszonyára mutat. Az olyan tulajdonságok, amelyek egyaránt fontosak a társadalom és az emberek számára értékeknek nevezzük. A gyerekek a felnőttek és a társaik viselkedésében látják azokat a cselekedeteket, amelyek, érdekesek számukra és azokat ők is leutánozhatják, így alakulnak ki a belső szubjektív értékek a gyerekek személyiségében. A nevelésben helyet kell kapnia, a társadalmi és az egyéni értékek alakulásának formálásának. Ezáltal ismerkedik meg az erkölcsi szokásokkal, társadalmi értékekkel, normákkal, szabályokkal (Perlai, 2014).

Az óvodában az értékek létrehozása megváltoztatja a jelenlegi értékeket, átalakítja, formálja azokat, ezeknek az elsajátítása nem egyszerű feladat. A meglévő szokások alakításához sok gyakorlásra, ismétlésre van szükség, de ehhez fontos a szülővel való összhang kialakítása. Fontos ismerni a gyermekek értékeit. A gyermeki értékekre tekintéllyel kell lenni és ezek fejlődésével lehet hatásos a pedagógus értékátadó feladata. A külső és belső hatások teszik lehetővé az új értékek beépülését a már meglévő értékrendbe. A gyermek számára sokféle érték létezik, ezek közül a legfontosabb elsőként az érzelmi biztonság megteremtése, hogy érezze a felnőttek szeretetét, közelségét. A gyerekeknek

lényeges, hogy legyen egyfajta minta, példaképp a felnőtt, akit utánozhat. Elengedhetetlen a derűs, kiegyensúlyozott környezet biztosítása (Kovács-Bakosi, 2004).

2.1. Értékkorientációs vizsgálatok

Rohamosan változó világunkban fontosak azok a vizsgálatok, amelyek betekintést nyújtanak a gyerekek és a fiatalok változatos értékrendjébe. Az értékvizsgálatok célja nem a vizsgált személyek értékelése, hanem, hogy megismerjük meglátásaikat, elképzeléseiket a jövőről, vágyaikat, félelmeiket. Létrehozhatjuk a velük való kommunikációt, azért, hogy kialakulhasson a pedagógiai munka lényege, tartalma, törekvései (Szekszárdi, 2005).

Kovácsné Dúró Andrea, Szekszárdi Júlia értékpreferencia kérdőívét alkalmazta átalakított formában. Ez a kérdőív alkalmas a tanulók értékrendszer kiterjedésének és az azok mögött álló szokásainak a vizsgálatára. A kutatási eszköz 11 kérdéskör köré csoportosítható és öt érték csoportba. 55 kívánságként leírt értéket sorol fel. Írásbeli kikérdezés módszert alkalmazva az értékeket 1-től 5-ig terjedő skálán, fontossági sorrendben lehetett értékelni, az 1- a kevésbé fontos, az 5- a legfontosabb értéket jelölte. A diákok ezt a listát eggyel ki is bővíthetik egy olyannal, amely nem szerepel a táblázatban. Az eredeti kérdőívben két másik kérdést is elhelyezett a fiataloknak, magyarázattal együtt meg kellett jelölnük két kívánságot, amelyhez a legpozitívabb és legnegatívabb hozzáállással viszonyulnak (Kovácsné Dúró, 2020).

Ragányi Gyula és Turbók Arnold Bertalan hasonló kutatást végzett a következő címmel: „Értékrend- és iskolai attitűdvizsgálat a 8. évfolyamos tanulók körében”.

Az értékrendet kutató szakemberek nyolcadikos tanulókkal végezték el a kísérletet, 88 diákkal. Azokat a területeket kutatták, melyek a tanulók társadalmi intelligenciájának fokát mutatják meg, illetve a magyarságtudat, hazaszeretet értékrendszerét és a tanárok nevelő munkájának a sikerességét. Az értékpreferencia és az értékválasztási vizsgálatok kérdései a tanulók által értékeket, a tanulók értékbeli rangsorát, értékítélet kutatja (Ragányi-Turbók, 2007).

Egy másik kutatásban is megjelenik az értékrend vizsgálata, amelyet Dúró Lajos végzett el, középiskolás tanulókkal.

A probléma felvetés e kutatás során abból indult, hogy a tanulásban, a munkában, a mindennapi teendők során, az együtt végzett tevékenységben és az emberi kapcsolatokban eredményesség kell tenni a társadalmi értékek és normák előrehaladását. A kutatás

előfeltevése, hogy az értékorientáció a társadalmi értékek és a tanulás megismerése az egyéni saját élettapasztalatai alapján jön létre. Célul tűzték ki a kutatók, hogy a középiskolai diákok értékorientációját vizsgálják meg, annak strukturális felépítését és a dinamikájának pszichológiai sajátosságait (Duró, 1983).

A Kovácsné Dúró Andrea, Szekszárdi Júlia kutatásában résztvevő diákok a miskolci középiskola tanulói voltak. 2013-14-ben a 9. évfolyam (107 tanuló), 2016-17-ben pedig a 12. évfolyam diákjai (94 tanuló) vettek részt benne. A vizsgálatok során mindkét kutatott fázisban az érték preferenciaviszonyuláshoz hasonló sorrend alakult ki, azonban a 12 osztályban néhány kategória veszített fontosságával, az átlag pontszámok alapján (Kovácsné Duró, 2020).

Az egyforma csoportba sorolt értékek nem egymás után következnek, erősítve az erősebb és a gyengébb kötődést. A legfontosabb értékek között több volt egyforma, azonban lehet, hogy a tanulók válaszai sem voltak következetesek. Az egyéni kibontakozás, a partnerkapcsolat volt elsődleges a fiatalok számára. Az életben való boldogulást alapozó iskolai előmenetel megközelítése azonban a 9. osztályosoknál alacsony számban szerepel, de a 12. évfolyamos diákok esetében még kevés kevesebb értéket kapott. Ebben szerepet játszhat az is, hogy a tanulók zömének, egy jó munkahely jelenti a valóságos jövő képet és nem a továbbtanulás. A fiataloknál fontos értéként szerepel a szerelem és a család. (Kovácsné Duró, 2020).

A kutatási kérdés Ragányi Gyula és Turbók Arnold Bertalan vizsgálatában a diákok értékválasztási szokása volt. A szakemberek arra szerettek volna választ kapni, hogy mi érték a diákok számára, milyen az értékhierarchiájuk, a megszokott értékekkel mennyire egyezik a gyerekek értékhozatala. A diákoknak egytől ötig terjedő skálán kellett értékelnit a húsz érték fontosságát (Ragányi-Turbók, 2007).

Dúró Lajos és társai hipotézise, hogy a középiskolás diákoknak az értékorientációlyuk szerkezeti felépítésében kiemelkedő a társadalom által elismert értékek. Így feltehető, hogy a vizsgált korosztály értékválasztásában az iskolai évek haladásával fokozatos számban az irányító társadalmi értékek kapnak nagyobb hangsúlyt. Ez a kutatás Gáspárné 1978-ban kidolgozott mondásválasztás módszerével történik, itt a mondások a különböző értékeket jelölik, így a mondásválasztás azonos az értékválasztással, akkor is ha nem ért egyet vagy épp egyetért az adott felvetéssel. Ez a módszer kétszer 120 mondást tartalmaz, kilenc témakörben (Duró, 1983).

„A: család, otthon, nevelés, B: szerelem, házasság, nemek viszonya, C: barátság, D: közösség, E: munka, küzdés, P: tudás, tudomány, G.: becsület, őszinteség, H: önértékelés, I: életértékek köre” (Duró, 1983:167).

Az értékpreferencia kérdőív vizsgálata segítségével feltételezhető, hogy a vidéken tanuló diákoknál, befolyásoló tényező lehet, hogy a falvakban erősebbek a családi kapcsolatok. Elszomorító, hogy mindkét évfolyamnál a kortársakhoz való viszony értékelése alacsony szintet mutat. Feltehető itt az a kérdés, hogy a baráti kapcsolatok online térben kerülése, a partnerkapcsolatok elsőbbsége és a bejárók számának aránya, hogyan befolyásolja a kialakult értéket. A sor végén elhelyezkedő értékek között kap helyet a társadalom szolgálata, ez jellemző az egyetemistákra is. Az utolsóként szereplői hírnév és siker is alacsony tendenciát mutat. A tudományok és a művészetek is távol állnak évek múlva is a fiataloktól. A kilencedik osztályosoknál a legfontosabb értékek csoportjába tartozik a társas kapcsolatok a szerelem a család, azonban a 12. osztályosoknál emellett az egyéni fejlődéshez kapcsolódó kívánságok kerülnek előtérbe (Kovácsné Duró, 2020).

A Ragonyiék vizsgálatában 4 osztály szerepelt. Az A osztályban a család, az egészség, a barátság szerepelt fontos értéknek, tehát ötös számmal jelölték. A hazaszeretetet 10 személy, a határon túl élő magyarokat 4 személy értékeli ötös kategóriában, azonban van, aki mindkettőt a kevésbé fontosak közé sorolja. A B osztályba is elsőként a barátság, a család, és az egészség szerepel a legfontosabbak csoportjába. A szabadság, a felelősség egyforma fontosságú értékét jelenik meg. Csekély számban kelti fel a gyerekek érdeklődését az, hogy mások számára hasznosat tegyenek.

A C osztályban az A és a B osztállyal ellentétben a szeretet került előtérbe, majd ezt követte a család, a barátság és az egészség. Az értékhierarchia utolsó három szintjeként a hitet, a mások számára hasznosnak lenni, és a békét jelölték. A másik két osztályhoz képest fontosabb értéként szerepel a hazaszeretet és a határon túli magyarok szeretete. A D osztályosoknál elsőként szerepel az értékek között a barátság, a szeretet, a család, ezután a szabadság, majd az egészség. Az utolsó szinteket a hit, a példakép, a béke foglalja el. A 8. osztályos tanulók fontos értékei között érthetően nem szerepel a siker és a pénz. Ezek az értékek az életkor növekedésével egyre jobban dominánsabbak lesznek, ezt az általános vizsgálatok is bizonyítják (Ragányi-Turbók, 2007).

Dúró Lajos vizsgálatában az adatok felvétele osztályközösségben történt, amelyhez a tanulók 108 mondást tartalmazó összeállításban kaptak meg. A kutatásban összesen 864 diák, az osztályban a fiúk és lányok arányban viszonylag azonosak voltak, de kicsivel több

fiú volt, mint lány. Az elemzés két szempont szerint történt, az elsónél értékválasztás eloszlása kategóriánként történt a másik pedig az értékörök választásának ranghelyeit vizsgálta. Ha a két szempontot összehasonlítjuk, akkor a következő adatokat kapjuk az „egyetértés” kategóriába sorolták a munkát, (+11%), a barátságot (+4%), a tanulást (+4%) és a szerelmet (+1%). A „nem ért egyet” kategóriában, a család (-7%), a közösség (-5%), az életérték (-5%) és a becsület (-1%) szerepel Duró, 1983).

Az értékpreferencia kérdőív vizsgálata során kevésbé fontos értékek az évek során kicsit megváltoztak, de szintén a társadalom szolgálatában sorolt értékeket öleli fel. Összehasonlítva a 9. és a 12. évfolyamosokat az értékek választásakor mindketten az egyéni és a társadalmi kapcsolatokat részesítik előnyben, míg kevésbé fontos értékek között a fogyasztói csoport és a társadalom szolgálata áll (Kovácsné Duró, 2020).

Az említett négy osztályban, majdnem hasonlóak voltak az értékek a legfontosabb és kevésbé fontos kategóriákban. Az oktatási intézményekben kevésbé fontossá válik az értékítélet, a modellkövetés megfelelő irányba való igazítása. Az érték közvetítés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírnak a tankönyvek, eszközök korszerű használata, amelyek ezekre az iskolákra nem jellemzőek, pedig az erkölcsi, szociális és önálló véleményalkotást is elősegíthetik. A könyvekben erőteljesebben megjelenő irodalmi és ismeretközvetítő szövegek által a hazaszeretet és a nemzeti identitás is kiemelkedő szerepet kapna a diákok körében (Ragányi-Turbók, 2007).

A középiskolásokkal végzett vizsgálat során Dúró Lajos meghatározta, hogy az egymást követő osztályokban való átmenet során a pozitív értékek megváltoznak, a negatív értékre pedig inkább az állandóság jellemző. Az értékcsoportok sorrend szerinti tekintélyét vizsgálják, akkor azt az eredményt kapják, hogy az egyetértés terjedésében egyedül az önértékelés nem változik. Növekvő irányt mutat a barátság, csökkenést pedig a család. Változatos értékeket mutat a szerelem, a munka, a tanulás és az életérték. Leggyorsabban változik a közösség értékcsoportjának helye. Az elutasítás esetében négy év során állandósul a kiindulási helyzet, ilyen a család, a szerelem, a munka, a tanulás és az önértékelés kategóriája. A többi értéknél csekély változás figyelhető meg. Az ellentétes értékválasztásként a barátság, a közösség, a becsület és az életérték jelenik meg (Duró, 1983).

A kutatók megvizsgálták, hogy a diákok a saját akarataikat akarják érvényesíteni vagy képesek-e mások érdekeit is szem előtt tartani a közös cél elérése érdekében. A társakhoz való viszony vizsgálata azonban azt mutatja, hogy ebben a korosztályban erős az

önérvényesítés. Nyomasztó azt az eredményt látni, hogy kevésbé fontos érték mások számára hasznosnak lenni. Az iskolában a tanulók 80%-ának fontos az önérvényesítés. Az értékválasztásuk során, így nem annyira fontos mások számára hasznosnak lenni vagy az idősebbeket tisztelni, azonban a pedagógiai programban kitűzött célként szerepel a tudás és a fizikai munka is (Ragányi-Turbók, 2007).

Összefoglalva a hétköznapiak során a kutatók szerint több a negatív identifikáció és a más dolgok iránt való elutasítás, ahogy azt a kutatók vagy az értékvizsgáló tesztek mutatják. A kutatók tapasztalatai alapján bizonyítható, hogy a diákok könnyebben el tudják különíteni magukat a negatív értékektől, mint amennyire a pozitív értékek között tudnak helyesen eligazodni. Így sokszor megfigyelhetőek az ellentmondásos értékítéletek. A kutatások alapján a fejlődés iránya egyenetlen, valamikor akár ellentmondás is észlelhető. Nem teljesen, hiszen külső hatások kísérik a gyerekeket, de ez inkább a nevelőmunka változatosságát, kiszámíthatatlanságát jellemzi. Csekély számban látható pozitív, jó példa a gyerekek számára. Ennek hatékony módszere lenne a tanárok nevelési stílusának megváltozása (Duró, 1983).

III. AZ ÓVODÁSKORÚ GYEREKEK KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKRENDJÉNEK VIZSGÁLATA

A szakdolgozatomban az óvodáskorú gyerekek közösségi értékrendjét vizsgálom. A vizsgálat során feltárom, hogy az 5-6 éves gyerekek számára, melyek a legfontosabb és melyek kevésbé fontos tulajdonságok. A vizsgálatot a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában és a Beregsomi Csicsergő óvodában, nagycsoportos, 5-6 éves, gyerekekkel végeztem. Összesen 50 gyereket, ebből a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában 16 gyereket (8 fiút és 8 lányt), a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában 17 gyereket (6 fiút és 11 lányt), a Beregsomi Csicsergő óvodában szintén 17 gyereket (6 fiút és 11 lányt), vizsgáltam meg. A vizsgálat elvégzése előtt, az óvoda vezetőjétől kértem írásos engedélyt, a gyerekek válaszainak felhasználására (lásd 1. sz. melléklet). A vizsgálat elvégzéséhez, a klinikai kikérdezés módszerét, játékos formában alkalmaztam egy foglalkozás keretein belül, ahol megismerkedtünk a tulajdonságokkal. Hisz a gyermek legfőbb tevékenysége a játék. Ilyenkor a gyermek felszabadult, szókimondó és őszinte. A játékos foglalkozás végén minden gyerekkel az előzőleg megismert tulajdonságról beszélgettem. A gyerekek feladata az volt, hogy kiválasszák a számukra legfontosabb és kevésbé fontos tulajdonságokat. A tulajdonságok vonzó emberi tulajdonságok, amelyek a minden napi életben ismerhetünk meg. A vizsgálat elemzése lehetővé tette számomra, hogy megismerjem a fiúk és lányok értékpreferenciája közötti eltérést és összehasonlíthattam a különböző falvakban élő gyerekek értékrendjét.

3.1. Aktometriai felmérés

Az ember, társas lény, ezért szüksége van a közösségi életre. A Pedagógiai Lexikon megfogalmazásában olvasható: „A közösség az emberek együttélésének és együttműködésének történelmileg kialakult formája” (Körmöci, 2015:136.). Az óvoda, mint közösségi helyszín, központi szerepet játszik a gyermek fejlődésében, és a társadalmi nevelés feladatát is teljesíti (Báthory-Falus, 1997). A közösségvizsgálatát, amely már a meglévő eredményeket támasztja alá vagy cáfolja, először szakirodalmi feldolgozással kezdtem el. A gyermekek óvodai életének fontos periódusát dolgoztam ki, amely a gyermekek szocializációja és az azt meghatározó színterek. Feltártam az erkölcsi nevelés momentumait, valamint a közösségi nevelés színtereit: a családot és az óvodát és azok

együttműködését. Nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy a családi nevelés befolyással van az óvodai közösségre.

Az óvodáskorúak értékrendjének feltárása rendkívül fontos feladat, hogy tisztába legyünk egy-egy óvodai csoport értékrendszerével és pótolni tudjuk a hiányzó értékeket, hogy majd felnőttként az életben megtudják állni a helyüket és egy közösségnek, a társadalomnak aktív tagjai legyenek. A társadalomba való beilleszkedéshez el kell sajátítani bizonyos normákat és értékeket, ezt már óvodáskorban érdemes elkezdni. Ezt a felmérést kiegészíthetjük aktometriai vizsgálattal, hogy teljes képet kapjunk egy csoport társas tevékenységéről és a gyerekek viselkedéséről, összehasonlíthatjuk, hogy hogyan viselkednek a csoporton belül és a csoporton kívül. Ezáltal megfigyelhető még, hogy a döntéseiket mi alapján hozzák meg. Így vizsgálhatjuk, a csoport közösségi életét, feltárhatjuk a kapcsolatok kölcsönösségét.

Az aktometriai felmérés Mérei Ferenc nevéhez fűződik, ő foglalkozott elsőként a gyerekek, csoportos, társas tevékenységének osztályozásával. Ennek a módszernek köszönhetően fel tudták mérni a társas kölcsönhatást az óvodai csoportokban (Mérei-V. Binét, 2006).

A módszerrel „*a csoporttörténeteket helyzetekbe tagoljuk, és személyek szerint felbontjuk a cselekvés társas vonatkozásainak a szempontjából. A cselekvési egységeket jellel látjuk el. Az aktusokra bontott viselkedés formalizált társas elemeit mutatókban összesítjük*” (Mérei- V. Binét, 2006, 136 p.).

Az aktometria, a tevékenység mérése fogalmát főleg a szociálpszichológiában használják. A vizsgálat során egy adott történetet ugyanabban az időben kettő vagy három személy figyeli meg és rögzítik azokat, végül pedig összehasonlítják. Ennek lényege, hogy a társas tevékenységeket feljegyezzék és aktometriai jelekkel írják le (Molnár, 2006).

Az aktometriai módszer csoportosulási szintjei: együttlét, együttmozgás, tárgy körüli összeverődés, összedolgozás, tagolódás. Ezáltal megtudhatjuk, hogyan kapcsolódnak egymáshoz a különböző fejlődési szintek, hogy milyen a gyerekek viselkedése, a csoport viselkedése valamint a gyerekek milyen fejlettségi szinten vannak. Az aktometriai megfigyelési módszer, alkalmazható szociometriai felmérésekhez is (Mérei-V. Binét, 2006).

A gyermekközösség egy többretegű csoportosulás, amelynek középpontjában a tevékenykedő gyerekek állnak. Jacob Levy Moreno nevéhez köthető szociometriai módszer, a gyerekek társas életének megismeréséhez szükséges. Ennek alapja az érzelmi és rokonszenve választások. Ezzel olyan számításokat lehet végezni, amely a gyermekközösség, a csoport közösségi életét írja le. A gyerekek közötti kölcsönös

kapcsolatot vagy a csoport légkör mutatói is megtudhatjuk. A csoportlélektani vizsgálati módszer a szociogram, ezáltal vizsgálhatjuk meg a közösségek társas kapcsolatait, ezek által kifejeződik az intézményes keretekben kialakult kis csoportok hálózata, a közösség önkéntelen rétegződése (Méri-V. Binét, 1981).

Méri Ferenc tovább fejlesztette Moreno módszerét és 1945-ben létrehozta a többszemponú szociogram módszerét, segítségére a Weinberg-kérdőív volt. A kérdőív feltételei a rokonszenvi és a funkcióra való alkalmasság, ennek lényege, hogy a vizsgált közösséget is megismerjük a társas viszonyok jellemzői mellett. A csoportok megfelelő irányításához a pedagógusoknak ismernie kell a csoport belső lendületét és az ott végig menő eseményeket, hiszen csak ezek által lehet kiválasztani a helyes irányítás technikát, ehhez még segítséget a szociometriai felmérés (Berghauer-Olasz, 2016).

A többszemponú szociometriában feltett kérdéseket a kölcsönösségi táblázatba, amelyek a rokonszenvi válaszok alapján készülnek, és gyakorisági táblázatba lehet összesíteni. A kölcsönös válaszok alapján lehet elkészíteni a szociogramot. A szociogram a társas mezőknek, és az azt alkotó kapcsolatoknak a sémája, vázlata (Méri, 1989).

A többszemponú szociometriai vizsgálat feltételei a következők: rokonszenvi kérdések, a közösségi vonásokra utaló kérdések, egyéni tulajdonságokra, képességekre adottságokra utaló kérdések, népszerűsége vonatkozó kérdések. Moreno és Méri felmérésében is azonosak a instrukciók: a tagok legyenek jelen, a vizsgálat jellemvonásai, célja, a titkosság vállalása. A szociometria 3 alapelve az együttélés, együttes munka, az együttes társas élet (Sallay-Perge, 2007).

Az összeállításkor figyelembe kell venni a gyerekek életkori sajátosságait. A kérdéseknek bizonyos, valóság-hű helyzetekre kell rákérdezni. A szociometriai vizsgálatot kisebb gyerekeknél személyesen, beszélgetés során ajánlott és célravezető elvégezni, hogy a gyerekek számára, érthetőek legyenek a kérdések. Írásban csak kilenc éves kortól ajánlott. Akkor végezzük a felmérést, ha a csoport minden tagja jelen van. Kiemelkedő jelentőségű, hogy a felvett adatok titkosak maradjanak. A vizsgálatot névvel kell végezni, csak azok a személyeket lehet megnevezni, akik a csoportba vagy osztályba tartoznak. Moreno a spontaneitást hangsúlyozta (N. Kollár – Szabó, 2004).

Méri többszemponú szociometriai vizsgálati módszerét tovább gondolva jött létre a hierarchikus szociometria, amelyek a közösségek, csoportok, társas kapcsolatait, értékrendszereit vizsgálja. Ez a módszer adja a legtöbb lehetőséget egy csoportközösség tulajdonságainak észlelésére, kiegészítő kérdések bevonásával, amelyek pl. a szorgalomra,

az igazságosságra, megbízhatóságra, vonatkoznak. Az itt kapott eredményeket a hierogramon kell feltüntetni (Berghauer-Olasz, 2016).

A hierarchikus szociometria továbbfejlesztése Járó Katalin munkásságában jelenik meg a 70-es években. Az „*Osztálytükör*” című kiadványában a közösségi készségek fejlesztésével és konfliktustisztázási módszerekkel foglalkozik, amely Mérei terve által lett közismert. Ez a tervezet főként az összetett állapotok, körülmények felderítését tanulmányozza. A program célja, a csoporttagok teljesítményének aktivizálása, valamint, hogy az építő jellegű problémakezelés miatt a társas készségek erősítése, formálása, újítása, amelyhez szakemberek kínálnak módszertani segítséget (Járó, 2015).

Összefoglalva tehát az aktometriai módszert a társas viselkedés megfigyelésére, rögzítésére alkalmazzák. Mérei Ferenc és munkatársai a „közösségi, csoportos élmény” kísérletét végezték el az aktometriai módszerével. Az aktometriai eljárás szociometriai módszereknél is kiválóan alkalmas. Ezáltal felmérhető egy gyerekcsoportban például, hogy ki az irányító személyiség. A vizsgálat során tág képet kaphatunk a társas viszonyokról, a közösségi életről, a magatartási normákról és a közösségi értékekről.

3.2. A vizsgálat módszere, céljai, hipotézisei

A vizsgálatot nagycsoportos, 5-6 éves gyerekeivel végeztem. A gyerekeket életkoruk és nemük szerint választottam ki. A vizsgálat előtt egy próbatesztet végeztem, 16 nagycsoportos gyerekkel (8 fiú-8 lány). A próbatesztben a gyerekeknek 30 tulajdonságot mutattam be, ezek a következők: tisztelettudó, rendes, jó, szorgalmas, lehet rá számítani, udvarias, barátkozó, vidám, megértő, nem árulkodós, kötelességtudó, jó sportoló, okos, bátor, segít másoknak, ügyes, jól öltözik, erős, csendes, aktív, szép, jószívű, igazságos, kedves, becsületes, önzetlen, nem irigy, lelkiismeretes, megbízható. A vizsgálat során azért, csak 20 tulajdonság került a gyerekek elé, mivel figyelmük nem volt képes több információ befogadására. Mivel az óvodások, 3-6 éves gyerekek figyelme akaratlan, önkéntelen, így igazán csak azokra a dolgokra figyel oda, amelyek őt emocionálisan, érzelmileg magukkal vonzzák, ezért fontos a motiváció. Azonban a gyerekek figyelme gyakran hullámszerű, elterelődik, ezért a gyermekek kedvét, figyelmét, kíváncsiságát folyamatosan fent kell tartani. Az óvodáskor végére a gyermekek figyelme egyre tartósabb lesz (József, 2011).

A gyerekeknél azonban gyakran előfordul, hogy figyelmét nehezen tudja megosztani, nehezen tudja áttérni egy másik dologra, tárgyra, ha ahhoz már érzelmileg kellő képen

kötődik. Az óvodáskorú gyermekek egyszerre 2-3 dologra tudnak figyelni, később ez szintén változik, növekszik (Berghauer-Olasz, 2013). Saját pedagógiai munkatapasztalataimból, azt a következtetést tudom levonni, hogy egy nagycsoportos, 5-6-éves gyerekközösség számára az ideális időkeret egy foglalkozás megtartásához 25-30 perc. Ez alatt az idő alatt képesek a gyerekek figyelmüket egyfajta dologra, tárgyra irányítani. Ezután egy újabb fajta tevékenységet kell kezdeményezni, ami újból felkelti érdeklődésüket.

A gyerekek teljes létszáma a vizsgálat során 50 gyerek, ebből 20 fiú és 30 lány. A kikérdezés során egy foglalkozáson előzőleg bemutatott 20 tulajdonságból kellett kiválasztaniuk 5-5 elemet, amelyek a következők: tisztelettudó, jó, szorgalmas, barátkozó, vidám, bátor, segít másoknak, ügyes, erős, csendes, aktív, szép, jószívű, igazságos, kedves, becsületes, önzetlen, nem irigy, lelkiismeretes, megbízható, hogy melyik a legfontosabb, és melyik kevésbé fontos számukra. A foglalkozás terv koncepciója a 2. számú mellékletben látható.

A foglalkozás után történik a kikérdezés. A gyermekek egyenként kiválasztják, a képek közül, hogy melyik a számukra legfontosabb és kevésbé fontos tulajdonság. Ilyen például a megbízható érték: megbízható az a gyerek, akire mindig számíthatunk, elmondhatuk neki bármit, a megbízható gyerekekre rábízhatjuk a játékaikat, hogy míg mi valami mással foglalkozunk, vigyázzon rá. A kedves tulajdonság is egyik fontos eleme az emberi értékeknek: A kedvesség azt jelenti, hogy valakinek olyan szép szavakat mondunk, amelyek jól esnek neki pl. szép vagy ügyes, vagy okos, vagy esetleg a kedves szavak mellé egy kis ajándékot is készítünk az adott személynek. Ezen értékek közé tartozik a jószívűség. Jószívűnek lenni azt jelenti, hogy megosztjuk másokkal, amink van. Ezen értékek közül kiemelkedő a vidámság, amely egyfajta örömforrás vagy akár gyógyír egy-egy probléma megoldásakor. Fontos, hogy mindig vidámak legyünk, örüljünk minden jónak, hogy járhatunk óvodába, hogy vannak szüleink, barátaink, hogy láthatjuk a virágokat, a madarakat. Ehhez szorosan kapcsolódik a barátkozó érték. Az igazi barát mindig mellettünk áll, jóban, rosszban, még akkor is, ha szomorúak vagyunk. Nagyon fontos, hogy legyenek barátaink, akikkel játszhatunk, akiknek bármit elmondhatunk.

A vizsgálatom során a klinikai kikérdezés módszerét alkalmaztam, amely része a legtöbbször alkalmazott adatgyűjtési módszereknek. A módszer lényege, hogy a kérdéseket személy igényei szerint alakítják. Az új kérdések mindig az előző válasza épülnek, ezáltal megismerhető az egyén gondolatai, érzései. Ezt a módszert alkalmazzák zavart vagy beteg személyek vizsgálatára, S. Freud vizsgálatai is ezt bizonyítják. Azonban nemcsak kóros

esetekben alkalmazzák. J. Piaget is alkalmazta ezt a módszert, hogy megismerje a gyereket világról való felfogását (Berghauer-Olasz, 2013). A gyerekeket egyesével kérdeztem meg, azért, hogy ne befolyásolják egymás válaszait. A vizsgálat közben a gyerekekkel beszélgetést is folytattam. A kiválasztott 20 tulajdonságot hat szempont szerint lehet osztályozni, amelyeket táblázatba foglaltam:

1. sz. táblázat: **A tulajdonságok csoportosítása**

Tulajdonságok	Csoportok
Tisztelettudó	Magatartási vonások
Jó	
Vidám	
Csendes	
Kedves	
Szorgalmas	Munkához való viszony
Lelkiismeretes	
Megbízható	
Barátkozó	Társakhoz való viszony
Segít másoknak	
Jószívú	
Aktív	Közösségi vonások
Önzetlen	
Nem irigy	
Bátor	Erkölcsei vonások
Igazságos	
Becsületos	
Ügyes	Külső testi vonások
Erős	
Szép	

(Tóth László nyomán, 2004:86.)

Az adatok felvétele után az eredményeket táblázatba foglaltam össze és elemeztem azokat. A vizsgálat előtt az óvodapedagógusokkal is beszélgetést folytattam, a zápszonyi óvoda óvónője elmondta, hogy a gyerekek mindennapjaiban fontos helyen áll, a megfelelő helyes viselkedés elsajátítása, hogy majd a későbbieknek meg tudják állni helyüket az

életben, illetve próbálják a gyerekeket ráébreszteni arra, hogy egy kis semminek tűnő dologban is meglátják a szépet és a jót. Auguste Rodin szavaival élt: „ *A szépség mindenütt ott van, nem rajta múlik, hogy nem látjuk meg.*” Ez alapján magyarázható, hogy a lányok esetében a legfontosabb tulajdonságoknál helyen a jó érték jelent meg legtöbb számban. A fiúknál pedig a szép értéke foglalta el az első helyet a legfontosabbak kategóriájában.

A vizsgálat célja feltérképezni az óvodás korú gyerekek értékrendjét, annak sajátosságait. Megállapítani a nemek közötti értékválasztási különbségeket és azonosságokat. A különböző falvakban élő gyerekek értékrendjének összehasonlítása.

A vizsgálatban azt a kérdést jártam körbe, hogy milyen az óvodáskorú (5-6 éves) gyerekek értékválasztási szokásai, értékrendje.

Vizsgálati kérdések:

1. Azonos vagy eltérő-e a fiúk és a lányok értékrendje?
2. A lányok melyik értékeket részesítik előnyben és melyek kevésbé fontos számukra?
3. A fiúk melyik értékeket helyezik előtérben és melyek, azok, amelyek kevésbé fontosak?

A feltételezés, a hipotézis, a vizsgálati mintára vonatkozik, a szakirodalomban már fellelhető téziseket támasztja alá. Hipotéziseim: A fiúk és a lányok értékpreferenciája nagymértékben megegyezik. A lányok és a fiúk is egyaránt a magatartási (tiszteletudó, jó, vidám, csendes, kedves) vonásokat részesítik előnyben.

3.3.A vizsgálat eredményei

A vizsgálatot a gyerekek által választott tulajdonságok bemutatásával kezdem. A táblázatokban feltüntetett „+” jel a legfontosabb tulajdonságokat jelöli, a „-”jellel pedig a gyerekek számára kevésbé fontos tulajdonságokat jelöltem.

2. sz. táblázat: *A fiúk válaszai a legfontosabb kategóriában, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:							
	O. D.	N. Z.	D. Zs.	Sz. M.	P. D.	K. N.	M. B.	O. A.
1. Tiszteletudó	+							
2. Jó						+	+	
3. Szorgalmas			+					

4. Barátkozó	+	+					+	
5. Vidám			+		+	+		+
6. Bátor					+			
7. Segít másoknak	+		+				+	
8. Ügyes					+	+		+
9. Erős			+					
10. Csendes	+	+		+		+		
11. Aktív							+	
12. Szép		+		+		+		+
13. Jószívű								
14. Igazságos		+					+	
15. Kedves			+					
16. Becsületes		+		+	+			
17. Önzetlen								+
18. Nem irigy				+	+			
19. Lelkiismeretes								
20. Megbízható	+			+				+

Forrás: saját szerkesztés

A zápszonyi óvodás fiúk válaszait rögzítettem ebben a táblázatban. A 8 fiú mindegyike könnyen hozta meg döntését az értékek rangsorolásánál. A válaszok között a legfontosabb kategóriába a vidám, a szép és a csendes tulajdonságok jelennek meg legtöbbször. Érdekes és elgondolkodtató a csendes tulajdonság választása, hiszen ebben a csoportban a fiúk mindegyike beszédes, bátor és örökmozgó, így kívülről úgy tűnhet, hogy a csendesség nem tartozik a kedvenc tulajdonságaik közé, azonban ez mégis másképpen van, ami a vizsgálat során derült ki. Kevés számban van jelen a jó, a barátkozó, a segít másoknak, az ügyes, az igazságos, a becsületes, a nem irigy és a megbízható értékek.

Egy-egy gyermeknél szerepel csak a tisztelettudó, a szorgalmas, a bátor, az erős, az aktív, a kedves, az önzetlen tulajdonságok. Fontos arra odafigyelni, hogy miért ilyen kevés számban szerepelnek ezek az értékek, főként a tisztelettudó és az önzetlen tulajdonságok, amelyek az alapvető elvárások között szerepelnek az óvodai nevelés során. Egy gyermek sem választotta a fiúk közül a jószívű, lelkiismeretes értéket a legfontosabb kategóriák sorába. Meglepő azonban a jószívűség értékének ide helyezése, hiszen a jószívűség, a másoknak való segítség, a másokkal való törődés, a jó cselekedetek, örömet okozhatnak a gyermek, de akár a felnőtt

számára is, nem csak annak, aki kap, hanem annak is, aki ad, erre felkel hívni a gyerekek figyelmét, rá kell őket ébreszteni az emberséges cselekedetekre, az óvodai és a családi nevelés során.

3. sz. táblázat: *A lányok válasza a legfontosabbnak tartott tulajdonságok közül, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:							
	B.B.	Sz. P.	Sz. Zs.	B.R.	O. E.	T. A.	N. Zs.	B. Zs.
1. Tiszteletudó				+	+	+		+
2. Jó	+	+			+		+	
3. Szorgalmas								
4. Barátkozó					+			
5. Vidám	+						+	+
6. Bátor		+						
7. Segít másoknak				+	+			
8. Ügyes								
9. Erős		+		+		+	+	
10. Csendes						+		
11. Aktív							+	
12. Szép			+		+			
13. Jószívű	+		+	+				+
14. Igazságos	+	+						
15. Kedves			+					+
16. Becsületes						+	+	
17. Önzetlen	+			+				
18. Nem irigy		+	+					+
19. Lelkiismeretes								
20. Megbízható			+			+		

Forrás: saját szerkesztés

A fent látható táblázatban (3. sz. táblázat), a zápszonyi óvodás lányok válaszait foglaltam össze. A válaszokat a lányok kicsit nehezen hozták meg, hiszen sokat töprengtek a képek kiválasztásánál, nehezen döntöttek a tulajdonságok között, főleg az első és második tulajdonság kiválasztása során. A lányok válaszaik között a legfontosabbnak tartott tulajdonságoknál legtöbbször a tiszteletudó, a jó, az erős, a jószívű értékek jelennek meg.

Érdekes, hogy a lányoknál a rangsor elején helyezkedik el a jószívű érték, míg a fiúknál senki nem választotta ezt az értéket.

Kevés számban szerepel a vidám, a segít másoknak, a szép, az igazságos, a kedves, a becsületos, az önzetlen, a nem irigy és a megbízható tulajdonságok. Egy-egy gyermek válaszában jelenik csak meg a barátkozó, a bátor, a csendes, az aktív értékek. A barátkozó érték meglepő ezen értékek sorában, hiszen a lányok a találkozás során barátkozók, segítőkészek (ez a tulajdonság több számban is szerepel) voltak. A barátkozás azonban nem mindig megy könnyen, vannak olyan gyerekek, akik szoronganak, félnek a barátkozástól vagy éppen nehezen találják meg a közös hangot a többi gyerekkel, ezért ehhez szimpatikusságra, nyitottságra van szükség mindkét fél részéről.

Senki nem választotta a lányok közül a legfontosabb kategóriába a lelkiismeretes, a szorgalmas és az ügyes értékeket. Rendkívül nagy figyelmet kell fordítani ezen értékekre. A lelkiismeretesség kialakításához elsősorban pozitív példát kell mutatni, és csak kis dolgokkal megbízásával szabad kezdeni, majd fokozatosan növelhetjük ezt, mindezt játékos formában. Az óvodában erre remek alkalmat találhat az óvónő, ilyen tevékenység lehet télen a madarokról való gondoskodás, madáretető készítése, vagy esetleg az óvoda udvarán vagy a csoportszobában lévő növények öntözése. Ha az óvodában van kialakított élősarok, akkor az ott élő kis állatokról való gondoskodás, etetés, lakóhelyük rendben tartása vagy akár egy tanító jellegű mese kapcsán is becsempészhajtuk ezt az értéket a gyerekek mindennapjaiba. Mindez nagyon fontos, hisz kiemelkedő szerepe van a gyermek személyiségfejlődésében, és hogy a gyermeknek megfelelően alakuljon ki az érzelemvilága. Ennek az értéknek a kialakítása az óvónő és a szülők egyik fontos feladata, amelyhez türelemre és empaticusságra van szükség. A szorgalmas és ügyes értékek szorosan összefűződnek, amelyek a dicséret és a pozitív megerősítések során alakulnak ki. Ezáltal növelhetjük a gyerekek önbizalmát és a magabiztosság kialakulása is ehhez köthető.

4. sz. táblázat: *A fiúk válasza a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságokról, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:							
	O. D.	N. Z.	D. Zs.	Sz. M.	P. D.	K. N.	M. B.	O. A.
1. Tiszteletudó				-				
2. Jó					-			-

3.Szorgalmas	-	-				-		
4.Barátkozó				-	-			-
5.Vidám							-	
6.Bátor		-		-			-	
7.Segít másoknak						-		
8.Ügyes	-			-				
9.Erős		-						
10.Csendes			-		-		-	-
11. Aktív	-							
12. Szép	-							
13. Jószívű			-				-	
14. Igazságos			-	-		-		
15. Kedves		-			-		-	-
16. Becsületes						-		
17. Önzetlen	-		-		-			
18. Nem irigy			-					-
19. Lelkiismeretes								
20. Megbízható		-				-		

Forrás: saját szerkesztés

A 4. sz. táblázatban a zápszonyi óvodás fiúk válaszait összesítettem. A kevésbé fontos tulajdonságok sorát a fiúk gond nélkül állították fel. Hiszen a képek válogatásakor nem bizonytalankodtak, egyből tudták melyiket szeretnék választani. A fiúk válaszai közül legtöbbször jelenik meg a csendes, és a kedves tulajdonosság. Érdekes, hogy legtöbb számban szerepel, a legfontosabb és kevésbé fontos értékeknél is a csendes tulajdonság.

Kevés számban szerepel a megbízható, a nem irigy, az önzetlen, az igazságos, a jószívű, az ügyes, a bátor, a barátkozó, a szorgalmas, a jó értékek. A bátor érték a középkategóriába foglal helyet, hiszen a fiúk többsége nagyon merész volt a találkozás során. A bátorsághoz fontos, hogy a gyerekek kockázatot merjenek vállalni, úgy, hogy közben mindvégig önmagukat adják. Így ezáltal a bátor személyiség felé halad. Itt fontos, odafigyelni, hogy a szülő túlvédő gondoskodása ne akadályozza a gyermeket ennek kialakulásában.

Egy-egy gyermek választotta a tisztelettudó, a vidám, a segít másoknak, az erős, az aktív, a szép, a becsületes tulajdonságokat. A fiúknál az erős tulajdonság azért kerülhetett a sor végére, mert számukra ez mérvadó lehet, hiszen gyakran összemérik erejüket, hogy ki

milyen erővel bír. A becsületesség is egy nélkülözhetetlen tulajdonság, amely szoros összefüggésben van az őszinteséggel. Ezeket a mindennapi élet példáiból, tevékenységeiből ismerhetik meg a gyerekek. Az őszinteség és a becsületesség kapcsolatának kialakítása elsősorban a szülő feladata. A kialakításához példaértékű viselkedésre és beszélgetésekre van szükség. Egy fiú sem választotta a lelkiismeretes értéket. Meglepő, hogy a lelkiismeretes értéket sem a legfontosabb, sem a kevésbé fontos kategóriába nem választották a fiúk. Azonban erre nagy hangsúlyt kell fektetni a nevelés során. Ezt az óvodai élet keretei között kell megvalósítani a játékok alkalmával. Akár egy adott szituációt el is lehet játszani, ahol a gyermekek megismerik a pozitív és a negatív helyzeteket. Megmutatjuk ezáltal, hogy hogyan lehet a rossz cselekedeteket jóvátenni. Fontos, hogy ezáltal kialakuljon a gyermek derűs lelkivilága.

5. sz. táblázat: *A lányok által kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok listája, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában*

<i>Tulajdonságok:</i>	<i>Név:</i>							
	<i>B.B.</i>	<i>Sz. P.</i>	<i>Sz. Zs.</i>	<i>B.R.</i>	<i>O. E.</i>	<i>T. A.</i>	<i>N. Zs.</i>	<i>B. Zs.</i>
<i>1. Tiszteletudó</i>		-					-	
<i>2. Jó</i>								
<i>3. Szorgalmas</i>								-
<i>4. Barátkozó</i>		-		-			-	
<i>5. Vidám</i>			-	-	-	-		
<i>6. Bátor</i>	-							
<i>7. Segít másoknak</i>						-		-
<i>8. Ügyes</i>			-					
<i>9. Erős</i>	-				-			
<i>10. Csendes</i>	-	-	-	-	-			-
<i>11. Aktív</i>			-		-	-		-
<i>12. Szép</i>		-		-			-	
<i>13. Jószívű</i>						-		
<i>14. Igazságos</i>				-				
<i>15. Kedves</i>	-					-	-	
<i>16. Becsületes</i>		-						-
<i>17. Önzetlen</i>			-		-			

18. Nem irigy	-							
19. Lelkiismeretes								
20. Megbízható							-	

Forrás: *saját szerkesztés*

Ebben a táblázatban a zápszonyi óvodás lányok számára kevésbé fontos tulajdonságokat jegyeztem fel. A válaszok meghozatala kissé nehézkesen ment, mert vívódtak a képek kiválasztása közben. A lányok legtöbbször a csendes, a vidám és aktív tulajdonságok választották. A vidám érték az elsők között szerepel, azon a legfontosabbak sorában kevesen választották. Ám de ez egy pozitív emberi tulajdonság. Vidámak lehetünk, ha egy közösség tagjai vagyunk, vagy ha az időnként emberek között tölthetjük, akár az óvodai csoportban. Vidámnak kell lennünk az élet apró örömei, ajándékai miatt.

Kevés számban szerepelnek a következő értékek: tisztelettudó, barátkozó, segít másoknak, erős, szép, kedves, becsületes, önzetlen. Az önzetlenség meglepően kevés számban szerepel. Ahhoz, hogy a gyermek önzetlenné váljon az empátia és a problémamegoldókészség fejlesztésére van szükség, amelyekhez fontos, hogy az érzésekről beszéljünk. Fontos a megfelelő példamutatás. Az önzetlenség értékénél a hála fontosságára is fel kell hívni a figyelmet.

Egy-egy gyermek választotta a szorgalmas, a bátor, az ügyes, a jószívű, az igazságos, a nem irigy, a megbízható tulajdonságokat. Egy fiú sem választotta a lelkiismeretes és a jó értékeket. Érdekesség, hogy a lányok és a fiúk egyetlen egy kategóriában sem választották a lelkiismeretes tulajdonságot. Az óvónőknek és a szülőknek azonban kiemelkedő figyelmet kell erre fordítani, mert a gyermekek lelkiismeret nélkül nem lesznek megfelelő tagjai a társadalomnak vagy egy közösségnek, valamint az élemben is sok nehézség, probléma érheti őket ezzel kapcsolatban.

6.sz. táblázat: *A fiúk válaszai a legfontosabb kategóriában, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:					
	B.T.	M. Zs.	Sz.Gy.	T. M.	T. N.	F. V.
1.Tisztelettudó	+		+		+	
2.Jó		+			+	
3.Szorgalmas				+		+

4. Barátkozó						
5. Vidám		+			+	
6. Bátor				+		+
7. Segít másoknak	+		+			
8. Ügyes					+	
9. Erős						
10. Csendes		+	+	+		
11. Aktív	+					+
12. Szép		+			+	
13. Jószívű						+
14. Igazságos						
15. Kedves				+		
16. Becsületes	+					
17. Önzetlen						
18. Nem irigy				+		
19. Lelkiismeretes		+	+			+
20. Megbízható	+		+			

Forrás: saját szerkesztés

A fenti táblázatban a mezőkaszonyi óvodás fiúk válaszait foglaltam össze, a legfontosabb kategóriába. A döntéshozatalban a fiúk többsége határozott volt. A tulajdonságok kiválasztásakor szinte semmit nem hezitáltak, azonnal megtalálták a számukra legfontosabbakat. A fiúk válaszai között a tiszteletudó, a csendes, a lelkiismeretes tulajdonságok jelennek meg legtöbbször. A tiszteletudó és lelkiismeretes érték a fiúk szemszögéből igen pozitív jellegű, visszatükrözi az óvónők és a szülők munkáját. Érdekes, hogy a lelkiismeretes érték hatása a zápszonyi óvodához képest növekedett. Kevés számban van jelen, a megbízható, a szép, az aktív, a bátor, a segít másoknak, a vidám, a szorgalmas, a jó értékek. A megbízható érték kialakításának egyik legfontosabb momentuma, hogy először a felnőtt bízjon meg a gyermekben, majd csak azután lesz képes a gyerek is kialakítani ezt a bizalmat a felnőttek és a gyerekek felé.

Egy-egy gyermeknél szerepel csak az ügyes, a jószívű, a kedves, a becsületes, a nem irigy tulajdonságok. A becsületességet a gyermek a felnőttek példáján keresztül ismerheti meg.

Szorosan összefügg a dicsérettel, ez azért fontos, hogy megértessük a gyerekekkel, hogy jól tenni másokkal rendkívül jó érzés és egyben meghatározó feladat is az életben.

Egy gyermek sem választotta a fiúk közül az önzetlen, az igazságos, az erős és barátkozó értéket a legfontosabb kategóriák sorába. Meglepő, hogy az igazságosság értékét nem választották. Ennek az lehet az oka, hogy az óvodai élet során vagy otthon több gyermek is úgy érzi, hogy igazságtalanság éri őket, ez azonban csak az akarati fejlődés egyik meghatározó tényezője. Az igazságosság, mint érték megmutatkozhat különböző óvodai helyzetekben, ilyen lehetőség lehet egy versenyjáték, amelyben igazságosan döntenek el, hogy ki lett az első helyezés, de eközben arra is oda kell figyelni, hogy a többi gyermek mindezt megértően elfogadja. Alkalom adódhat egy spontán játéksituáció alkalmával, amikor a gyerekek nem tudnak megegyezni egy játékon, ekkor az óvónőnek kell példaértékűen elosztani a játékot a gyermekek között egyformán, igazságosan. Mindez azért fontos, a gyermek erkölcsi nevelése során, hogy felnőtt korában az igazságos, becsületes tagja legyen a társadalomnak.

7. sz. táblázat: *A lányok választai a legfontosabbnak tartott tulajdonságok közül, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:										
	G. A.	G. I.	H. A.	G. J.	R. V.	Sz. J.	T. B.	L. Cs.	T. Zs	T. H.	T. T.
1. Tiszteletudó	+		+						+	+	
2. Jó		+			+			+			
3. Szorgalmas		+				+	+		+		
4. Barátkozó			+			+	+	+			
5. Vidám					+	+					
6. Bátor	+	+								+	
7. Segít másoknak			+		+		+	+			
8. Ügyes											
9. Erős	+				+		+		+	+	+
10. Csendes			+	+							
11. Aktív	+								+		+
12. Szép			+					+			+
13. Jószívű	+										
14. Igazságos											

15. Kedves		+				+					+
16. Becsületes		+		+		+		+		+	
17. Önzetlen											
18. Nem irigy				+							
19. Lelkiismeretes				+	+				+	+	+
20. Megbízható				+			+				

Forrás: saját szerkesztés

A fent ábrázolt táblázatban a mezőkaszonyi óvodás lányok válaszai láthatóak a legfontosabbak csoportjába. A lányok az értékek rangsorát könnyen felállították. A válaszaik közül a legfontosabbnak tartott tulajdonságok között legtöbbször az erős, a becsületes, a lelkiismeretes értékek jelennek meg. Kevesebb számban szerepel a tisztelettudó, a jó, a szorgalmas, a barátkozó, a vidám, a bátor, a segít másoknak, a csendes, az aktív, a szép, a kedves, a megbízható tulajdonságok. A lányok a fiúkhöz hasonlóan a lelkiismeretes értéket a rangsor elejére helyezték, viszont a tisztelettudó érték náluk kevesebb számban jelenik meg, mint a fiúknál. A szép érték a lányok szemszögéből csak a rangsor közepe foglal helyet, viszont a foglalkozás során, a képen ábrázolt szép királylányhoz a lányok fűzték a legtöbb mondandójukat. Ez szorosan összefügg a barátközéssel, amely szintén ebben a sorban szerepel, hiszen az óvodáskorú gyerekek a barátválasztás során eleinte a külső tulajdonságokat veszik figyelembe.

Egy-egy gyermek válaszában jelenik csak meg a nem irigy és a jószívű értékeket. Senki nem választotta a lányok közül a legfontosabb kategóriába az önzetlen, az igazságos, az ügyes értékeket. A fiúkhöz hasonlóan a lányok sem választották az igazságosságot, mint tulajdonságot. Az ügyes érték sem került a listába, amely arra utal, hogy a lányok kevés pozitív megerősítést, dicséretet kapnak, így ez kevésbé fontos számukra. Azonban az óvónő egyik feladata, hogy a gyermek önbizalmát, magabiztosságát fejlessze, amelynek a dicséret az egyik alappillére, amely által akár fejlődhet a gyermek szociális készsége. Az óvodában minden tevékenység és játék alkalmával az óvónőnek szóbeli dicséretben kell részesíteni a gyerekeket vagy akár jutalmazással is megvalósíthatja ezt. Fontos, hogy mindezt tudatosan végezzük. Az önzetlenség az óvodában, játékok megosztásánál mutatkozhat meg. Ehhez szorosan kapcsolódik a fentebb említett dicséret, ha a gyermek önzetlenül viselkedik egy-egy helyzetben, akkor azt meg kell dicsérni, hogy kedvet kapjon ezt többször megismételni és nagylelkűen cselekedni. Kiemelkedő jelentősége van az önzetlen értéknek, hiszen hozzájárul a gyermek értelmi intelligenciájának a fejlődéséhez.

8. sz. táblázat: *A fiúk válaszai a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságokról, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:					
	B.T.	M. Zs.	Sz.Gy.	T. M.	T. N.	F. V.
1. Tiszteletudó						-
2. Jó						
3. Szorgalmas	-	-	-		-	
4. Barátkozó		-		-		-
5. Vidám			-			
6. Bátor	-				-	
7. Segít másoknak		-				-
8. Ügyes				-		
9. Erős					-	-
10. Csendes						
11. Aktív						
12. Szép	-		-	-		
13. Jószívű						
14. Igazságos					-	
15. Kedves	-		-			-
16. Becsületes		-	-	-		
17. Önzetlen						
18. Nem irigy	-				-	
19. Lelkiismeretes						
20. Megbízható		-		-		

Forrás: saját szerkesztés

A 8. sz. táblázatban a mezőkaszonyi óvodás fiúk által megadott válaszokat rögzítettem. A fiúk kevésbé fontos kategóriánál a rangsor felállításának végén sokat hezitáltak. A válaszok közül legtöbbször jelenik meg a szorgalmas, a becsületes, a barátkozó, a szép és a kedves tulajdonságok. A szorgalmas értéket itt fontos kiemelni. Azért kaphatta ez a tulajdonság a legtöbb szavazatot, mert a fiúk többsége, az óvónő elmondása szerint, nem köti le őket, nem kelti fel a gyerekek érdeklődését az óvodai élet során végbemenő kötött tevékenységek, mint például az iskolaelőkészítő foglalkozások. Mindez a mai világ sérelmeként fogható fel, hisz

a virtuális világ elbódítja a gyerekek érdeklődési körét. Azonban ennek ellenére a fiúk többsége rendkívül barátkozó volt és úgymond a fiúk a csoporton belül egy nagy csapatot alkottak, mindenki barátjának tekintette a másikat.

Kevés számban szerepel a megbízható, a nem irigy, az erős, a segít másoknak és a bátor értékek. Meglepő a bátor értékének ide helyezése, hiszen a fiúk a találkozás során az elmondásuk szerint nagyon bátrak, nem félnek semmitől, a válaszok alapján ez néhány gyerek választát megcáfolja.

Egy-egy gyermek választotta a tisztelettudó, a vidám, az ügyes, az igazságos tulajdonságokat. A tisztelettudó érték a fiúk számára rendkívül fontos, a válaszok alapján, hisz a legfontosabb kategóriába az első a kevésbé fontos csoportba pedig az utolsó helyre tették, ami az óvónő és a szülők munkájának eredményességét mutatja. Egy fiú sem választotta a jó, a csendes, az aktív, a jószívű, az önzetlen, és a lelkiismeretes értékeket. Érdekes, hogy az önzetlen tulajdonságot sem a legfontosabb, sem a kevésbé fontosabb sorába nem választottak, meglehet, hogy nem nyomatékosítottak bennük, hogy mennyire fontos az, hogy néha lemondjuk saját javainkról és ez által mások javára cselekedjünk. A jószívűség, a másokkal való törődés az óvodában is megmutatkozik akár egy olyan helyzetben, amikor valaki szomorú és megpróbálják felvidítani a gyerekek, akár még a saját játékaikat, dolgaikat is szívesen kölcsön adják vagy akár neki adják, azért, hogy az a gyermek boldogabb, vidámabb legyen. Ennek kiemelkedő jelentősége van a gyermek empátiájának a fejlődésében, hogy gondoskodók és együttérzők legyenek a másik gyermekkel, felnőttekkel szemben.

9. sz. táblázat: *A lányok által kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok listája, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocskabölcsőde óvodában*

Tulajdonságok:	Név:										
	G. A.	G. I.	H. A.	G. J.	R. V.	Sz. J.	T. B.	L. Cs.	T. Zs.	T. H.	T. T.
1. Tisztelettudó				-	-						
2. Jó			-				-				
3. Szorgalmas	-		-					-		-	
4. Barátkozó		-		-					-		-
5. Vidám		-	-				-	-			
6. Bátor					-				-		
7. Segít másoknak				-						-	-

8.Ügyes						-	-		-		
9.Erős			-			-					
10.Csendes	-	-				-		-			-
11.Aktív					-	-	-			-	
12. Szép	-			-							
13. Jószívű			-		-			-		-	-
14. Igazságos											
15. Kedves				-	-				-		
16. Becsületos	-										
17. Önzetlen											
18. Nem irigy		-				-	-	-			-
19.Lelkiismeretes	-	-									
20. Megbízható									-	-	

Forrás: saját szerkesztés

A mezőkaszonyi óvodás lányok válaszait a fenti táblázatban gyűjtöttem össze. A döntéshozatal eleinte nehéz volt, de a végére már egész könnyen ment a lányok többségének, kivéve G.I.-t, aki nagyon nehezen hozta meg döntését, amely abból volt látható, hogy csak szótlanul nézegette a képeket, majd kis idő elteltével félve választotta ki a tulajdonság. Ez oka lehet annak, hogy az életben minden kis apró döntést a szülők hoznak meg helyette, és ez rossz hatással lehet a későbbiekben, hogy ő majd felnőttként sem fog tudni dönteni, nem fog tudni jó döntést hozni, ez az önállósághoz vezető út egyik fontos eleme. A válaszok a közül kevésbé fontosnak tartott tulajdonságoknál legtöbbször a csendes, a jószívű, a nem irigy, a szorgalmas, a barátkozó, a vidám és az aktív tulajdonságok jelentek meg. Fontos kiemelni, hogy a jószívű és a nem irigy értéket a lányok a legfontosabb kategóriába utolsó, a kevésbé fontos kategóriába pedig első helyre tették.

Kevés számban szerepelnek a következő értékek: jó, bátor, segít másoknak, ügyes, erős, szép, kedves, lelkiismeretes, megbízható. Egy gyermek választotta a becsületos értéket. Egy lány sem választotta az igazságos és önzetlen értékeket. Az igazságosság és az önzetlenség sem a legfontosabb, sem a kevésbé fontosak csoportjában nem szerepel. Az igazságosság, mint készség fejlesztése során a gyerekekben tudatosítani kell, hogy mindenkinek egyformán kell adni, mindenkinek egyforma rész jut, beleértve magunkat is. Ehhez az értékhez szorosan kapcsolódik az önzetlenség, amely az igazságosság egyik alappillére, ezt

a mindennapokban gyakorolhatják a gyerekek, hogy igazságosan mások javára cselekedjenek.

10. sz. táblázat: *A fiúk válaszai a legfontosabb kategóriában, a Beregsomi Csicsergő óvodában*

<i>Tulajdonságok:</i>	<i>Név:</i>					
	<i>A. I.</i>	<i>K. M.</i>	<i>K. ZS.</i>	<i>N. Á.</i>	<i>Sz. A.</i>	<i>S. B.</i>
<i>1. Tisztelettudó</i>		+		+		
<i>2. Jó</i>					+	
<i>3. Szorgalmas</i>				+		
<i>4. Barátkozó</i>	+		+			
<i>5. Vidám</i>		+				+
<i>6. Bátor</i>	+		+	+		
<i>7. Segít másoknak</i>					+	
<i>8. Ügyes</i>			+			
<i>9. Erős</i>		+				+
<i>10. Csendes</i>						
<i>11. Aktív</i>	+				+	
<i>12. Szép</i>				+		+
<i>13. Jószívű</i>	+		+			
<i>14. Igazságos</i>					+	+
<i>15. Kedves</i>						
<i>16. Becsületes</i>						
<i>17. Önzetlen</i>		+	+		+	+
<i>18. Nem irigy</i>	+			+		
<i>19. Lelkiismeretes</i>		+				
<i>20. Megbízható</i>						

Forrás: saját szerkesztés

A táblázatban a beregsomi óvoda fiúk válaszait összegeztem legfontosabb kategóriába. A fiúk a döntését ebben a csoportban könnyen, határozottan hozták, hiszen egyből tudták, hogy melyik tulajdonság a legfontosabb számukra, így azonnal kiválasztották a hozzá tartozó ábrát. Az önzetlen és a bátor tulajdonságok jelennek meg legtöbbször. Az önzetlenség az erkölcsi nevelés egyik momentuma, amely a szocializációt segíti elő. A bátorság

tulajdonságának ide sorolása arra utal, hogy a gyermekeknek sikerült leküzdeniük félelmüket és ezt követően már bátran állnak a dolgokhoz. A félelmek leküzdésében a felnőtteknek fontos szerepük van. Az ők feladatuk a biztatás és dicséret, a példamutatás, amely által kialakul a gyermek énjében a bátorság.

Kevés számban szerepel, a nem irigy, az igazságos, a jószívű, a szép, az aktív, az erős, a vidám, a barátkozó, a tisztelettudó értékek. A tisztelettudó érték a figyelmesség és az odafigyelés által alakul ki. Fontos erre felhívni a gyerekek figyelmét már óvodás korban és megismertetni őket az erkölcsi szabályokkal.

Egy-egy gyermeknél jelenik csak meg az ügyes, a lelkiismeretes, a segít másoknak, a szorgalmas és a jó tulajdonságok. A másoknak való segítségre jelentős figyelmet kell fordítani, amelyhez főleg empátiára, szolidaritásra van szükség, mindez a társadalmi élet fontos momentuma és növeli az önbecsülést.

Egy gyermek sem választotta a fiúk közül a megbízható, a becsületes, a kedves, a csendes értékeket. A kedvesség az érzelmi értékek egyike, amelynek minden gyermekben ott kell lennie, éreznie kell mások kedvességét, és ezáltal tud ő is kedvesen nyitni a gyermekek és felnőttek felé, de mindehhez az óvónő és a szülők támogatása, példamutatása szükséges. Ez az érték, amely az udvariassággal is szorosan összefügg, az óvodában megmutatkozhat abban, hogy a gyermek hogyan viszonyul társaihoz, hogy kommunikál velük, mennyire megértő. A gyerekek akár megajándékozhatják egymást vagy az óvónénit és a szüleiket egy szívhez szóló kis rajzzal. Az ilyen kis dolgok által tanulja meg a gyermek azt, hogy a szeretet a tisztelet által alakul ki bennünk a kedvesség, így később emberségesen tudnak majd élni.

11. sz. táblázat: *A lányok válaszai a legfontosabbnak tartott tulajdonságok közül, a Beregsomi Csicsergő óvodában*

Tulajdonságok:	Név:										
	B. A.	H.A.	Ő. Zs.	K.D.	M. E.	O. J.	P. E.	R. A.	Sz. V.	S. F.	J. E.
1.Tisztelettudó	+						+				
2.Jó			+	+		+		+	+		
3.Szorgalmas	+									+	
4.Barátkozó							+		+		
5.Vidám				+		+				+	
6.Bátor		+			+			+			+
7.Segít másoknak		+				+	+				

8. Ügyes				+	+	+			+	+	
9. Erős	+	+									
10. Csendes											
11. Aktív			+	+		+		+	+		+
12. Szép		+			+			+		+	
13. Jószívű				+							+
14. Igazságos	+		+		+			+			
15. Kedves											
16. Becsületes											
17. Önzetlen	+		+				+				+
18. Nem irigy					+						
19. Lelkiismeretes		+	+						+	+	+
20. Megbízható							+				

Forrás: saját szerkesztés

Az itt látható táblázatban a beregsomi óvodás lányok válasza szerepelnek a legfontosabbnak tartott tulajdonságoknál. A lányok válaszába változó volt, 11 lányból 7 lány teljesen könnyen döntött, egyből tudták melyiket akarják választani, 4 lány pedig nagyon sokat habozott a válaszok megadásán, ők kételkedtek, hogy biztosan az a tulajdonság lesz a számukra megfelelő. Legtöbbször az aktív, a jó, az ügyes, a lelkiismeretes értékek jelennek meg. A lelkiismeretes érték a mezőkaszonyi óvodához hasonlóan a rangsor elejére került. Ez abból is származhat, hogy a gyerekek azt a példát látják, hogy az óvónő lelkiismeretesen végzi a munkáját. A zápszonyi óvodához hasonlóan a jó tulajdonság az elsők között szerepel, az óvónő elmondása szerint a beregsomi óvodában a nagycsoportos lányok, jó magaviseletűek, jó modorúak.

Kevesebb számban szerepel a tisztelettudó, a szorgalmas, a barátkozó, a vidám, a bátor, a segít másoknak, az erős, a szép, a jószívű, az igazságos és az önzetlen tulajdonságok. Egy-egy gyermek válaszában jelenik csak meg a nem irigy és a megbízható értékeket. Az irigység, az a tulajdonság, amely a gyermek énhatárai közé tartozik, ami nem egyfajta önzés, hanem az önérzetének a növeléséhez járul hozzá. A közösségi élet során fontos még, hogy a dicséret által, ne keltsünk irigységet a másik gyerekben. Senki nem választotta a lányok közül a legfontosabb kategóriába a csendes, a kedves, a becsületes értékeket. A becsületesség, mint tulajdonság, az óvodai élet számtalan területén megjelenik. Az óvoda kiváló közösség lehet a becsület, mint érték elsajátítására, akár egy társasjáték alkalmával

vagy egy elhibázott tett alkalmával belátja a gyermek, hogy ő a hibás, de ez nem azt jelenti, hogy ilyenkor lerombolódik a gyermek lelkivilága, hanem azt, hogy vállalja tettei következményét. Abban is megmutatkozik, hogy az óvónő mennyire becsüli meg a gyerekek munkáit, ezáltal lesznek képesek a gyermekek a feladatokat becsületos elvégzésére és az emberek megbecsülésére.

12. sz. táblázat: *A fiúk válaszai a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságokról, a Beregsomi Csicsergő óvodában*

Tulajdonságok:	Név:					
	A. I.	K. M.	K. ZS.	N. Á.	Sz. A.	S. B.
1. Tisztelettudó					-	
2. Jó			-			-
3. Szorgalmas		-				
4. Barátkozó				-	-	-
5. Vidám	-					
6. Bátor						
7. Segít másoknak		-				
8. Ügyes				-		-
9. Erős	-				-	
10. Csendes						
11. Aktív		-	-	-		-
12. Szép						
13. Jószívű		-				
14. Igazságos				-		
15. Kedves						
16. Becsületos	-		-		-	-
17. Önzetlen	-					
18. Nem irigy		-	-			
19. Lelkiismeretes			-			
20. Megbízható	-			-	-	

Forrás: saját szerkesztés

A fent összefoglalt táblázatban a beregsomi óvodás fiúk válaszai láthatóak a kevésbé fontosnak tartott kategóriában. A fiúk döntéshozatala meglepően egyszerű volt, mert talán még túl hirtelen is válogattak a képek között. Legtöbbször az aktív és a becsületes tulajdonságok jelennek meg. Fontos az aktivitás értékénél, hogy az óvónő minden alkalommal megfelelő tevékenységet biztosítson, hiszen ezek a feladatok, cselekvések adják meg az aktivitás alapját. A becsületesség pedig az erkölcsi értékek egyike, amelyet az óvodában az erkölcsi nevelés során ismerhetnek meg a gyerekek, mindez a társadalomba való beilleszkedés egyik kritériuma.

Kevés számban van jelen a jó, a barátkozó, a nem irigy és a megbízható értékek. Egy-egy gyermek választotta a tisztelettudó, a vidám, a segít másoknak, az ügyes, az erős, a jószívű, az igazságos, az önzetlen a lelkiismeretes tulajdonságokat. A gyermek érzelmvilágának egyik tényezője, hogy a gyermek vidámnak, boldognak érezze magát. Az ilyen fajta érzelmi hangulatot az óvodában az óvónő, otthon pedig a szülő feladata ezt biztosítani. A kiegyensúlyozott érzelmi állapot megteremtése által válnak a gyerekek tapintatossá, nagylelkűvé, jószívűvé, lelkiismeretessé, hiszen az emberi értékek megismerését, elsajátítását már az óvodában érdemes elkezdni.

Egy fiú sem választotta a bátor, a csendes, a szép és a kedves értékeket. Fontos tudni, hogy a kedvesség értéke a szeretetre épül. Ha nem érezzük a másik fél iránti tiszta szívből jövő szeretetet, akkor azzal nem tudunk őszintén kedvesek, lenni. Arra kell nevelni, megtanítani a gyermekeket, hogy szeressük, tiszteljük és megbecsüljük egymást, ezáltal a világ egy jobb irányba fog haladni. A bátorság kialakítására az óvoda is kiváló lehetőséget, biztosít, akár a játék versenyeken való részvétel által vagy akár egy kockázatos helyzet által, ilyen, amikor a gyermek felmászik a magas csúzdára. Azonban itt a pedagógus támogatása szükséges, hogy a gyermek le ne essen onnan, mindaddig, míg teljesen magabiztossá nem válik ezzel kapcsolatban. Mindez azért, fontos, hogy a gyermek felnőtt korában bármilyen nehéz helyzettel is áll szemben képes legyen azt legyőzni.

13. sz. táblázat: *A lányok által kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok listája, a Beregsomi Csicsergő óvodában*

<i>Tulajdonságok:</i>	<i>Név:</i>										
	<i>B. A.</i>	<i>H.A.</i>	<i>Ő. Zs.</i>	<i>K.D.</i>	<i>M.E.</i>	<i>O. J.</i>	<i>P. E.</i>	<i>R. A.</i>	<i>Sz. V.</i>	<i>S. F.</i>	<i>J. E.</i>
<i>1. Tisztelettudó</i>					-					-	
<i>2. Jó</i>		-									-
<i>3. Szorgalmas</i>		-			-		-	-			

4. Barátkozó	-				-	-						-
5. Vidám	-		-					-				
6. Bátor								-			-	
7. Segít másoknak	-			-	-					-	-	
8. Ügyes												
9. Erős			-					-				-
10. Csendes							-					
11. Aktív		-			-			-				
12. Szép										-		
13. Jószívű	-		-			-	-	-				
14. Igazságos		-								-	-	-
15. Kedves												
16. Becsületes			-	-		-		-				-
17. Önzetlen		-		-						-	-	
18. Nem irigy				-					-			
19. Lelkiismeretes	-			-								
20. Megbízható			-			-				-		

Forrás: saját szerkesztés

Ebben a táblázatban a beregsomi óvodás lányok válaszait rögzítettem a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok sorában. A lányok a válaszok megadásakor, főként az eleinte sokat hezitáltak, bizonytalanok voltak, legfőképpen H. A. és R. A. A válaszok között a segít másoknak, a jószívű, a becsületes tulajdonságok jelentek meg legtöbbször. A másoknak való segítségnyújtást és a kedvességet a sor elejére tették, hiszen az emberi értékek közül, ezek meghatározói egy közösségbe való beilleszkedésnek és egy közösség létrehozásához, formálásához.

Kevés számban szerepelnek a következő értékek: szorgalmas, barátkozó, önzetlen, tisztelettudó, bátor, erős, aktív, igazságos, nem irigy, lelkiismeretes, megbízható, a jó és a vidám. A bátor és erős tulajdonságok szorosan összefüggenek, úgy vélik, ha valaki erős, akkor az bátor is, azonban ez nem minden esetben van így. Lehet valaki erős, vagy mutathatja magát annak, ha a belső énjében nincs megfelelően kialakítva a bátor személyiség. A jó érték a gyerekeknél a középkategóriában foglal helyet, nem tudták eldönteni pontosan, hogy ez számukra fontos vagy sem. Ennek az lehet az oka, hogy van olyan helyzet, ahol a gyermeket nem mindig jó színben tüntetik fel, akár egy kis csintalanság

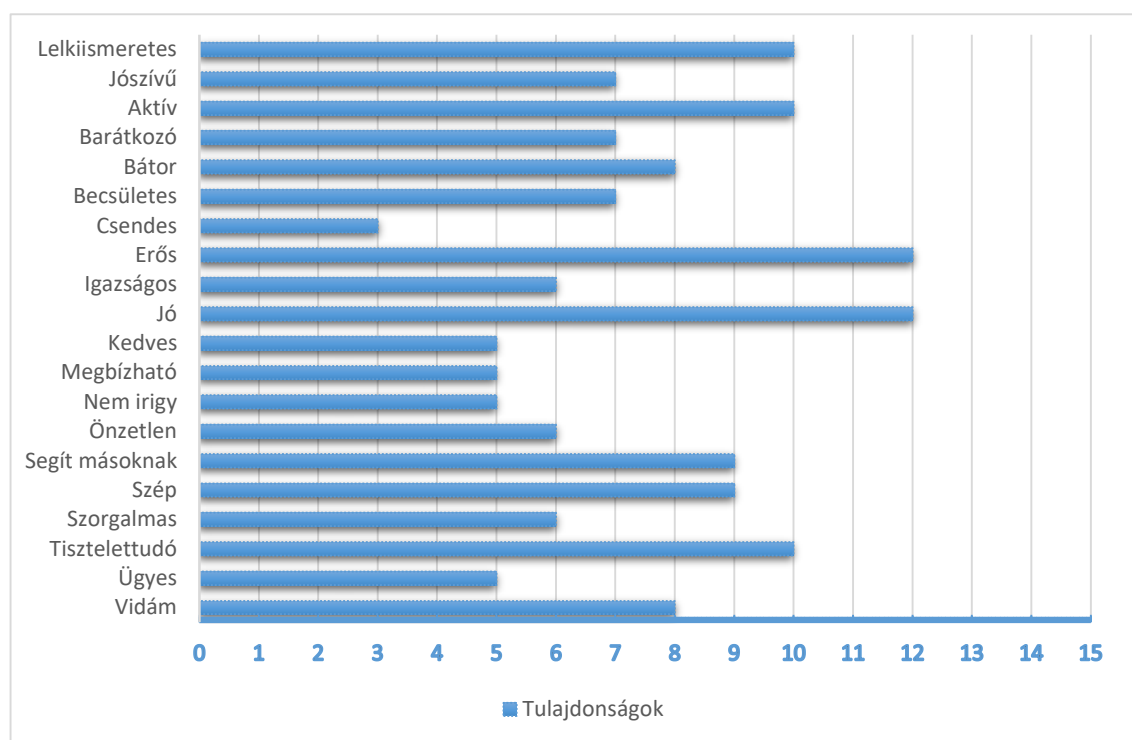
miatt, ezért a gyerek úgy érezheti, hogy ő „rossz”. Ezt az érzést azonban soha nem szabad a gyerekben kialakítani, hanem azt kell vele éreztetni, elhítni, tudatosítani kell benne, hogy ő igenis értékes ember.

Egy- egy gyermek választotta a csendes és szép értékeket. Ebben az óvodában a lányok számára ez a két érték, igen fontos. A megfigyelésem során úgy láttam, hogy görcsösen rá vannak feszülve arra, hogy nekik szépen, csendben kell egy foglalkozáson lenniük, azonban ez nem minden esetben van így. Ha egy tevékenység közben, legyen az akár egy kötött foglalkozás, a gyermek szeretne valamit mondani, kérdezni, akkor azt bátran meg tudja tenni, nem szabad ezt benne visszafojtani.

Egy lány sem választotta az ügyes és a kedves tulajdonságokat. Ez a két tulajdonság az óvodában nyomatékosítható a gyermekben. Az ügyes érték, a szóbeli dicséretnek által, amelyet a nap minden mozzanatában be kell csempésznie az óvónőnek. A kedvesség pedig a társakkal való bánásmód, viselkedés alkalmával alakítható és formálható. Fontos, hogy ez a két tulajdonság összekapcsolódva a gyermek önbecsülését nagymértékben kialakítja. Ehhez az óvónő és a szülők által a gyermek elismerésére, biztatására, megbecsülésére van szükség. A gyermekek azt érezzék, hogy ők értékese, fontosak, nélkülözhetetlenek a világban, a társadalomban.

Az adatok felvétele után összegeztem, a három faluban felvett lányok és fiúk válaszait, megállapítottam a számukra legfontosabb és kevésbé fontos tulajdonságokat, valamint elemeztem azokat, amelyeket szakirodalmi állításokkal támasztottam alá és erről egy sor diagrammot állítottam fel. A döntések meghozása gyermekek fejlődésének szempontjából kiemelkedő jelentőségűek, segítenek a gyerekeknek abban, hogy felnőtt korban a közösség számára felelősségteljesen mérlegelni tudják a döntésüket, mindehhez gyakorlásra van szükség. A céltudatos, erkölcsös és eredményes élethez gyakorolni kell, annak sajátosságait: az öncélú, egyéni gondolkodást, a megfontolást és az elhatározást (Tarkovács, 2020).

1. *ábra. A lányok által választott legfontosabb tulajdonságok*

Forrás: saját szerkesztés

A fent ábrázolt diagramot a 30 lány válasszanak alapján állítottam össze. A vizsgálat eredménye során a lányok számára legfontosabb tulajdonságok között szerepel a jó és az erős tulajdonságok, amelyet 12 fő választott. Sokan felteszik a kérdést, hogy mitől is válik valaki jó gyerekké, hogy értékes legyen a társadalom számára. Erre azonban nincs egyfajta ismeret. Ez egy felelősségteljes, az értékrendnek megfelelő elhatározások sora (Tarkovács, 2020).

Általánosságban az emberek szerint, a jó gyerekre jellemző, hogy szófogadó, jó magaviseletű és csendes. Azonban ez nem minden esetben van így. Pszichológusok, úgy tartják, hogy nincs jó és rossz gyerek, csak van, akivel nincsen semmiféle gond, mivel rugalmas, engedékeny, míg a másik gyerek kevésbé alkalmazkodó így nehezebb vele együttműködni, ez függ a szülő-gyerek kapcsolattól is. A felnőtt nézőpontjától függ, hogy a gyermek jó vagy „rossz”. Ahogyan a felnőtt viszonyul a helyzethez, az olyan formában fog bekövetkezni, megnyilvánulni. Azonban, ha gyerek valamit nem jól tesz, vagy épp nem érti meg tettének következményeit, akkor a felnőttek feladata erre felhívni a gyermekek figyelmét, úgy, hogy az megszilárduljon a gyermek elméjében és felnőtt korukban is tudatosítva legyen bennük (Cziglán, 2017).

Ezt követően 10 lány választotta az aktív, a tisztelettudó és a lelkiismeretes értékek. 5-6 éves korban a gyermek szabálytudatának fejlődése mellett, a gyermek megéli a

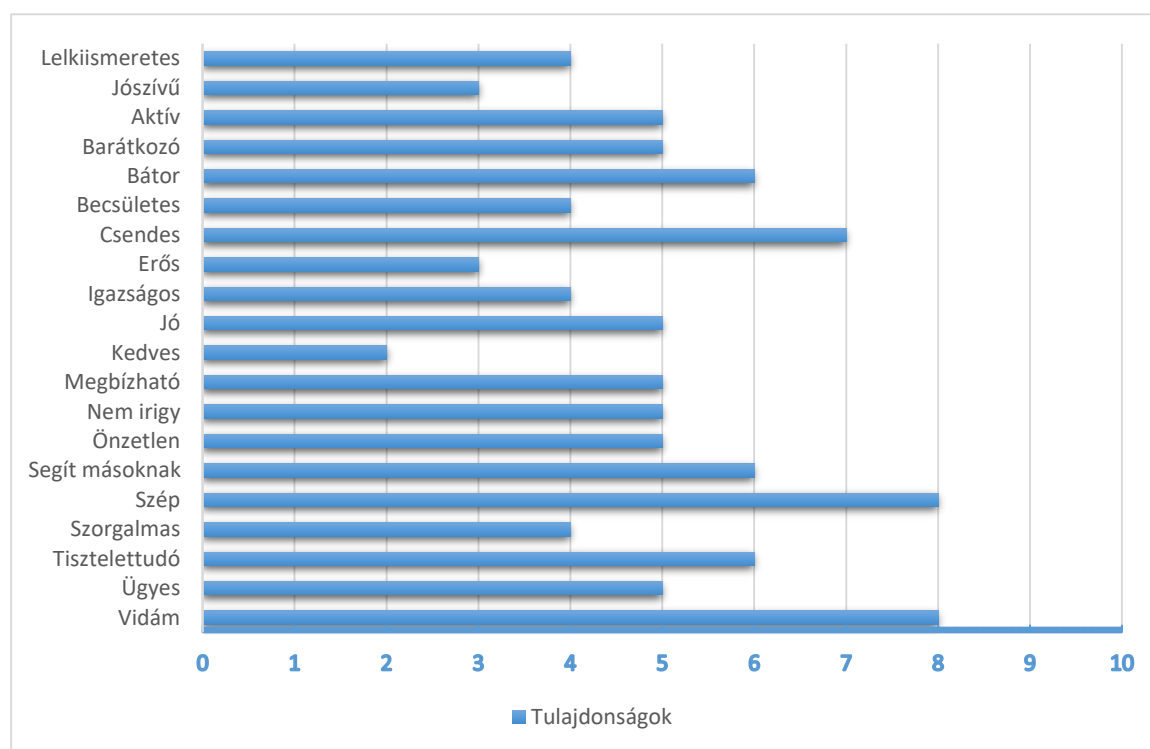
lelkiismeret-furdalás érzését is. Ezalatt az érzés által rájön arra, hogy nem csak büntetések, passzív reakciók, értékelések lesznek, hanem egyfajta belső rossz érzést is érezhet tetteinek következményeként és rájön arra, hogy bizonyos szabályokat semmiféleképpen sem szabad megszegni. Tehát kialakulnak, a gyermekben a lelkiismereti funkciók. Fontossá válik számára a biztatás, az elismerés és ennek érdekében ő mindent megtesz (W. Mikó, 2004). A társas kapcsolatok fejlődésére törekvő feladatok által átvehetőek a társas viselkedés értékei. Az egymás iránti tisztelet, megbecsülés, figyelmesség, kedvesség, szolidaritás, segítőkészség alapját az óvodában ismerhetik meg és sajátíthatják el a gyerekek. Majd a segítőkészségnek, a szép, értékek vannak jelen.

A rangsor közepén foglalnak helyet a vidám és bátor tulajdonságok, amelyet 8 személy választott. Hét lány a jószívű, a becsületes, a barátkozó és hat lány pedig a szorgalmas, az igazságos, az önzetlen értékeket választotta. A szorgalmat az értéknek a meglátása és a megközelítése aktivizálja. A szorgalom háttérében az érdeklődés áll. Az érdeklődés felkeltése szükséges a tevékenységek iránti szorgalom kialakulásához (Masszi, 2018). A gyerekeknél lehet, hogy nincs, meg a megfelelő motiváció cselekvések iránt, ezért került erre a választásuk

Kevesebb szavazat esett azonban az ügyes, a kedves, a nem irigy és a megbízható értékekre, amelyet 5 lány választott. Vekerdy Tamás szerint nem irigy, az a gyerek, aki épp a játékát nem osztja meg másokkal, hanem ez is beletartozik az „én” határáiba pl. az én autóm az is én vagyok. Ez gyermekkorban normális jelenség, nem jelenti azt, hogy az ilyen gyerekekből később önző rosszindulatú felnőtt lesz. Fontos azonban a megfelelő példamutatás ezzel kapcsolatban. Ha azt mondjuk a gyerekeknek, hogy ne legyen irigy csak a képmutatásra neveljük (Makai, 2017).

Mindössze 3 lány választotta a legfontosabb kategóriák közé a csendes értéket. Érdekes, hogy a vizsgálat során a személyes találkozások alkalmával a lányok összességében véve kevésbé voltak csendesebbek és visszahúzódóbbak a fiúknál. Itt megjelenik a nemi identitás fejlődése, amelyhez Mönks és Knoers „*Fejlesztéslélektani*” könyvében olvashatunk. A nemhez kötött viselkedési formák a társadalmi környezet hatásai által alakulnak ki. A fiúk és a lányok viselkedésére más módok, jellemzőek: a fiúk hangosabbak, vadabbak lehetnek, a lányok csendesebbek, szolidabbak. Azonban a társadalomban a nem nemhez kötött viselkedést nem értékelik, így próbálják ezt elkerülni, azonban én általam vizsgált csoportok cáfolják ezt az állítást (Mönks-Knoers, 1998).

2. ábra. A fiúk számára legfontosabb értékek

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgálat során a 20 fiú válaszából a fent látható ábrát állítottam össze. A fiúk közül 8-an a vidám és szép tulajdonságokat választották a legfontosabbak közé. „A szép és a csúf, az izléses és az izléstelen megítélésének kialakulásában a szülőknek és az óvodapedagógusoknak fontos szerepe van. A szép észrevétele, a rácsodálkozás és az öröm táplálja és formálja a gyermek esztétikai érzékét” (Balogh, 2005: 146.). Az óvodapedagógus fontos feladata, hogy a gyermekek hajlamosak legyenek észrevenni az élet igazi értékeit. Hiszen a felnőttek példái által láthatja meg és csodálhatja a szépet, egy szép virágot vagy akár a madárcsicsergést. Ennek fejlődéséhez esztétikumra van szükség, és csak a megtapasztalás útján érhető el (Berghauer-Olasz, 2013).

A csendes emberi tulajdonságot, 7 fiú választotta. Miért is fontos gyermekkorban a vidámság? Fontos, hogy a gyermek ez alapján látja a világban történő dolgokat, és ez majd felnőtt korában is megmutatkozik, valamint a személyiség alakulásában is jelentős szerepe van. A gyerekek attól lesznek vidámak, ha felfedezhetik a világot, és ez olyan formában valósul meg, ahogy ők szeretnék. Akár az is beleférhet, hogy összepiszkolják a ruhájukat, cipőjüket, emiatt nem szabad a gyermek tevékenységét gátolni, mert igenis jó hatással van a gyermek fejlődésére és a személyiségének kibontakozására.

A másoknak való segítség, a tisztelettudó, a bátor jellemvonásokat 6 fő választotta. A szocializációban, a legfontosabb érték a segítségadás, a másik személy megértése,

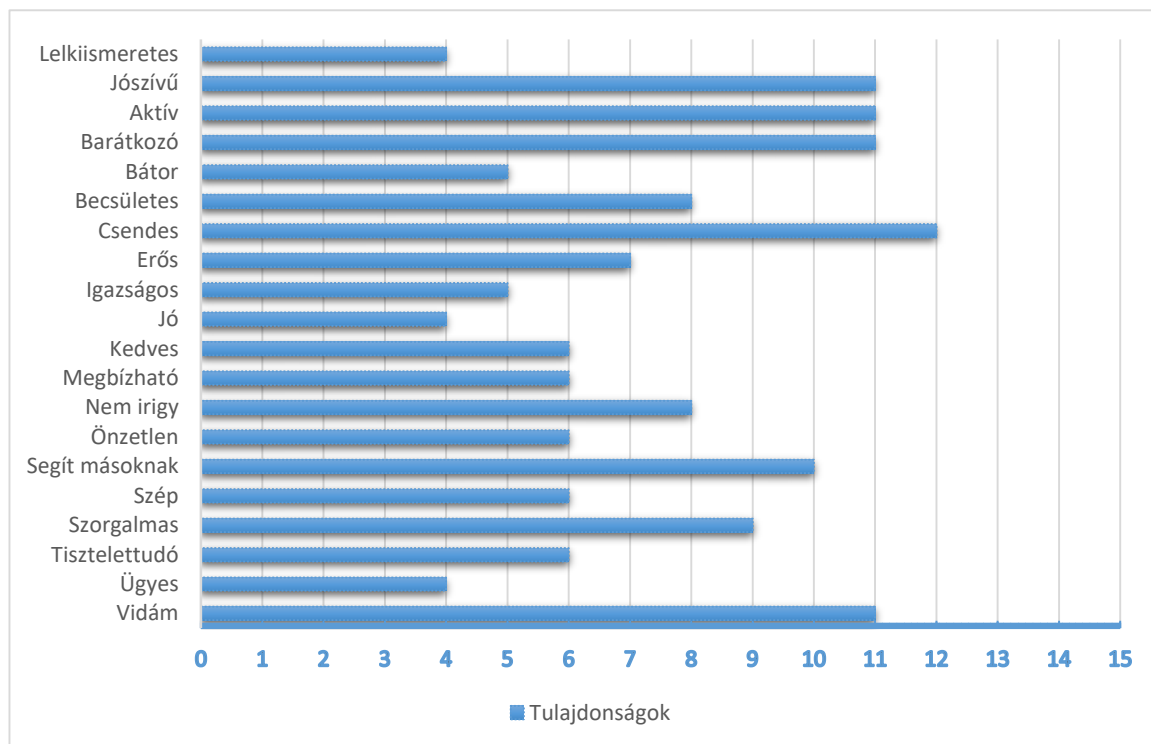
támogatása és a társakhoz igazodás. Az óvodában a nagycsoportos gyerekek teendői, a kisebb gyerekek segítése ez akár az öltözködésben vagy a játékok helyrerakásában is megmutatkozhat. Az óvónőnek erre fel kell hívni a gyerekek figyelmét, hogy segíteni mennyire jó érzés. Hisz ők is örülnek, ha a felnőttek, a nagyobbak segítenek nekik abban, amit ők még nem tudnak. Ehhez szorosan kapcsolódik a társak és a felnőttek tisztelete. A segítőkészséghez nélkülözhetetlen az empátia, az együttérzés (Kovács-Bakosi, 2004).

Majd a jó, a barátkozó, az ügyes, az aktív, az önzetlen, a nem irigy és a megbízható értékek helyezkednek el, amelyre 5 fiúnak esett a választása. A társas kapcsolatok fejlődése szempontjából a barátkozás kiemelt jelentőségű. A kisebb gyermekek még csak kevésbé fontos dolog miatt barátkoznak társaikkal, mert pl. szép a szoknyája, a babája. Ezek a kapcsolatok azonban még bizonytalanok, gyakran cserélik barátaikat. Nagycsoportban már jelentősebb dolgok alapján választanak barátot, pl. mert valaki kedves a másik gyerekhez. Ezek a barátságok sokkal tartósabbak (Berghauer-Olasz, 2013). Az aktivitás a tanulás része, amelynek fontos feladata van az óvodában. Hiszen a tanulás egyik kritériuma a gyermek tevékeny aktivitása, az oldott hangulatban működő több érzékszervet foglalkoztató megtapasztalás lehetőségének a kialakítása (Kerekes, 2012). A társas, személyes kapcsolatok eredményezik és szabályozzák a gyermek aktivitását, figyelmét és kezdeményzőkészségét. A gyermek az őt körülvevő személyek viselkedése és a saját magatartása között keresi a hasonlóságot. A viselkedésmintát számára családtagok és a kortársak nyújtják. Ennek köszönhető, hogy a gyermek nem passzívan rugalmas lény, hanem első perctől fogva fokozatosan aktív, cselekvő a társadalom felé (Berghauer-Olasz, 2013).

A fiúk közül 4 fő választotta a következő tulajdonságokat: szorgalmas, igazságos, becsületes, lelkiismeretes. Az erős és jószívű értékeket 3-3 fiú választotta. A sort pedig a kedves tulajdonság zárja, amelyet csak ketten választottak. A kedvesség az érzelmi értékek egyike. A gyermekek nevelésének egyik feltétele, hogy a gyermek a felnőtt által tanulja meg tisztelni, becsülni, figyelmesnek és tiszta szívűnek lenni, hiszen ez vezet a kiegyensúlyozott személyiség kialakulásához. A gyerekeknek a becsületességet és az igazságosságot meg kell tanítani az óvodában játékos keretek között és nagyon fontos, hogy az óvodai közösségbe játszva, észrevétlenül tanuljanak a gyermekek. A jószívűség tulajdonságát is nyomtatékosítani kell a gyermekekben a minden napi élet dolgaival például, hogy megosztjuk játékaikat másokkal, segítünk másokon vagy akár az állatokon. A gyerekekben azt az érzést kell kialakítani, hogy öröm adni másoknak, abból, amink van.

A kedvességre, mint értékre pedig nagy szükségük van a gyerekeknek a fejlődésük során. Ennek az lehet az oka, hogy a nevelők nem megfelelően biztosították a kedvességet, a türelmet a gyerekekkel való bánásmód során (Vajda-Kósa, 2005).

3. ábra. A lányok által választott kevésbé fontos tulajdonságok

Forrás: saját szerkesztés

A 3. sz. ábrán a lányok válaszait vizsgáltam meg kevésbé fontos tulajdonságok sorába. A lányoknál első helyen a csendes érték áll, amelyre 12 lánynak esett a választása. A csendesség, mint tulajdonság az esztétikai magatartás egyik alapja, amelyek a tevékenységekben és a mindennapi viselkedési formákban mutatkozik meg. A gyermek a nyugalmat, a békét, a rendet a saját maga összetettségében éli át. A gyerekek szívesen hangoskodnak, lármáznak, valamint mozgási teljesítménye is rendkívül felszabadult. Ezzel kapcsolatban Jausz Béla így ír: „kívánatos egy hangfogós modor és hangnem használata.” Ezáltal elvárassá válhat az gesztusos, ízléses és csendes, halk hangszín, beszédmód, ennek ellentétjét pedig képes legyen a gyermek visszautasítani (Kovács-Bakosi, 2004: 185.).

A lányok választásának oka lehet az is, hogy hangoskodással könnyebb felhívni magára a figyelmet, mint a csendes viselkedéssel. Azonban az sem mindig igaz, hogy a csendes, jó magaviseletű gyerekekkel egyszerűbb ki jönni, szót érteni, hiszen a negatívitás, az elutasítás lehet velünk született jellemvonás. A fegyelmezett gyerek sokszor tart a szüleitől valamilyen oknál fogva vagy csak esélytelennek látja, hogy saját érdekei mellett szóljon, mert úgysem figyelnek oda rá, nem hallgatják meg mondandóját.

Ezt követik, a barátkozó, a vidám, az aktív, a jószívű tulajdonságok, amelyet 11-en választottak. A szociális kompetencia alakulásában kiemelkedő jelentősége van a barátságnak. Bandura „*Szociális tanuláselmélet*” című művében a társas készségek tanításánál az utánzásos, minta általi tanulást hangsúlyozza. A gyerekek egymás és a felnőttek által vagy különböző oktató mesék és videók által figyelhetik meg, hogy hogyan barátkoznak egymással vagy épp, hogyan nyújtanak segítséget az embereknek. A társas kompetenciafejlesztő módszereket a gyermek személyére kell szabni a pedagógusoknak. Fontos a szociális élmény átélése, de a csoporton belüli változás sincs jó befolyással a barátságok alakulására, legfőképpen nagycsoporton, ahol egyre tartósabb kapcsolatok alakulnak ki. Társas kompetenciát csak olyan pedagógus vagy személy tud formálni, fejleszteni, aki saját maga is korszerű társas készségekkel rendelkezik. Ennek fejlesztésében kiemelkedő jelentősége van az empátiának, a beleérző képességnek (Zsolnai, 2006).

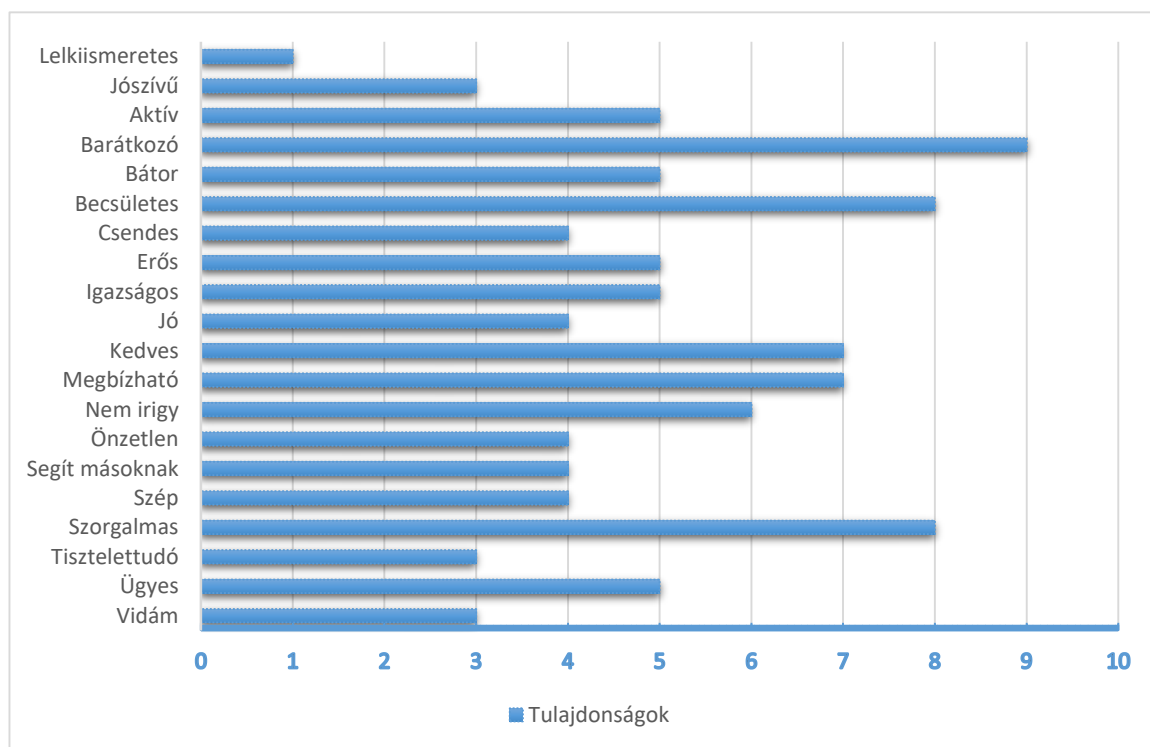
A segít másoknak tulajdonságot 10 lány választotta, 9-en pedig a szorgalmas értéket. Általánosságban elmondható, hogy azt a gyermeket, aki társas szempontból igazán fejlett, az óvónők jobban szeretik. Hiszen ők rugalmasabbak, motiváltabbak, buzgóbbak, kooperatívabbak, szorgalmasabbak, segítőkészebbek. Így a pedagógusok őket hamarabb megértik, és terelik őket a megfelelő magatartás felé. Akiknek viszont kevésbé fejlett a társas készsége, kevesebb pozitív megerősítésbe részesül. Az ilyen gyerekek nem szabálykövetőek, rossz magaviseletűek és kibúvnak a feladatok alól. A csoporttársaik és a felnőttek részéről is felháborodást kelt. Ezért, ha jó képességekkel rendelkeznek is kevesebb biztatást kapnak. Sok büntetésben részesülnek és a gyerekekben elutasító énképet alakítanak ki, és ők egy idő után ennek akarnak megfelelni (Kissné Kálmán, 2017).

A becsületes és a nem irigy értékeket 8 fő választotta, 7-en pedig az erős értéket. A lányok 6-an döntöttek a tisztelettudó, a szép, a kedves, az önzetlen és megbízható tulajdonságok mellett. Az erkölcsi szokások, olyan emberi értékek, amelynek belső igénnyé kell válniuk, tehát belső készítés hatására kell, hogy létre jöjjenek. Ezeknek a szokásoknak fontos szerepük van a gyermek jellemvonásainak alakulásában és ezáltal az akarati sajátossága is fejlődik, például a kitartása, valamint az erkölcsi érzékenysége is fejlődik, amelyhez hozzátartozik a tisztelet, a becsület, az önzetlenség, megbízhatóság. Ennek hatására kiegyensúlyozott lesz a gyermek és ezek a tulajdonságok a gyermek magaviseletében mutatkoznak meg (Péter, 2008). Zubrits Attila, „*Neveléslélektan*” című munkájában úgy véli, hogy a lányoknak a külső megjelenés, a szépség és az igényesség fontosabb (Zubrits, 2021).

Öten választották a bátor, az igazságos értékeket. Az óvodai fejlesztésen belül, az erkölcsi nevelés feladatai között szerepel az akarati tulajdonságoknál a bátorságra nevelés. Ezeket a feladatokat a gyermek félelmeiből állíthatjuk össze. A feladatok közé tartozik, hogy a figyelmeztetés helyesen történjen, ne elijesszük a gyermeket. A gyerekeket fontos az óvatosságra nevelni. A dolgok nem előnyös ismerete is ijesztő lehet a gyermek számára. Ezért a felnőtteknek, pedagógusoknak kellő ismeretre kell szert tenniük és jól kell átlátniuk a dolgokat, valamint figyelniük kell a feladatok hibátlan teljesítésére (Kovács-Bakosi, 2004).

Legutolsóként pedig a jó, az ügyes és a lelkiismeretes tulajdonság szerepel, amelyet 4 személy választotta. *„A modern álláspont szerint a lelkiismeret sokkal több, mint egyszerű szabálygyűjtemény: több forrásból származó, bonyolult pszichés képződmény, melynek működésében szerepet játszik az értelem, a szabad akarat és a felelősségtudat.”* A lelkiismeret sajátosságai, hogy az egyén számára visszatükrözi saját személyiségének jellemzőit, jelentése, értelme kívülről nem látható, torzítható tulajdonság, szoros kapcsolatban áll a felettes-énnel. A lelkiismeret értéke a legfontosabb kategóriába az elsők között szerepel. Az óvónők és a szülők feladata a lelkiismeretre nevelés a saját példájukon keresztül, amelyhez szükséges a gyermek saját érzéseinek felismerése és a felnőttek részéről a gyermekek tisztelete (Somogyiné Petik, 2013 : 3.).

4. ábra. A fiúk számára kevésbé fontos értékek

Forrás: saját szerkesztés

A fent ábrázolt grafikonban a fiúk számára kevésbé fontos tulajdonságokat vizsgáltam meg. Ahol elsőként a barátkozó tulajdonság szerepel, amelyre 9 fiúnak esett a választása. Óvodáskorban a készségeknek, képességeknek, személyiségjegyeknek van fontos szerepe a társas kapcsolatok kialakulásában és fejlődésében. A kortárskapcsolatok legfőképpen a gyerekek önálló tevékenysége során, a játék során jönnek létre és a helyzethez képest alakulnak, váltakoznak. A gyerek épp azt tekinti barátjának, akivel játszik, vagy aki épp megosztja vele játékát, itt a jó szívűség és az önzetlenség is jelen van. Egy pedagógiai, gyakorlati kutatás azt az eredményt tárta fel, hogy a barátválasztásnál nélkülözhetetlenek a személyiségjegyek, az érzelmek a másik személy iránt, a közösség érdekeit szem előtt tartó magatartásformák, az együttes cselekedetek, és az érdek.

Egy másik vizsgálatban olvasható, hogy a nagyobb gyerekek barátválasztása során komplexebben fogalmazzák meg döntéseiket, például „azért ő a barátom, mert ha rossz kedvem van, megvigasztal”. Az én vizsgálatomhoz hasonlóan, ebben a vizsgálatban is a nagyobb gyerekek a barátság értékét választották az első helyre, ez volt számukra a legfontosabb emberi tulajdonság (Zubrits, 2021).

Ezután következik a szorgalmas és a becsületes érték, amelyet 8 fiú választott. Ez a két tulajdonság közeli viszonyban van egymással. Ha arra gondolunk, hogy a tevékenységeket a szorgalom által teljesíthetjük csak becsületesen. Az óvodában a gyerekeket meg kell tanítani arra, hogy becsületesen, kitartóan, szorgalmasan hajták végre a rájuk bízott feladatokat és így cselekedjenek az élet minden területén. Ezt a tudás az iskolában a pedagógusoknak kell továbbfejleszteni és kamatoztatni. Nagycsoportban a nevelési feladatok egyike az iskolára való felkészítés. Tehát ezek az emberi értékek is kiemelkednek a feladat teljesítésében, hiszen az iskolában kapott leckék, teendők elvégzésének feltétele a szorgalmasság és a becsületes munka. A fiúknál tehát a válaszok alapján úgy tűnik, hogy ezek az értékek kellő képen tudatosítva vannak.

A kedves és a megbízható értéket 7 fiú választotta. A kedvesség értéke az emberi élet során nagyon fontos, hiszen ez vezet a boldog, harmonikus élethez. A segítőkészség, az önzetlenség által a gyerekek boldogságot érezhetnek azzal, hogy ők is örömet okoztak a másik személynek. A helyes példamutatás által érhetjük el azt, hogy fontos legyen számukra az emberség, a jólelkűség, a kedvesség a tisztaszívűség. Ezek által lehet egy személlyel bizalmas kapcsolatot kialakítani.

Öt személy a bátor, az ügyes, az aktív, az igazságos, a nem irigy értékeket választotta. Zubrits Attila, „*Neveléslélektan*” című munkájában úgy véli, hogy a fiúknál inkább a fizikai,

testi képességek, adottságok például az ügyesség vagy a bátorság jut érvényre (Zubrits, 2021).

A következő tulajdonságokra 4 fiúnak esett a választása: jó, segít másoknak, erős, csendes, szép, önzetlen. Az önzetlenség több formában nyilvánulhat meg az óvoda keretein belül, amelyet az óvónőnek kell véghezvinni. Ilyen helyzet a játékok átadása a másik gyerekeknek vagy együtt játszás bizonyos játékkal. A cselekvésről, szerepről lemondani vagy az óvónővel töltött időt átengedni a kisebb, a félénkebb gyerekeknek. Meg kell tanítani, hogy mindezt örömmel tegyék, nem pedig csak azért mert muszáj. *„Az egyik gyerek önzetlensége nem lehet mások esetleges önző magatartásának a forrása”*. *„Az önzetlenség nem egyenlő az elvtelen meghátrálással. Csak az lehet önzetlen, aki tud harcolni jogaiért is.”* A segítőkészség gyakorlására legalkalmasabb helyszín az óvoda. A segítség nem azt jelenti, hogy fellelőséget vállalunk vagy egyedül megoldjuk a problémát (Kovács-Bakosi, 2004: 127).

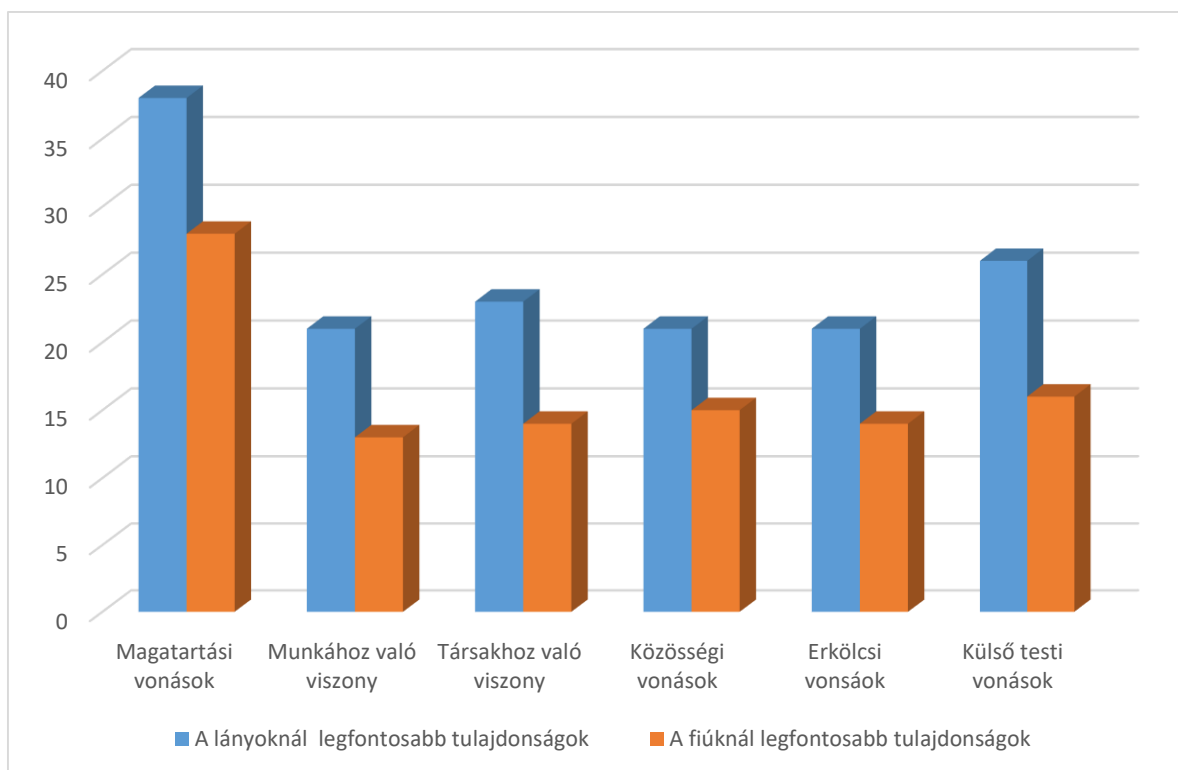
Három gyerek a kevésbé fontos kategóriába a tiszteletudó, a vidám, a jószívű értékeket választotta. Tiszteletre, jószívűsége, vidámságra nem csak szóban kell tanítani a gyerekeket, ezzel lehet hogy csak néhány illemszabályt ismertetünk meg velük. Hiszen ha azt látják, hogy a felnőttek vagy a szülők sem köszönnek egymásnak vagy ők sem tisztelik egymást vagy a másik emberről rossz dolgokat mondanak, akkor a gyermek önkéntelenül is azt tanulja meg, amit lát. Tehát nagyon fontos, hogy megfelelő, helyes viselkedéssel tanítsuk a gyerekeket az emberi értékek elsajátítására. A felnőtt, legyen az szülő vagy pedagógus egyfajta minta, példakép legyen a gyermek számára.

Utolsóként a lelkiismeretes tulajdonság került, mindössze egy fiú (K. Zs.) választotta, a Beregsomi Csicsergő óvodában. Erikson elméletében a kezdeményezőképeség és a büntudat szakaszában, amely 3-tól 6 éves korig tart, ahol meg jelenik a lelkiismeret a gyermek belső énjében és egy sugallat, hang jön létre, hogy megfigyelje, irányítsa vagy akár büntetheti is saját magát, így megjelenik a büntudat érzése is. Azonban nemcsak a már elkövetett cselekedetek miatt, hanem a végrehajtani kívánt tevékenységek miatt, vagy akár még csak a képzeletben létrejövő tervezett lépés iránt.

A büntudat a gyermekben a kezdeményezés és a hátráltatás konfrontációját okozhatja. Ha ez a nézeteltérés több ideig fennáll, akkor emiatt nyugtalanítás, szégyenlősség, visszahúzódás, erőtlenség vagy akár maga mutogatás is kialakulhat. Itt van nagy jelentősége a bátorságnak, hogy képesek vagyunk elérni céljainkat, úgy, hogy nem félünk a büntudattól és a büntetéstől. K. ZS. válasza is ebből adódhat, hogy fél a cselekvések miatti büntetésektől.

Hogy ez ne alakuljon ki ehhez az óvónő és a szülő támogató hozzáállása segítése szükséges (Visontai-Szabó, 2018).

5. ábra. A lányoknál és a fiúknál fontosnak tartott vonások

Forrás: saját szerkesztés

A fent ábrázolt diagramon a fiúk és lányok számára a tulajdonságok csoportosítása által (lásd 1. sz. táblázat) összehasonlítottam a számukra legfontosabb vonásokat. A lányoknál (38 esetben) és a fiúknál (28 esetben) első helyen a magatartási vonások szerepelnek. Érdekes, hogy mindkét nemnél egyforma érték áll a rangsor elején. Több kutatás is kimutatta, hogy a fiúk magatartása jóval elégtelenebb, mint a lányoké, így a fiúk számára gyakoribb, hogy velük szigorúbban bánnak, jobban irányítják és javítják őket, mint a lányokat, akikkel inkább kedvesebben bánnak, hisz az ő viselkedésük kevésbé problémás (Kalcsó – F. Lassú, 2016).

Második helyen a lányoknál és a fiúknál is a külső testi vonások szerepelnek. A lányoknál 26 esetben, a fiúknál 16 esetben dominálnak ezek a tulajdonságok. A külső testi vonások a mai virtuális világban a gyermek számára rendkívül fontos szerepet töltenek be, ez az általam vizsgált gyerekek esetében is így van. Gondoljunk csak a mesékben, filmekben látott figurákra, akik szépek, elbűvölőek és vonzóak. A gyerekek ezek láttán olyanok szeretnének lenni, mint ők. Ennek oka lehet az is, hogy gyakran negatív jelzőkkel illetik egymást, akár már az óvodában is. Azonban ez egy életre szóló taszító pecsét lehet a gyermeknek és nem alakult ki megfelelően az önbizalmuk. A szülők és a pedagógusok dolga egy pozitív énkép

kialakítása és figyelniük kell arra is, hogy a gyerekek ne legyenek kitéve különböző zaklatásoknak, negatív hatásoknak, amelyek veszélyeztetik a testi és lelki épségüket.

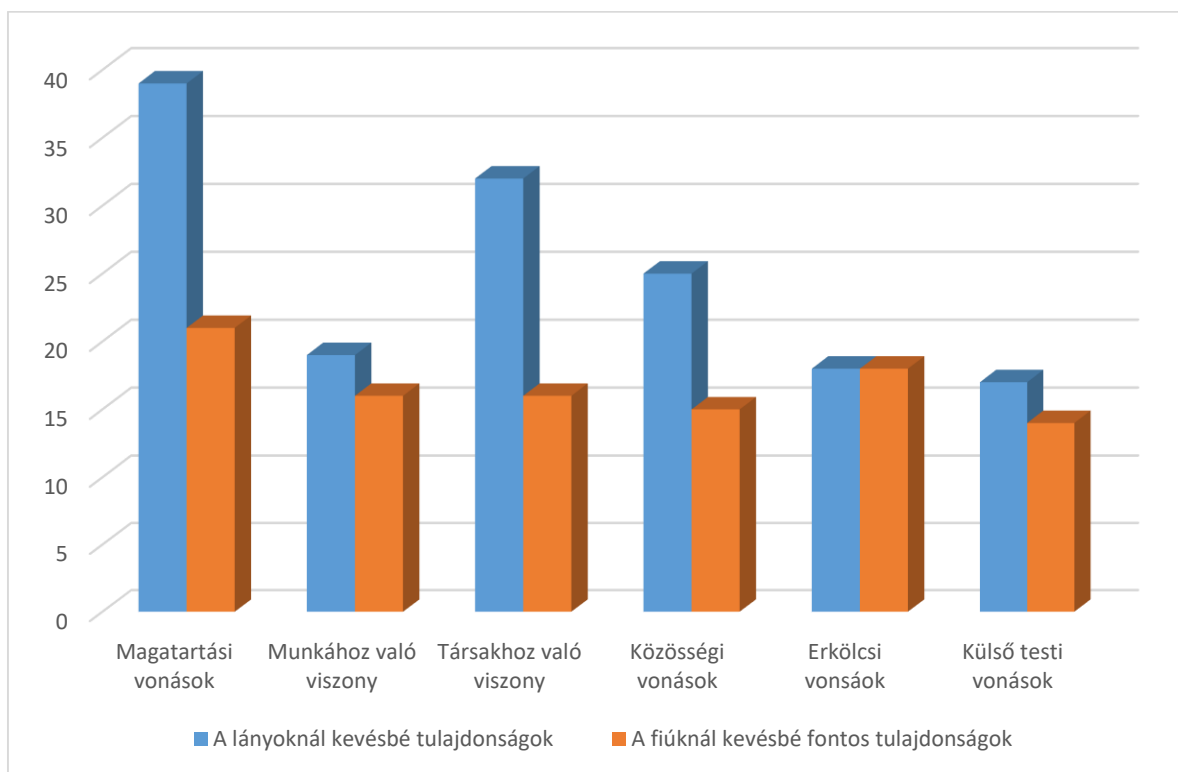
Ezt követik a fiúknál a közösségi vonások (15 esetben), míg a lányoknál a társakhoz való viszony (23 esetben). Hankiss Elemér a „*Közösségek válsága és hiánya*” tanulmányában a közösséghez tartozás nehézségeit tárja fel. Szerinte a közösséget a csoport érdekei, céljai, feladati, értékrendje és a tudat tart össze (Kozma, 1997). A közösségi nevelés a családban kezdődik, majd az óvodában folytatódik. A csoportközösségben fontos, hogy kialakuljon a társakhoz való viszony is. Kulcsfontosságú, hogy a csoporttagok jól ismerjék a másik személyt, képesek legyenek együtt örülni vagy szomorkodni, bizalmasok, együttműködők és segítőkészek legyenek. Lehet, hogy ez a fajta érzés, tudat, még nincs teljes mértékben kialakítva a gyermekekben és ezért ezek a vonások a rangsor közepén foglalnak helyet. Bakonyi Anna írásában olvasható: „*Csak az a csoport válik valódi közösséggé, amelyiknek minden egyes tagja önmagában biztos, önálló funkciót betöltő és mindenkinek vállalható szerepe van.*” (Cseh et al, 2012:9.).

A lányoknál (21 esetben) a munkához való viszony, a közösségi vonások és az erkölcsi vonások állnak a következő helyen. A fiúknál a társakhoz való viszony és szintén a lányokhoz hasonlóan az erkölcsi vonások szerepelnek, mindez 14 esetben mutatkozik meg. Érdekes, hogy a fiúknál és a lányoknál is egyaránt az erkölcsi vonások egyformán vannak tudatosítva a nevelés során, hiszen ugyanolyan arányban van jelen. Az erkölcsi nevelés során az erkölcsi tudat és magatartás kialakítására kell törekedni. Ennek a két feladatnak a teljesítéséből alakul ki a megfelelő viselkedésforma, de a jellemvonások kialakítására is nagy hangsúlyt kell fektetni. Ha a gyermekeben tisztázódnak az erkölcsi fogalmak és megérti és megtapasztalja azok lényegét, akkor már alkalmazni tudja a normákat és szabályokat a különböző helyzetekben. Például a tisztelet és a köszönés értékét idővel magától is használni tudja (Péter, 2008). A vizsgálatom alapján kiderül, hogy ezt a vonást még tudatosabban kell már gyermekkorban rögzíteni, hogy a tabellán az elsők között szerepeljen, hiszen ezt felnőtt korukban visszatükröződik, hogy mennyire erkölcsös emberek és ez nagymértékben befolyásolja életük alakulását.

A fiúknál azonban a munkához való viszony, 13 választási eset alapján került az utolsó helyre. Megfigyelhető, hogy a vizsgálat során a lányok a munkához való viszonyt fontosabbnak tartják a fiúknál. A munka, mint tevékenység minden nem számára fontos. Hiszen ez egy céltudatos cselekvés, amelyek a sajátos igények megvalósításához és a csoportközösség felépítéséhez alkalmas. A munka az egész tevékenységet befolyásolja, fejleszti az olyan képességeket, mint például az elkötelezettség, a felelősségtudat, az irányító

képesség. A munka során a gyerekek átélhetik az együttes cselekvés, az együttes munka örömét, amelyet az óvodában az óvodapedagógusnak kell megvalósítania (Kovács-Bakosi, 2004).

6. ábra. A lányoknál és a fiúknál kevésbé fontos vonások

Forrás: saját szerkesztés

Az ábrán a fiúk és lányok számára kevésbé fontos vonásokat hasonlítottam össze. A lányoknál és a fiúknál a kevésbé fontos vonásoknál első helyen a magatartási vonások szerepelnek. A lányoknál 39 esetben, a fiúknál 21 esetben jelenik ez meg. Az óvodapedagógus az erkölcsrend, az értékek átadása által viselkedési formákat, jó magaviseletet kíván megalapozni, de ez önmagában kevés. A szülő és a gyermek között lévő viszony, jelentős hatással van a magatartás alakulására és fejlődésére. Emellett az óvónő példát mutató, kiegyensúlyozott viselkedése, hozzáállása a gyermek számára tükröt mutathat a helyes viselkedés kialakításához (Kovács-Bakosi, 2004).

A lányoknál a második helyen, a társakhoz való viszony áll, amelyet 32 esetben választottak. A fiúk (18 esetben) esetében a második helyen az erkölcsi vonások állnak. A társakhoz való viszony a fiúknál (16 esetben) a rangsor közepén foglal helyet. A gyermekek a szociális szabályokat, értékrendet egy számára kedves személy, szülő vagy pedagógus közvetítésével fogja fel. Az óvodában a gyermekekre még a felnőttek erős befolyással vannak és példaként

szolgálnak számukra. Hat éves kor körül a gyermek elkezd átpártolni a felnőtt személytől a kortársakhoz. Módosul a felnőtt és gyermek közötti kapcsolat szerepe, a gyerek inkább saját döntéseket szeretne hozni, mint inkább mások irányítása szerint cselekedni. A gyermeknek, hat éves koruk körül a barátválasztás ingadozó folyamat. A fiúknak egy csoporton belül több barátjuk van, mint a lányoknak. A lányok azonban bizalmasabb kapcsolatot alakítanak ki.

Az én vizsgálatom, azt mutatja, hogy a lányok számára kevésbé fontos a társakhoz viszony, hiszen a legtöbben választották ebbe a kategóriában. A lányok esetében a felnőttek adnak támpontot a barátválasztáshoz, pl. akik jó magaviseletűek együtt barátkoznak. A fiúknál ez másképpen van, olyan barátokat választanak, akik mellett sosem unatkoznak, szórakoztatóak és jól érzik, magukat egymás társaságában. A társakhoz való pozitív viszony kialakítása, segíti a gyermeket fejlődésében, a készségek kialakulásában valamint a gyermekek én képének alakulását is segíti (József, 2011).

A lányoknál (25 esetben) a közösségi vonások, a fiúknál pedig (16 esetben) a munkához és a társakhoz való viszony. Az óvoda gyerekeket közösségbe megtanulnak alapvető és fontos emberi értékeket, Ilyen érték az önzetlenség, az aktivitás és a kezdeményező készség. Ezek a felnőttek által nyújtott cselekedetek és helyzetek által ismerhetőek meg és sajátíthatók el. A vizsgálatomban az az eredmény született, hogy a lányok számára a közösség nem egészen annyira fontos, viszont a fiúk oldaláról sem változott nagyon ez az álláspont. Ha azonban ez az óvodában nem alakul ki, akkor a gyermek később felnőtt korban nem lesz, képes a társadalomhoz, a közösséghez megfelelően alkalmazkodni.

A következő helyen a lányoknál, 17 esetben szerepel a munkához való viszony. Kass Róbertné Pornai Éva írásában olvashatjuk, hogy az érték megteremtése, csak munkával lehetséges. A munkára nevelés, a gyermek fejlesztésének egyik alapja, amely által a gyermek erkölcsi késztetést érez a tevékenységek iránt. Már korai gyerekkorban megtapasztalható, hogy a gyermek is dolgozik, munkát végez. Játsszik, szétszededeti játékait, de kis idő elteltével elrakja azt, először szülő kérésre, de később az tudatossá válik, és már magától végzi el ezt a munkát. Fontos, hogy a nevelés során megfelelő motivációt biztosítsunk, és hogy a gyerekekben az elkötelezettség érzése alakuljon ki a munka során. A társak, képesek hatni egymásra és segítséget nyújtani a másik számára, amely által létrejön a közösségi erkölcs, az összetartozás és tisztelet, becsületesség. A munka segíti az ember szellemi és lelki fejlődését (Kass Róbertné Pornai, 2005).

A kategorizálásnál utolsó előtti helyen a lányoknál az erkölcsi vonások, 18 esetben, a fiúknál 15 esetben a közösségi vonások szerepelnek. Utolsó helyen pedig a lányoknál 17 esetben jelennek meg a külső testi vonások, a fiúknál, 14 esetben.

Minden emberi értéket a gyermekek számára az őket körülvevő felnőtteknek kell közvetíteniük. A gyermekek képesek lesznek arra, hogy ezen értékek mindegyikét oly módon sajátítsák el, ahogyan azt látják, hallják s érzik. Ezért fontos a megfelelő, pozitív értékközvetítő feladat ellátása a felnőttek részéről.

Az én vizsgálatomból kiderült, hogy a magatartási vonások a legfontosabbak minkét nem számára. A lányok számára a munka, mint tevékenység egy kicsivel fontosabb, mint a fiúk számára. A külső testi vonások a fiúk és a lányok számára is egyformán jelentős. A válaszok rögzítésénél, hogy a fiúknál a legfontosabb tulajdonságok első helyén szerepel a szép, mint tulajdonság, valamint a zápszonnyi óvodában is a fiúk első helyre tették ezt az értéket. A lányoknál a társakhoz való viszony, a fiúknál pedig inkább a közösségi vonások dominálnak. A legfontosabbak kategóriájában utolsóként a lányoknál a közösségi és az erkölcsi vonások, míg a fiúknál a társakhoz való viszony és szintén az erkölcsi vonások szerepelnek. Érdekes, hogy a kevésbé fontos kategóriánál, hogy a fiúk és a lányok is az első helyre a magatartási szokásokat, utolsó helyre a külső testi vonásokat helyezték. Hiszen nem gyakran fordul elő, hogy a fiúk és a lányok számára is azonos vonások legyenek fontosak.

A vizsgálaton a klinikai kikérdezés módszerét alkalmaztam, hogy megtudjam a gyermekek számára melyek a legfontosabb és kevésbé fontos tulajdonságok, valamint megismerjem fiúk és lányok értékpreferenciáját. A vizsgálat mindegyik csoport esetében kétszemélyes helyzetben, külön teremben történt. A környezet, zajmentes, csendes, nyugodt volt. Megpróbáltam minél bizalmasabb légkört és barátságos hangulatot kialakítani. Hagytam tájékozódni a teremben, a helyzetben. A többi gyermek addig a csoport szobában játékkal töltötték az időt. A feladat elkezdése előtt megkérdeztem a gyerekeket, hogy hogy hívják őket, hogy érzik magukat és hogy várták-e már, hogy itt legyenek, szeretnek-e óvodába járni és majd csak ezek után tértem rá az értékekkel kapcsolatos teendőkre.

A vizsgálat elvégzése közben a gyerekek elé helyeztem egy nagy asztalra a 20 ábrát én az asztal egyik végén, a gyermek az asztal másik végén kényelmesen helyezkedett el és elmondtam neki a feladatot: „*Válasz ki öt tulajdonságot, amelyik a legfontosabb számodra.*” majd „*Válasz ki öt tulajdonságot, amelyik kevésbé fontos számodra.*” A gyerekek válaszát papíron rögzítettem és a tulajdonságok kiválasztása közben a gyerekekkel beszélgetést folytattam, amelyet folyamatosan rögzítettem. Az elbeszélgetés során feltett kérdések a 3. számú mellékletben találhatóak. A beszélgetés alkalmával a gyerekek is kérdezhettek. A

gyerekek között volt olyan, aki egy-egy érték kiválasztásához megjegyzést fűzött, de volt, aki hozzáfűzés nélkül hozott döntést. Volt olyan gyerek, aki a kép alapján legelsőre sikerült eldönteni, de volt, aki sokat vacillált és volt, hogy egy adott képet visszatett és másikat választott helyette.

A gyerekek testtartására is érdemes volt odafigyelni, vagy akár hogy milyen gesztusokat használ a döntés közben. Néhány gyerek félénkebb volt, kezét előre kulcsolta és úgy állt kissé görbül testtartással, de sokan kihúzták magukat és magabiztosan hoztak döntést. A gyerekek arckifejezéséről először általánosságban az volt leolvasható, hogy meglepődtek a helyzeten és kissé bátortalanok, szégyenlősök volt, de ezt majdnem minden gyereknél sikerült feloldani és harmonikussá vált a hangulat. A gyermekek viselkedése is érdekes volt, hiszen volt, aki az értékek bemutatásakor rendkívül bátor volt, amikor a teremben már csak ketten voltunk kicsit visszahúzódozóbb lett. A feladat elvégzésére nincs adott időkeret, így kellő időt biztosítottam a gyermekeknek, nem siettettem őket, így alaposan át tudták gondolni a döntésüket.

Mérei Ferenc a klinikai kikérdezés módszerének alkalmazása során 5 féle reakciótípust különít el:

1. *közömbös vélemény* – gyermek valamit csak mond a kérdésre válaszként, de az alkalmazkodás, a figyelmesség vagy boldogság nélkül.
2. *fabuláció* – gondolkodás nélkül, saját maga számára is valótlan állítást mond.
3. *sugalmazott vélemény* – megpróbál „jól” felelni, gondolkodás nélkül válaszol és kitartóan elszánt a kérdésekben sugalmazott felelt mellett.
4. *indukált vélemény* – saját erejéből, teljesítményéből valamilyen pszichikai behatás nélkül válaszol, azonban a feltett kérdés meglepő és új számára. Tudásának, ismeretének átalakítását igényli, majd kíváncsisággal gondolkodás után válaszol.
5. *spontán vélemény* – már hajlandó, önálló gondolkodás alapján felelni, melyet nem ismeretszerzés, hanem egyéni igyekezet befolyásol, irányít (Berghauer-Olasz, 2013).

Az általam vizsgált csoportokban összesítettem, hogy a gyerekek milyen válaszokat adtak a kikérdezés alkalmával. A válaszok alapján a reakciótípusokat is meghatároztam, hogy az adott tulajdonságokról milyen meglátásuk van a gyerekeknek és hogy hány gyermek adott azonos fajta választ, ez az összesítés a 14. sz. táblázatban látható.

14. sz. táblázat: *A gyerekek válasza alapján a reakciótípusok összesítő táblázata*

Rekaciótípusok	Lányok válasza	Fiúk válasza	Összesen
Közömbös vélemény	20	26	46
Fabuláció	19	13	32
Sugalmazott vélemény	23	21	44
Indukált vélemény	23	17	40
Spontán vélemény	25	14	39

A táblázatban 50 gyerek (30 lány-20 fiú) eredménye látható. Az általam vizsgált gyerekeknél a reakciótípusok mindegyike megjelent a válaszaikban.

Közömbös véleményt összesen 46 gyermek adott (20 lány és 26 fiú). A válaszok között szerepeltek a következő feleletek: a „*nem tudom*” kifejezés többször is szerepelt, mindez gondolkodás nélkül történt a gyerekeknél. Ilyen válasz volt a „*persze, hogy jó vagyok*”, „*mindent szoktam csinálni*” vagy épp az ellenkezője 2 lány és 1 fiú esetében, hogy „*semmit, nem segítek*”. Volt olyan, aki nem tudott felelni, csak ezt mondta: „*hát olyan*”. Közömbösen válaszoltak arra a kérdésre, hogy miben szoktál tevékenykedni, azt a választ adták, hogy „*mindenben*” vagy épp az ellenkezőjét, „*semmiben.*”

Fabuláció 32 gyereknél volt jellemző, 19 lánynál és 13 fiúnál, amelyek a következő válaszoknál jelennek meg: egy kisfiúnál teljesen meglepő volt a válasz, a tisztelet szót a tisztasággal kapcsolta össze, így azt mondta, hogy „*tisztelettudók vagyunk, ha megmosakszunk és tiszták vagyunk.*” Ilyen válasz volt az, hogy:

- „*régen, mikor nagy voltam jó voltam*”
- „*szorgalmas vagyok, mint a méhecske, én is szoktam mézet gyűjteni, szeretem a mézet*”
- „*vidám vagyok, ha láthatom a dinoszauruszokat*”
- „*vidámak, akkor lehetünk, amikor valakit megijesztünk*”
- „*szeretek bátor lenni, én jó bátor lány vagyok*”
- „*ő bátor, mert legyőzi, a sárkányt*”
- „*azért segítek, mert legyőzhetetlen vagyok*”
- „*segíteni szeretek, de jó lenne, ha nekem segítene egy superhős, hogy mindent meg tudjak csinálni*”
- „*erős vagyok, mint a super betmen*”
- „*én tevékeny vagyok, az hogy én sok mindent csinállok, legyőzők mindenkit*”

- „a foglalkozásokon vagyok aktív, szeretek babákkal játszani a kisházamban”
- „gyönyörű szép, mint a hercegnő, Szofi” és „nekem szép barbi babáim vannak”
- „abból tudjuk, hogy valaki szép, hogy jól viselkedik”
- „jószívűnek lenni fantörpikus”
- „jószívű az, az én szívem is jó”
- „az igazság az, ha elárulom az óvónéninek, hogy az úrben élnek a manók”
- „igazságosság, amikor a katonák harcolnak”
- „önzetlen, aki nem fél”
- „nem vagyok irigy, mint a farkas”
- „az irigység nehéz hókuszpókusznak is, mert gonosz”

Sugalmazott véleményt összesen 44 gyermek adott (23 lány és 21 fiú), a kikérdezés során, amelyek a következők voltak:

- „jónak kell lennem, mert akkor az óvónéni azt fogja mondani, hogy én jó vagyok”
- „barátnak lenni azt jelenti, hogy segítünk a másik gyereknek új barátokat találni”
- „vidámak vagyunk, ha mosolygunk, ha nevetünk”
- „vidámak lehetünk, ha vidáman játszhatunk másokkal és nem veszekedünk”
- „bátor vagyok, mert anyukám is bátor, szeretünk bátrak, lenni”
- „azért vagyok bátor, mert merek verekedni”
- „szerintem, segíteni szuper jó dolog, jó az, ha tudunk segíteni”
- „ügyes akkor vagyok, ha az ovikába is ügyesen viselkedek”
- „én ügyes vagyok a focizásban”
- „én ügyes vagyok a focizásban”
- „erősnek lenni jó, mert akkor nem félünk semmitől”
- „csendben lenni azt jelenti, hogy csendben ülünk”
- „én aktív vagyok, mert aktívnak lenni jó, sokat játszok a kutyámmal is”
- szép, ezt onnan tudjuk, hogy az tetszik nekünk”
- „hát, ha valami szép, akkor az jó, mint a kiskutyáim is szépek”
- „szép, ha csillog és nagyon sok pénzbe kerül”
- „jószívűnek lenni, nagyon jó, az, amikor szépen játszunk valakivel”
- „a jószívű az, olyan dolog, hogy adok a csokiból a tesómnak”
- „igazságosak a barátaim, ha adnak, nekem abból amilyük van”
- „az apukám, ha a focit nézi, azt mondja, hogy ez nem igazság”

- „én kedves vagyok és a barátok is, ha játszunk”
- „velem kedvesek a barátaim, mert jól viselkedek”
- „kedves vagyok, az apukám is kedves anyukámmal”
- „önzetlen, aki szófogadó és jó gyerek”
- „lelkiismeretes, az az, amikor enni adok a kiskutyámnak ”
- „bízok és ők is, de jó lenne, ha anyuka is bízna bennem, hogy többet nem fogok rosszködni”

Indukált véleményt 40 gyermek adott, ebből 23 lány és 17 fiú. Ezek a következők:

- „tisztelettudónak kell lennünk az idősebbekkel, ha találkozunk, velük az utcán segíteni kell nekik akár a csomagok cipelésében vagy átmenni az úton.”
- „jó vagyok, mert anyukám azt mondta, ha jó leszek, akkor kaphatok egy kiskutyát”
- „barát az, aki mindig odaadja a játékát, én jó barát vagyok, megosztom a játékom a gyerekekkel”
- „vidám vagyok, amikor játszhatok a gyerekekkel, de van, amikor szomorú vagyok, mert nem játszik velem senki ”
- „bátor vagyok, mert nem félek a sötétben és apukám sem fél, mert nem szabad félni”
- „azért vagyok bátor, mert fel tudok mászni egy fára”
- „segíteni szerintem hát jó, az állatoknak, az embereknek, ha baj van. Nekem is segített már a barátom és akkor örültem”
- „amikor ügyesek vagyunk az jó érzés, és azt jelenti, hogy jól csinálunk mindent, mondjuk, szépen rajzolunk”
- „erősnek lenni nehéz, de jó, ha erősek vagyunk, mert sok mindent elbírunk”
- „akkor szoktam csendben lenni, ha a testvérem kiabál velem, azt nagyon nem szeretem”
- „csendben azért jó lenne, hogy el tudjunk aludni és szépet álmodjuk ”
- „én aktív vagyok, sok dolgot szeretek és akarok csinálni, rajzolni, hulahopp karikázni ”
- „szép egy kislány, ha hosszú haja van és szép ruhája”
- „én nagyon szép vagyok, mint az anyukám, mert azért is, mert szépen be van fonva a hajam”
- „jószívű vagyok, ha a szegény gyerekeknek odaadom a ruháim ”
- „szerintem jószívű vagyok, ha nem vagyok fősvény és a testvéremmel játszok ”
- „én igazságos vagyok, mert a két kiskutyámmal ugyanannyit játszok”
- „kedveskedni szoktam az anyukámnak, azzal, hogy rajzolok neki valami szépet”
- „a becsület az olyan, mint a szeretet, adni kell belőle másoknak”

- „az önzetlen, azt jelenti, hogy mondjuk, inkább odaadom egy szegény gyereknek a játékot, mert nekem úgyis vesznek másikat, de neki nem”
- „önzetlen, az olyan, mint aki nem fösvény”
- „irigykedni rossz, nem szoktam, mert én jó vagyok”
- „azért bízhatnak meg bennem, mert nem árulom el az óvónéniek, ha rosszat tettek.”
Spontán véleményt 39 gyerek adott, ebből
- „megtiszteljük a felnőtteket, köszönünk nekik, ha találkozunk, tiszteljük őket azzal, hogy szót fogadunk, hogy rájuk hallgatunk ”
- „jó kell viselkedni, hogy az anyukánk és az apukánk büszkék legyenek ránk”
- „barátnak lenni azt jelenti, hogy mindig számíthatunk egymásra a bajban, mindent elmondhatunk egymásnak ”
- „vidámak lehetünk, mert itt lehetünk az óvodába és boldog vagyok, mert vannak barátaim”
- „azért lehetünk bátrak, mert, hogy mindent meg tudjunk csinálni jól és nem szabad semmitől félni”
- „segíteni jó érzés, annak, akit szeretünk, én is szeretem, ha nekem segítenek a nagyok”
- „szeretek segíteni mindenkinek, egyszer segítettem, az óvónéninek is a könyveket megragasztani”
- „ügyesnek lenni jó dolog, és ha valamit nem is tudunk megcsinálni, akkor nem szabad azt mondani, hogy nem akarom, hanem meg kell próbálni ”
- „ha sok gyümölcsöt és zöldséget eszek, akkor én bizony nagyon erős leszek”
- „én szeretek csendben lenni, akkor hallom, ahogy csiripelnek a madarak ”
- „onnan tudjuk, hogy szép, ha ránézünk és látjuk, hogy tiszta és szép a ruhája és hogy kedves velünk, mint az óvónéni”
- „a mi óvónénik igazságos, mert ha a fiúk összeverekednek egy játékon, akkor ő mindig igazságosan dönti el, hogy kié legyen a játék”
- „az igazság, a hazugság ellentéte”
- „velem az óvónéni kedves, amikor alvás van, akkor simogat engem”
- „a becsület fontos, az olyan dolog, hogy elmondom az óvónéninek, hogy ki bántotta Lacikát és nem hazudok”
- „becsületesen kell dolgozni a felnőtteknek, a rendőrbácsik mindig becsületesek”
- „irigykedni, nem jó, mert akkor az anyukám nem lesz büszke rám,” egy kisfiú pedig így:
„nem szabad irigynek lenni, én örülök annak a játéknak, amit kapok”

- „*lelkiismeretesnek lenni jó, nem szabad bántani, kicsúfolni a másik gyereket, mert az fáj neki, mert ha engem is kicsúfolnak, az nekem is fáj*”
- „*megbízható vagyok, mert nekem bármit elmondhatnak és segítek nekik, ha baj van*”

Összességében tehát elmondható, hogy a fiúk és a lányok is egyaránt a magatartási vonásokat részesítik előnybe, míg a külső testi vonások minkét nem esetében az utolsó helyen foglalnak helyet. A klinikai kikérdezés során a Mérei-féle reakciótípusok mindegyike megtalálható volt.

A munkám során sokszor tapasztalom azt, hogy a gyerekek a közösségi életben törekednek az együttes, közös tevékenységek elvégzésére, igénylik a közösséget. Azonban néha feltűnik a társaknak az elutasítása, a féltékenység, a versengés érzése a csoportban. A gyerekeknek biztatásra, motivációra és megértésre van szükségük a közösségben, amit az óvónőnek kell biztosítani. A vizsgálat által megtanultam, hogy a gyerekeket válaszaik alapján az óvónő munkájának eredményesége és a szülők nevelési szokásai is tükröződik. Az ők általuk közvetített értékek jelennek meg a gyermekek értékrendjében.

A vizsgálat pozitívuma, hogy egyszerre több különböző értéket vizsgálhatunk meg, pozitívakat és negatívakat is egyaránt, amely teljes képet adhat az óvodáskorú gyerekek értékrendszeréről. Negatívuma, hogy kisebb korú gyerekekkel ez a vizsgálat nehezebben végezhető el vagy meg sem valósítható, hisz ők még kevésbé fejlettek ahhoz, hogy megértsük ezeket a tulajdonságokat. Azonban fontos lenne az értékrendszer vizsgálata minden korosztályban.

Az elkészült vizsgálatomat óvodapedagógusok számára ajánlom, hisz az óvodai közösségi élet során minden értéket kiemelkedő fontossággal kell bemutatni a gyerekeknek azért, hogy öröm, boldogság, harmonikus légkör uralkodjon az óvoda mindennapjaiba. Mivel az óvodapedagógus feladata az értékeknek a közvetítés, a közösség formálása, alakítása.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az óvodáskor, a kisgyermekkor követő életszakasz, amely 3-tól 6 éves korig tart. Óvodáskorban a gyermeket elkezdik jobban érdekelni az őt körülvevő személyek, jelenségek, események. Az érzelmi irányítottság kiemelkedő jelentőségű az óvodáskorú gyermekeknél. Ebben az életkorban már vágyódnak a társas kapcsolatok iránt és igénylik a kortársakkal való kapcsolatot.

Az óvodában megnyílik egy újabb társas közösség a gyermekek számára, ahol kialakulnak a közösségi szokások, erkölcsi normák, amelyek elengedhetetlenek egy közösség létrehozásához. A szülők és pedagógusok feladata, hogy megteremtsék azokat a feltételeket a gyermekek javára, amelyek az emberi értékek megfelelő elsajátításához szükségesek. A pedagógusok értékátadó munkája, egyfajta kötelesség, hiszen ezek csak akkor érik el kívánt hatásukat, ha az óvodában szerzett értékek átalakítják a gyermekben lévő negatív tulajdonságokat, amelyhez a pedagógus példaértékű közvetítésére van szükség.

Kiemelkedően fontosak azok a vizsgálatok, amelyek elénk tárják a gyerekek és a fiatalok különféle értékrendjét. Ezen vizsgálatok nem abból a célból jönnek létre, hogy a vizsgált személyeket értékeljék, hanem, hogy betekintést nyerjenek a gondolkodásukba és megismerjék kívánságaikat.

Az óvodáskorú gyerekek közösségi értékrendjének vizsgálatánál a klinikai kikérdezés módszerét alkalmaztam, amelyet Jean Piaget, svájci pszichológus, tart fel. A vizsgálatot 50 gyermekkel, 30 lánnyal és 20 fiúval végeztem el, a zápszonyi, a mezőkaszonyi és a beregsomi óvodában. Egy játékos foglalkozás keretein belül, hiszen a gyermek legfontosabb tevékenysége a játék, itt teljesedik ki igazán. A foglalkozáson megismertettem a gyerekeket 20 tulajdonsággal. A gyerekek feladata a 20 tulajdonságból kiválasztani 5-5 tulajdonságot, amely a legfontosabb, és amely kevésbé fontos számukra, mindezt persze a gyerekek külön, egyesével végezték, el, hogy ne befolyásolják egymás döntését. Eközben szabadon elmondhatták gondolataik, kérdezhettek, a kérdéseikre pedig választ kaphattak.

A dolgozatomban az általam felállított vizsgálati kérdésekre sikerült választ kapnom. A fiúk és a lányok értékrendje nagymértékben megegyezik. A lányok számára a legfontosabb tulajdonság az erős és a jó, a fiúk viszont a segít másoknak és a vidám tulajdonságot helyezték e kategória élére. A kevésbé fontos tulajdonságoknál, a lányoknál a csendes jellemvonás, a fiúknál a barátkozó tulajdonság jelenik meg a legtöbb számban. Összességében elmondható, hogy a fiúk és a lányok is a magatartási vonásokat (tiszteletudó,

jó, vidám, csendes, kedves) választották legtöbben, kevés gyermek választotta a külső testi vonásokat (szép, ügyes, erős) mindkét kategóriában.

A munkám során a szakirodalom segítségével összesíteni tudtam a kapott válaszokat, a Mérei Ferenc által kidolgozott 5 reakciótípus szerint, amelyek a következők: közömbös vélemény, fabuláció, sugalmazott vélemény, indukált vélemény és spontán vélemény. A vizsgálatom során a gyerekek a legtöbben, közömbös véleménnyel válaszoltak, mindössze 46-an. Sugalmazott véleményt 44, indukált véleményt 40, spontán véleményt 39 gyermek adott. Legkevesebb számban, a fabuláció 32 gyereknél volt megfigyelhető.

A dolgozatom végén megjelenik azon foglalkozásterv koncepciója és a hozzá fűződő szemléltető képek, amelyeket alkalmaztam a tulajdonságok megismerésénél. Ez egyfajta kiindulási pont lehet a pedagógusok számára, hogy az óvodai élet során az értékek kialakítására, közvetítésére, formálására rendkívül nagy hangsúlyt kell fektetni, hiszen csak ezeknek az emberi értékeknek a megfelelő elsajátítása által, tud majd a gyermek felnőtt korában teljesértékű életet élni, ezáltal tud majd megfelelően beilleszkedni a társadalomba.

РЕЗЮМЕ

Мета моєї роботи „Емпіричне дослідження системи соціальних цінностей дітей дошкільного віку” – дослідити цінності дітей віком 5-6 років, висвітлити різноманітні підходи до розуміння цінностей; визначити відмінності між процесом формування цінностей у дітей, які існують між представниками різних статей, та охарактерувати процеси самовизначення; порівняти системи цінностей у дітей, які живуть у різних селах.

Робота складається з трьох розділів. У першому розділі подається загальна характеристика розвитку дітей дошкільного віку. Друга частина присвячена цінностям та моральним нормам дітей. У роботі розглядаються питання виховання моральності, а також представлені результати досліджень ціннісних орієнтацій та моїх власних. У третьому розділі проаналізували соціальні цінності дітей дошкільного віку. У цій частині роботи також описуються особливості застосування актинометричного методу дослідження. У ході дослідження, що базується на методі клінічного інтерв'ю, а також розглядається проблема вибору цінностей та формування системи цінностей у дітей дошкільного віку (5-6 років).

Дослідження проводилося у колі вихованців дитячих садків віком 5-6 років, під час якого вивчалися значні й менш значущі риси поведінки як хлопчиків, так і дівчаток. Основна гіпотеза моєї роботи полягає у тому, що система цінностей хлопчиків і дівчаток мають багато спільних рис. Як дівчатка, так і хлопчики вважають моральні риси характеру (поважний, добрий, веселий, спокійний, добрий) більш важливими. Гіпотези, висунуті у колі досліджуваної групи, підтверджуються тезами, висвітливими на аркушах наукової літератури.

У дипломній роботі вдалося відповісти на поставлені під час дослідження питання. Цінності у хлопчиків та дівчаток практично ідентичні. З'ясувалося, що як хлопчики, так і дівчатка найчастіше фокусували увагу на моральних рисах характеру (поважний, добрий, веселий, спокійний, добрий), і лише незначна кількість дітей віддала перевагу особистим якостям (красивий, розумний, сильний) в обох категоріях.

HIVATKOZOTT IRODALOM

ALEIXO JABLONSKI (2020): O xogo da carrasquiña 10 Letöltés helye: <https://aulasgalegas.org/2020/04/01/o-xogo-da-carrasquiña/> Letöltés ideje: 2021.10.05.

ALEXANDER PORKUSAY (2015): Vektor, Leány, Csend, Tapogat, Gesztus Letöltés helye: <https://www.canstockphoto.hu/vektor-le%C3%A1ny-csend-tapogat-gesztus-31805164.html> Letöltés ideje: 2021. 10. 05.

ATKINSON, R. L. (1999): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.

AUDREY GRAVIER (2018): Valentin le chevalier Letöltés helye: <https://www.etsy.com/fr/listing/563476570/valentin-le-chevalier?ref=reviews> Letöltés ideje: 2021. 10. 05.

BAFFY DEZSŐ-KELEMEN LÁSZLÓ- KOVÁCS GYÖRGY-KÖVÉR SÁNDORNÉ (1982): *Pszichológia III*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest

BAGDY EMŐKE (1995): *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest

BALOGH ÉVA (2005): *Fejlődéslélektan. A megtermékenyüléstől az óvodáskor végéig*. Debrecen, DIDAKT KFT.

BÁTHORY ZOLTÁN – FALUS IVÁN (főszerk.) (1997): *Pedagógiai Lexikon II. köt.*, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 312–314. o.

BENCSIK ENDRE (1985): *Pedagógiai pszichológia*. Tankönyvkiadó. Budapest.

BERGHAUER-OLASZ EMŐKE (2013): *Fejlődéslélektan I. (Jegyzet)*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.

BERGHAUER-OLASZ EMŐKE (2016): *A kinetikus iskolarajz mint közösségek rejtett kapcsolatainak feltáró módszere*. Doktori (PhD) értekezés. Pécs.

COLORFUEL STUDIO (2019): Cute happy kid hand shake with friend stock illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/cute-happy-kid-hand-shake-with-friend-gm1180560169-330778136> Letöltés ideje: 2021.10.05

COLORFUEL STUDIO (2018): Kids playing together. Letöltés helye: https://www.freepik.com/premium-vector/kids-playing-together-vector-illustration_4438928.htm Letöltés ideje: 2021.10. 11.

COLORFUEL STUDIO (2019): Niños haciendo deporte. Letöltés helye: https://www.freepik.es/vector-premium/ninos-haciendo-deporte_5136113.htm Letöltés ideje: 2021. 10. 07.

COLORFUEL STUDIO (2019): Happy cute kid boy give flower to mother stock illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/happy-cute-kid-boy-give-flower-to-mother-gm1189615468-336911186> Letöltés ideje: 2021.10.07.

COLORFUEL STUDIO (2020): Happy cute little kid boy wear a clothes stock illustration, Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/happy-cute-little-kid-boy-wear-a-clothes-gm1225180864-360532447> Letöltés ideje: 2021. 10. 06.

CZIGLÁN KAROLINA (2017): *A Rossz Gyerek Nem Születik, Mi Csináljuk!* Online elérhetőség:https://divany.hu/szuloseg/2017/01/05/a_rossz_gyerek_nem_szuletik_mi_csinaljuk/ Letöltve: 2021.10.07.

CSEH JULIANNA, HANÓ JÁNOSNÉ, NAGY ZSOLTNÉ (2012): *Az óvodai közösségi nevelés problémái, a megoldás lehetőségei a mindennapi gyakorlatban.* Online elérhetőség: http://www.szolnokiovodak.hu/pdf/tudas_tar/2013-2014/20132014-03.pdf Letöltve: 2021. 10.14.

DÚRÓ LAJOS (1983): *Középiskolai tanulók értékorientációjának strukturális és dinamikai jellemzői.* Szerk.: BARKÓCZI ILONA - NAGY JÁNOS. A Magyar Pszichológiai Társaság VI. Tudományos Konferenciája. II. Tematikus vitaanyagok. Bp. Online elérhetőség: http://acta.bibl.u-szeged.hu/2216/1/paed_psych_025_163-174.pdf Letöltve: 2020. 11.25.

ELENA PARSHINA (2020): Yellow honey hive with cute bees hanging on a tree branch vector image. Letöltés helye: <https://www.shutterstock.com/hu/image-vector/yellow-honey-hive-cute-bees-hanging-1753728347> Letöltés ideje: 2021.10.05.

IRINA CHEREMISINOVA (2020): Girl and boy friend having fun on swing in park stock illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/girl-and-boy-friend-having-fun-on-swing-in-park-gm1257170880-368333974> Letöltés ideje: 2021.10. 10.

IRINA CHEREMISINOVA (2021): Happy birthday, kids celebrating at party with gifts. Cute children having fun vector illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/happy-birthday-kids-celebrating-at-party-with-gifts-cute-children-having-fun-vector-gm1320931968-407315542> Letöltés ideje: 2021. 10. 07.

JÁRÓ KATALIN (2015): *Osztálytükör. Szociális kompetenciák fejlesztése és konfliktusrendezés csoportmódszerekkel.* Iskolapszichológia Füzetek 35. sz., Elte Eötvös Kiadó, Budapest.

JEDLÓCZKI BERTA ERIKA (2011): Gyárfás Endre: Hallgasd a csendet! Letöltés helye: <https://sites.google.com/site/bertaneni/home/ladafia2/bertaneni/gyarfasendrehallgasdacsendet> Letöltés ideje: 2021. 10. 05.

JÓZSEF ISTVÁN (2011): *Fejlődépszichológia*. Kaposvári Egyetem. Online elérhetőség: http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/index.html

Letöltve: 2021.10.14

KALCSÓ RÉKA – F. LASSÚ ZSUZSA (2016): Óvodás gyermekek nemi sztereotípiáinak vizsgálata a pedagógus nemével összefüggésben. *Gyermeknevelés* 4. évf. 3. szám 32-47. Online elérhetőség: <http://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/607/504>

Letöltve: 2021.10.17.

KASS RÓBERTNÉ PORNAI ÉVA (2005): „...*A munkát dalolom...*” Új Pedagógiai Szemle 2005/5 Online elérhetőség: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-munkat-dalolom> Letöltve: 2021.11.10.

KATERINA DAV (2015): Két gyermekes anya-Stock Illusztráció Letöltés helye: <https://hu.depositphotos.com/91448648/stock-illustration-mother-with-two-children.html>

Letöltés ideje: 2021.10.05.

KEREKES VALÉRIA (2012): *A kisgyermekkor pedagógiája*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Online elérhetőség: <http://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/handle/123456789/3255> Letöltve: 2021.10.17.

KISSNÉ KÁLMÁN MARIANNA (2017): *Szociális érzékenyítés gyermekkorban*. Új Köznevelés 73. évfolyam 1-2. szám. Online elérhetőség: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/szocialis-erzekenyites-gyermekkorban> Letöltve: 2021.11.10.

KOVÁCS GYÖRGY – BAKOSI ÉVA (2004): *Óvodapedagógia 1. kötet*. Debrecen. Online elérhetőség: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/268618/FILE_UP_0_Ovodapedagogia.pdf?sequence=1&isAllowed=y Letöltve: 2021.10.10

KOVÁCSNÉ DURÓ ANDREA (2020): *A fiatalok értékrendjének követéses vizsgálata*. Tanárképző Intézet. Online elérhetőség: https://www.uni-miskolc.hu/~btmtt/almanach/374-381.pdf?fbclid=IwAR00Fsy3Gii5orV_PJA3h7uqkinLLDeL6qOWqwpUg1I8tv1IDpzUSnY7a Letöltve: 2021. 10.18.

KOZMA BÉLA (1996): *Pedagógia I.* Comenius Bt., Pécs.

KOZMA BÉLA (1997): *Pedagógia II. Nevelésméleti alapismeretek*. Comenius Bt., Pécs

KÖRMÖCI KATALIN (2015): *Óvodapedagógiai kislexikon*. Flaccus. Budapest.

MAKAI MARIANN (2017): *Helyes arra tanítani gyermekünket, hogy mindig engedjen?* Vekerdy Tamás: *Nem irigy és rossz jellemű az a kisgyerek, aki visszaveszi a játékát egy másik gyerektől*. Online elérhetőség: <https://kecskemet.imami.hu/gyermekneveles/helyes-arra-tanítani-gyermekünket-hogy-mindig-engedjen-vekerdy-tamas-nem-irigy-es>

Letöltve: 2021.10.21.

MASSZI FERENC (2018): *A szorgalom és erősítése a serdülőben*. Nevelésügyi szemle. Online elérhetőség: <http://acta.bibl.u-szeged.hu/52877/> Letöltve: 2021.10.17.

MÉREI FERENC – V. BINET ÁGNES (1981): *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó, Budapest.

MÉREI FERENC (1989): A társkapcsolatok megszilárdulása. Csoportlélektani vizsgálatok óvodában. In: *Társ és csoport: Tanulmányok a genetikus szociálpszichológia köréből*. Akadémia Kiadó, Budapest 56-79 o.

MÉREI FERENC-V. BINET ÁGNES (2006): *Gyermeklélektan*. Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest.

MOLNÁR GYÖRGY (2006): *A leggyakrabban használt pedagógiai fogalmak*. In: Benedek András (szerk.): *Szakképzés-Pedagógia, 2006*, TYROTEX, Budapest.

MÖNKES, J. F.- KNOERS, A. M. P. (1998): *Fejdléslelektan*. Pedagógiai pszichológia I. Budapest.

N. KOLLÁR KATALIN, SZABÓ ÉVA (2004): *Pszichológia Pedagógusoknak*. Osiris Kiadó. Budapest

NADYA USTYUZHANTSEVA (2020): Happy smiling mother and daughter are planting flowers in the garden. The concept of family gardening with children.

Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/happy-smiling-mother-and-daughter-are-planting-flowers-in-the-garden-the-concept-of-gm1255145916-367097595>

Letöltés ideje: 2021. 10. 06.

NAGY HEDVIG-POPPER PÉTER-SÁRDI LAJOSNÉ (1981): *Pedagógia II*. Tankönyvkiadó. Budapest.

NINA PIANKOVA (2019): Children playing with a ball stock illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/children-playing-with-a-ball-gm1127299703-297063138> Letöltés ideje: 2021.10. 10.

OLÁH ATTILA (2006): *Pszichológiai alapismeretek*. Bölcsész Konzorcium HEFOP Iroda, Budapest.

OLENA PIATENKO (2020): Beautiful fairytale Elf princess. Isolated image on white background. Cartoon illustration for children's print or sticker. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/beautiful-fairytale-elf-princess-isolated-image-on-white-background-cartoon-gm1253533484-366119734> Letöltés ideje: 2021. 10. 07.

OLGA NAUMOVA (2020): Cute little girl feeding a cat. Raster illustration in flat cartoon style stock illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/cute-little-girl-feeding-a-cat-raster-illustration-in-flat-cartoon-style-gm1207001310-348320361>

Letöltés ideje: 2021.10.10.

PERLAI REZSŐNÉ (2014): *Erkölcsei nevelés az óvodába. Az óvodások viselkedéskultúrája*. Flaccus. Budapest.

PÉTER LILLA (2008): *Neveléstudomány. Tanulmányi útmutató*. Babe-Bolyai Tudományegyetem Távoktatási Központ Pszichológia és Neveléstudományok Kar. Online elérhetőség: <https://adoc.pub/babe-bolyai-tudomanyegyetem-tavoktatasi-kzpont-pszichologia-f4099e59b73a9037dd1dcb8b081585bf57713.html> Letöltve: 2021.11.14.

PÉTER TÍMEA (2018): *Fülöpke az óvodában-az örök barátság (mese)*. Letöltés helye: <https://meseles.hu/mese/peter-timea-fulopke-az-ovodaban-az-orok-baratsag/> Letöltés ideje: 2021.10.05.

RAGÁNYI GYULA, TURBÓK ARNOLD BERTALAN (2007): *Értékrend- és iskolai attitűdvizsgálat a 8. évfolyamos tanulók körében a Maglódi Általános és Vermesy Péter Művészeti Iskolában*. Győr. Online elérhetőség: http://maglod.hu/files/hirek-informaciok/regi-hirek/2007/az-iskola-atvilagitasanak-dokumentumai/ertekrend-vizsgalat.pdf?fbclid=IwAR0p_afdLb28mhbEHBbpaJSBCecr_XK-rz6PuI0gevYzkdPR2-W8uZHY5Q0 Letöltve: 2020. 11.12.

RANSCHBURG JENŐ (2003): *Szülők lettünk. Az élet első hat éve*. Saxum Kiadó Bt., Kaposvár.

RANSCHBURG JENŐ (2014): *Az én...és a másik. A személyiség és a társas kapcsolatok fejlődése óvodáskorban*. Saxum Kiadó, Kaposvár.

SOMOGYINÉ PETIK KRISZTINA (2013): *Az erkölcsi fejlődés és nevelés lélektana. A moralitás pszichológiája*. Online elérhetőség: <https://docplayer.hu/1180192-Az-erkolcsi-fejlodes-es-neveles-lelektana-a-moralitas-pszichologiaja.html> Letöltve: 2021.10.11

SZEKSZÁRDI JÚLIA (2005): *Módszerek nevelési vizsgálatokhoz 2*. Online elérhetőség: <https://osztalyfonok.hu/201/#ertek> Letöltve: 2020. 10.18.

TARKOVÁCS CECÍLIA (2020): *Mitől lesz jó egy gyerek, ha egyszer pimasz és szófogadatlan?* Online elérhetőség: <https://divany.hu/szuloseg/2020/07/26/elegedetlengedetlen-gyerek/> Letöltve: 2021.10.07.

TÓTH LÁSZLÓ (2004): *Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez*. Pedellus Tankönyvkiadó.

ÚJVÁRY LÁSZLÓ (2013): *Részlet a Nekeresdi bírók című részből, 2013* Letöltés helye: <https://www.youtube.com/watch?v=oRt8ROHGbis> Letöltés ideje: 2021.10.08.

VAJDA ZSUZSANNA (2014): *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Saxum Kiadó, Budapest.

VAJDA ZSUZSANNA, KÓSA ÉVA (2005): *Neveléslélektan*. Osiris Kiadó. Online elérhetőség: <https://docplayer.hu/672356-Neveleslelektan-vajda-zsuzsanna-kosa-eva.html>

Letöltve: 2020.10.11

VICTOR BRAVE (2017): Kid showing muscle stock illustration. Letöltés helye: <https://www.istockphoto.com/vector/kid-showing-muscle-gm682686452-125237551>

Letöltés ideje: 2021. 10. 06.

VISONTAI-SZABÓ KATALIN (2018): *Fejlődéslélektani alapismeretek*. Online elérhetőség: <https://ideachildrights.ucc.ie/resources/13.pdf> Letöltve: 2021.10.14.

W. MIKÓ MAGDOLNA (2004): *Gyermek az óvodáskor végén*. In. :Tág a világ. Hasznos tudnivalók óvodáskorú gyermekekről. Háttérkalauz szülőknek, óvodapedagógusoknak. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 92-107 o.

WIKISZÓTÁR (2009): Letöltés helye: <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Becs%C3%BClet> Letöltés ideje: 2021.10.05.

ZSOLNAI ANIKÓ (2006): *A szociális készségek fejlesztése 4–8 éves korban*. Online elérhetőség: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00104/2006-06-ta-Zsolnai-Szocialis.html>

Letöltve: 2021.11.10.

ZSUBRITS ATTILA (2021): *Neveléslélektan óvodapedagógia szakos hallgatóknak*. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron. Online elérhetőség: <https://docplayer.hu/214532609-Neveleslelektan-ovodapedagogia-szakos-hallgatoknak.html> Letöltve: 2021.11.14.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: <i>A lányok által választott legfontosabb tulajdonságok</i>	48
2. ábra: <i>A fiúk számára a legfontosabb értékek</i>	50
3. ábra: <i>A lányok által választott kevésbé fontos tulajdonságok</i>	52
4. ábra: <i>A fiúk számára kevésbé fontos értékek</i>	54
5. ábra: <i>A lányoknál és fiúknál fontosnak tartott vonások</i>	57
6. ábra: <i>A lányoknál és fiúknál kevésbé fontos vonások</i>	59
7. ábra: <i>Tisztelettudó gyerekek illusztráció</i>	82
8. ábra: <i>Jó gyerekek illusztráció</i>	83
9. ábra: <i>Szorgos méhecskék ábrázolása</i>	83
10. ábra: <i>Barátkozó gyerekek illusztráció</i>	84
11. ábra: <i>Vidám gyerekek illusztráció</i>	85
12. ábra: <i>Bátor lovag illusztráció</i>	85
13. ábra: <i>Segítőkézség ábrázolása</i>	86
14. ábra: <i>Ügyes gyerek ábrázolása</i>	86
15. ábra: <i>Erős gyerek ábrázolása</i>	87
16. ábra: <i>Csendre intő lány ábrázolása</i>	88
17. ábra: <i>Aktívan sportoló gyerekek ábrázolása</i>	88
18. ábra: <i>Szépség ábrázolása</i>	89
19. ábra: <i>Jószívűség ábrázolása</i>	89
20. ábra: <i>Mátyáskirály-az igazságos király ábrázolása</i>	90
21. ábra: <i>Kedvesség ábrázolása</i>	90
22. ábra: <i>Becsület ember ábrázolása</i>	91
23. ábra: <i>Önzetlenség ábrázolása</i>	92
24. ábra: <i>A nem irigy tulajdonságot ábrázoló kép</i>	92
25. ábra: <i>Lelkiismeretes érték ábrázolása</i>	93
26. ábra: <i>Megbízható gyerek ábrázolása</i>	94

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. sz. táblázat: <i>A tulajdonságok csoportosítása</i>	27
2. sz. táblázat: <i>A fiúk válaszai a legfontosabb kategóriában, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában.</i>	29
3. sz. táblázat: <i>A lányok válaszai a legfontosabbnak tartott tulajdonságok közül, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában.</i>	30
4. sz. táblázat: <i>A fiúk válaszai a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságokról, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában.</i>	32
5. sz. táblázat: <i>A lányok által kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok listája, a Zápszonyi Fecske-bölcsőde óvodában.</i>	33
6. sz. táblázat: <i>A fiúk válaszai a legfontosabb kategóriában, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában.</i>	35
7. sz. táblázat: <i>A lányok válaszai a legfontosabbnak tartott tulajdonságok közül, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában.</i>	36
8. sz. táblázat: <i>A fiúk válaszai a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságokról, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában.</i>	38
9. sz. táblázat: <i>A lányok által kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok listája, a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska-bölcsőde óvodában.</i>	39
10. sz. táblázat: <i>A fiúk válaszai a legfontosabb kategóriában, a Beregsomi Csicsergő óvodában.</i>	41
11. sz. táblázat: <i>A lányok válaszai a legfontosabbnak tartott tulajdonságok közül, a Beregsomi Csicsergő óvodában.</i>	42
12. sz. táblázat: <i>A fiúk válaszai a kevésbé fontosnak tartott tulajdonságokról, a Beregsomi Csicsergő óvodában.</i>	44
13. sz. táblázat: <i>A lányok által kevésbé fontosnak tartott tulajdonságok listája, a Beregsomi Csicsergő óvodában.</i>	45
14. sz. táblázat: <i>A gyerekek válaszai alapján a reakciótípusok összesítő táblázata</i>	63

MELLÉKLET

1. sz. melléklet:

Beleegyező nyilatkozat

Én, _____, a _____ vezetőnője, engedélyezem, hogy Dudás Kitti Evelin, aki a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola IV. évfolyamos óvodapedagógia szakos hallgatója, levelező tagozaton, vizsgálatot végezzen, a nagycsoportos gyerekekkel, klinikai kikérdezés formájában, az óvodáskorú gyerekek közösségi értékrendjének vizsgálata céljából.

Dátum: _____

Aláírás: _____

2. sz. melléklet:

A foglalkozás terve

- ❖ **Az óvodapedagógus neve:** Dudás Kitti Evelin
- ❖ **A foglalkozás helye:** Csoportszoba
- ❖ **A foglalkozás időpontja:** 2021. október 18-20.
- ❖ **Az intézmény és az óvodai gyerekcsoport neve:**
 - Zápszonyi Fecske Bölcsőde-Óvoda, Katicabogár csoport
 - Mezőkaszonyi Aranykulcsocska Bölcsőde-Óvoda, Virág csoport
 - Beregsomi Csicsergő Óvoda, Pillangó csoport
- ❖ **A foglalkoztatott korcsoport:** Nagy csoport (5-6 év)

Tevékenységforma: Anyanyelvi nevelés

Téma: Mutass példát!

A foglalkozás céljai: A gyerekek erkölcsi magatartásának kialakítása. Együttműködés és empátia fejlesztése. A közösség és a társak iránti törődés kialakítása. Egymásra figyelésre, egymás iránti tiszteletre való ösztönzés. A másoknak való segítségnyújtás iránti öröm felkeltése. A gyerekek személyiségének fejlesztése. Kommunikáció és beszédfejlesztés.

A foglalkozás feladata: Ismeretnyújtás a különböző emberi értékekről, tulajdonságokról.

A foglalkozáson részvevő gyerekek száma: 50 (30 fiú, 20 lány)

Előzetes felkészülés: A tulajdonságok rövid érthető magyarázatának leírása, példákon keresztül a gyerekek számára. A tulajdonságokhoz tartozó illusztráció keresése. Az értékekhez kapcsolódó játékok felkutatása.

A foglalkozáshoz szükséges eszközök:

- A tulajdonságokat ábrázoló képek.
- Zsákocska

A foglalkozás szervezeti formája: kötött

A foglalkozás munkaformája: egyéni és csoportmunka

A foglalkozás módszerei: beszélgetés, bemutatás, játék.

Időtartam: 25-30 perc

I. Kezdő szakasz:

Szervezési feladatok: A gyerekek a csoportszobában a székeken körben ülnek. Előzetesen előkészítettem a foglalkozáshoz szükséges eszközöket, illusztrációkat.

Motiváció:

Kedves gyerekek, ma hoztam nektek egy zsákot, amely teles tele van értékekkel. Kíváncsiak vagytok, mi lehet benne? Minden gyerek ki fog húzni a zsákból egy lapocskát, utána pedig megbeszéljük a képeken lévő dolgokat, tulajdonságokat. Kezdhetjük?

II. Alkotó szakasz:

A gyerekekkel először képek alapján beszéljük meg a tulajdonságokat, a fogalmakat példákon keresztül ismerhetik meg. Kiszámolóval számoljuk ki, hogy ki fogja kezdeni a húzást: *Antanténusz, szórákaténusz, Szóraka-tiki-taka-alabala-bambusz.*

Miután kihúzták az első képet: Az első képen egy kisfiút és egy kislányt láthatunk, akik éppen kezet fognak egymással, hisz tudjuk, hogy a kézfogás a köszönésnek a jele. Elmondhatjuk ezekről a gyerekekről, hogy tisztelettudók, illedelmesek, mert köszönnek egymásnak. Fontos tudni, hogy nemcsak a gyerekeknek, hanem a felnőtteknek is kell köszönni, ha találkozunk velük az utcán vagy az óvodában. Ti mindig szoktatok köszönni? Ki tudja, mit jelent még tisztelettudónak lenni? Tisztelettudók vagyunk akkor is, ha figyelmesen végig hallgatjuk a másik ember mondandóját. Így az első tulajdonság a **tisztelettudó**.

7. ábra: *Tisztelettudó gyerekek illusztráció*

Forrás: Colorfuel Studio, 2019

Az első képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő: A második tulajdonság a **jó**. A képen egy anyukát láthatunk a gyerekeivel, akik hogyan viselkednek szerintetek? Jól, szófogadóan hallgatnak anyukájuk és az óvónéni szavára, nem szaladnak az el az anyukájuk

mellől, amikor átkelnek az úton, hanem megfogják az anyukájuk kezét, vagy pl. ha megkérik őket, hogy tegyék, helyre a játékokat akkor azt elvégzik. Ti is ilyen szófogadó gyerekek vagytok?

8. ábra: *Jó gyerekek illusztráció*

Forrás: Katerina Dav, 2015

A második képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő:

A harmadik tulajdonság a : **Szorgalmas** a képen szorgos méhecskét láthatunk. Nekünk is ilyen szorgalmasnak kell lenni a foglalkozásokon, a feladatokat buzgón, szorgosan kell végezni, mint akár a kis méhecskék, amikor a mézet készítik. Ti is ilyen kis szorgos méhecskék vagytok? Milyen feladatokat végeztek el szívesen?

9. ábra: *Szorgos méhecskék ábrázolása*

Forrás: Elena Parshina, 2020

Játék: Eljátsszuk, hogy mi vagyunk a szorgos méhecskék, és virágról virágra szállunk, és gyűjtsük a virágporokat.

A következő gyereket ismét egy kiszámolóval számolom ki: **Sárga rózsza, vadvirág, állj ki gyorsan hóvirág.**

A következő tulajdonság a : **barátkozó**, a képen két jóbarátot láthatunk. Nektek vannak barátaitok gyerekek? (Itt mindenki elmondhatja, hogy ki a barátja). Nagyon fontos, hogy legyenek barátaink, akikkel játszhatunk, akiknek bármit elmondhatunk. Mit jelent szerintetek barátnak lenni? Azigazi barát mindig mellettünk áll, jóban, rosszban, még akkor is ha szomorúak vagyunk. Ti hogyan érzitek magatokat, amikor a barátotok sokáig nem jár az óvodába, vagy hosszabb időre elutaznak pihenni?

10. ábra: **Barátkozó gyerekek illusztráció**

Forrás: Péter Tímea, 2018

A következő gyereket a negyedik képet húzó gyerek választja.

A képen vidám, mosolygós gyerekeket láthatunk. Fontos, hogy mindig vidámak legyünk, örüljünk minden jónak, hogy járhatunk óvodába, hogy vannak szüleink, hogy láthatjuk a virágokat, a madarakat. Ti miért szoktatok vidámak, lenni? Így a következő tulajdonság a : **vidám.**

11. ábra: *Vidám gyerekek illusztráció*

Forrás: Aleixo Jablonski , 2020

Az ötödik képet húzó gyerek válassza ki a következőt. A következő tulajdonság a : **bátor**. A képen egy bátor lovagot, láthatunk, aki bátran legyőzte a sárkányt és megmentette a királylány életét. Ki tudja mit jelent bátornak lenni? Bátornak lenni, azt jelenti, hogy mindent meg tudunk csinálni és nem félünk semmitől. Ti bátrak vagytok gyerekek?

12. ábra: *Bátor lovag illusztráció*

Forrás: Audrey Gravier, 2018

A hatodik képet húzó gyerek válassza ki a következőt. A képen egy gyereket láthatunk, aki épp az anyukájának segít a virágok öntözésében. Elmondhatjuk erről a kislányról, hogy segítőkész. Ti szoktatok otthon segíteni szüleiteknek és miben vagy az óvodában az óvónéninek az eszközök helyre rakásában vagy esetleg a kisebb gyerekeknek az öltözködésben? Fontos tudnunk, hogy mindig **segíteni kell másoknak**, ahogyan csak tudunk.

13. ábra: *Segítőkészség ábrázolása*

Forrás: Nadya Ustyuzhantseva,2020

A hetedik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő. A következő tulajdonság az **ügyes**, ezen a képen egy ügyes kisgyereket láthatunk, aki már egyedül öltözködik. Ti is ilyen ügyesek vagytok, egyedül tudtok öltözni? Ügyes az a gyerek vagy felnőtt, aki a neki adott feladatokat kiválóan teljesíti.

14. ábra: *Ügyes gyerek ábrázolása*

Forrás: Colorfuel Studio, 2020

A nyolcadik képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő:
Az **erős** a következő tulajdonság. A képen egy kisfiú látható, aki nagyon erős, mitől lehet erős valaki? Ha sok gyümölcsöt, zöldséget eszik, mert azok tele vannak vitaminokkal. (Itt mindenki megmutathatja, milyen erős izma van). Még mitől lehet valaki erős? Ha sokat sportol, igen. Ti szerettek sportolni? Mi a kedvenc sportotok? Miért?

15. ábra: *Erős gyerek ábrázolása*

Forrás: Victor Brave, 2017

A kilencedik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő. A képen egy csendre intő lányt láthatunk. Mit jelent az, hogy csendben maradni? Ez azt jelenti, hogyha valaki pl. az óvónéni mond nekünk valamit, akkor azt figyelmesen csendben kell végig hallgatnunk. Nem szabad a másik szavába kiabálni. Fontos tudnunk, hogy mikor kell csendben maradnunk és mikor beszélhetünk. Vannak olyan gyerekek, akik valami miatt például valaki megbántotta ezért csendben, szomorúan ül, akkor nekünk oda kell menni, meg kell ölelni, fel kell vidítani, megkérdezni tőle mi bántja. Így a következő tulajdonság a *csendes*. Most hallgassuk csak meg a csoportba lévő csendet. Közben elmondom, a gyerekeknek Gyárfás Endre Hallgasd a csendet c. versét:

Csitt! Figyelj! Hallgasd a csendet!

*Hasalj le a málnás mellett,
s hogyha jó a füled, hallod:
a csendben is vannak hangok.
a közelben darázs dong el,
mint apró helikopter;
távolabbról tücsök szólal,
lepke röppen: könnyű sóhaj.
Pattannak a bimbózarak,*

*mintha törpék tapsolnának,
majd a harangvirág csenget...*

Csitt! Figyelj! Hallgasd a csendet (Jedlőczki, 2011)!

16. ábra: *Csendre intő lány ábrázolása*

Forrás: Alexander Porkusay, 2015

A tizedik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő:

A következő tulajdonság az **aktív**. A képen különböző sportágban versenyző gyerekeket láthatunk ezek a gyerekek nagyon aktívak, cselekvőek, ezért ennek köszönhetően ők lettek a verseny győztesei. Ti melyik sportágban vettek részt legszívesebben? Nyertetek már valamilyen sport versenyt? Nagyon fontos, hogy mindig mozgékonyak, aktívak legyünk és sokat sportoljunk, hogy egészségesek legyünk.

17. ábra: *Aktívan sportoló gyerekek ábrázolása*

Forrás: Colorfuel Studio, 2019

A tizenegyedik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő. A következő tulajdonság a **szép**. A képen egy nagyon szép hercegnő látható, akinek elbűvölő

csillogós rózsaszín ruhája van, fején pedig korona. Ahogy ez a hercegnői szép, ti is mint egytől egyig nagyon szépek vagytok gyerekek. Nézzünk körbe a csoportban és mindenki nevezzen meg egy dolgot vagy egy személyt, amit, vagy akit szépnek tart.

18. ábra: *Szépség ábrázolása*

Forrás: Olena Piatenko, 2020

A tizenkettedik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő: **Jószívű** a következő tulajdonság. A képen azt láthatjuk, hogy a kisfiú megajándékozza jószívűen a barátját. Szerintetek mit jelent jószívűnek lenni? Jószívűnek lenni azt jelenti, hogy megosztjuk másokkal, amink van, a játékainkat vagy adunk a cukorkánkból a másik gyerekeknek. Ti jószívűek vagytok? Mit szoktatok megosztani másokkal?

19. ábra: *Jószívűség ábrázolása*

Forrás: Irina Cheremisinova, 2021

A tizenharmadik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő: **Igazságos** a következő tulajdonság. A képen Mátyás királyt láthatjuk, akit milyen jelzővel szoktak illetni- az igazságos király. Ki tudja mit jelent igazságosnak lenni? Igazságosnak

lenni azt jelenti, hogyha pl. van 5 db almánk és mi is vagyunk, öten akkor jut mindenkinek egy-egy darab alma, így lesz igazságosan elosztva. Miért volt Mátyás király igazságos király? Mert igazságosan döntött az emberek dolgairól. Fontos, hogy minden helyzetben igazságosnak kell lennünk.

20. ábra: *Mátyáskirály-az igazságos király ábrázolása*

Forrás: Újváry László: részlet a Nekeresdi bírók című részből, 2013

A tizennegyedik képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő:

Kedves a következő tulajdonság. A képen egy kisfiút láthatunk, aki épp kedvességből virágot ad az anyukájának. A kedvesség azt jelenti, hogy valakinek olyan szép szavakat mondunk, amelyek jól esnek neki pl. szép vagy ügyes, vagy okos, vagy esetleg a kedves szavak mellé egy kis ajándékot is készítünk az adott személynek. Ti szoktatok kedvességből szép szavakkal illetni valakit és megajándékozni ezt a személyt?

21. ábra: *Kedvesség ábrázolása*

Forrás: Colorfuel Studio, 2019

A tizenötödik képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő:

Becsületes a következő tulajdonság. A képen egy öreg nénit láthatunk, akinek ellopták a táskáját a rendőr bácsi pedig megtalálta és becsületesen visszaadta a néninek a táskáját, a lopást elkövető embert pedig elfogta és az megkapta méltó büntetését. Meg kell tanulnunk, hogy az ilyen és az ehhez hasonló helyzetekben becsületesnek kell lennünk. Ha talált tárgyat, pénztárcát, táskát találunk, akkor azt vissza kell juttatnunk a tulajdonosának, hiszen az az övé, őt illeti.

22. ábra: **Becsületes ember ábrázolása**

Forrás: Wikiszótár, 2009

A tizenhatodik képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő:

A következő tulajdonság **az önzetlen**. A képen két gyereket láthatunk, akik hintáznak. A fiú átadta helyét a hintán a lánynak mivel ő is szeretett volna hintázni, erről a fiúról elmondhatjuk, hogy önzetlen volt. Önzetlenség lenni azt jelenti, hogy nem sajnáljuk mástól, amink van, szívesen kölcsön adjuk játékainkat és törődünk a másik emberrel, gyerekekkel. Remélem gyerekek ti is ilyen önzetlen, szeretetteljes gyerekek vagytok.

23. ábra: *Önzetlenség ábrázolása*

Forrás: Irina Cheremisinova, 2020

A tizenhetedik képet kihúzó gyerek válassza, hogy ki lesz a következő:

A következő fogalom a **nem irigy**, egy kisfiút és egy kislányt láthatunk, akik éppen labdáznak ezt a labdát a lány a születésnapjára kapta ajándékba, a kisfiú is rég szeretett volna egy ilyet, de nem irigyeli, inkább örül annak, hogy a kislány megkapta és együtt játszhatnak vele. Hisz tudjátok ti is hogy nem szabad irigynek lenni arra, ami a másik embernek van. Ti szoktatok irigykedni? Miért?

24. ábra: *A nem irigy tulajdonságot ábrázoló kép*

Forrás: Nina Piankova, 2019

A tizennyolcadik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő. A képen a **lelkiismeretes** tulajdonságot láthatjuk. A képen a kislány épp eledelt ad kis cicájának. Nektek van kis cicátok vagy kutyátok? Szoktátok etetni őket? Ez egy nagyon szép dolog, hogy gondoskodunk az állatokról, etetjük őket, vigyázunk rájuk, nehogy valami bajuk essen. Ezt a kislányt Katának hívják és ő is nagyon szereti, az állatokat lelkiismeretesen törődik velük. Fontos, hogy mi is mindig kövessük Kata példáját, legyünk lelkiismeretesek és odafigyelőek az emberekkel és az állatokkal szemben is.

25. ábra: **Lelkiismeretes érték ábrázolása**

Forrás: Olga Naumova, 2020

A tizenkilencedik képet kihúzó gyerek választja, hogy ki lesz a következő. Az utolsó tulajdonság a **megbízható**. A képen éppen a gyerekek szembekötösdit játszanak, a középső fiú szeme be van kötve és hang alapján kell megfogni a többieket. A fiú, megbízik a barátaiban, hogy nem állítanak, az útjába semmi akadályt nehogy balesetet szenvedjen. Tehát a másik kettő gyerek megbízható. Megbízható az, akire mindig számíthatunk, elmondhatuk neki bármit, a megbízható gyerekre rábízhatjuk a játékaikat, hogy míg mi valami mással foglalkozunk, vigyázzon rá. Ti is ilyen megbízhatóak vagytok, ha rátok bízna valamit, akkor arra vigyáztok?

26. ábra: *Megbízható gyerek ábrázolása*

Forrás: Colorfuel Studio, 2018

III. **Befejező szakasz:**

Nagyon ügyesek voltatok gyerekek! Most pedig játékra hívlak titeket.

Mivel beszéltünk arról, hogy fontos, hogy tisztelettudók legyünk, ezért ehhez kapcsolódó játékot hoztam nektek.

Játék: Szabad?

A játék menete: Szembe állnak velem a gyerekek egy vonalba. Mondom, hogy „Zolika ugorj kettőt előre”. Ő megkérdezi, hogy „szabad?”. Válaszolom, hogy igen, vagy nem. Ha igen, akkor mielőtt 2-őt ugrik, előre megköszöni, hogy „köszönöm”. Ha elfelejti megköszönni, vagy az engedély nélkül indul el, akkor helyben kell maradnia, vagy vissza kell térni a kiindulópontra. Egyforma esélyt adok minden gyermeknek, hogy oda érjen hozzám. A végén megtapsoljuk magunkat és egymást is. A gyerekeknek nem csak mondani kell a tiszteletet meg is kell rá tanítani őket.

A következő játékunk a segítségnyújtásról fog szólni.

Játék: Kereső (hideg-meleg): Egy gyereket kiküldök a csoportból, azt, aki a képet választotta és a többiek eldugnak egy labdát. Mikor bejön a kereső gyermek, a többiek hangosan hideg – meleg – langyos szavakkal biztatják a keresőt, míg meg nem találja a labdát. Ha megtalálta, akkor megtapsoljuk és megöleljük.

A játék által megtanítható a gyerekeknek a biztatás és a segítségnyújtása. 3-4-szer megismételjük.

3. sz. melléklet:

Interjú kérdések

- Hogy hívnak? Hogy érzed magad? Vártad már, hogy bejöhess?
- Vidám vagy ma? Miért lehetünk vidámak? vagy Miért nem vagy vidám?
- Te szeretsz óvodába járni? Miért szeretsz/nem szeretsz?
- Sok barátod van? Kik azok? Mit jelent számodra barátnak lenni?
- Megbízol a barátaidba? Ők megbíznak benned? Miért bíznak meg/nem bíznak meg?
- Kedvesek veled az óvodában a barátaid/csoporttársaid? Te kedves vagy velük?
- Hogyan szoktál kedveskedni neki/miért nem szoktál kedveskedni nekik?
- Mit szoktál a barátaiddal legszívesebben csinálni?
- Játás közben mindig megosztod játékaidat másokkal, nem szoktál irigykedni?
- Jószívűnek lenni szerinted mit jelent? Hogy érzed magad, ha jószívű vagy?
- De akkor mi lehet az, ha valaki önzetlen? Milyen érzés önzetlennek lenni?
- Szerinted mi az, hogy igazságosság? Veled igazságosan bánnak a felnőttek?
- Hogy érzed igazságosak és becsületesek veled a barátaid? Miért igen/nem?
- Mi az az igazságosság? Mi a becsület?
- Szoktál segíteni a barátaidon vagy más embereken? Miért?
- Milyen érzés segítséget nyújtani és segítséget kapni?
- Az óvodában szorgalmas vagy? Miért gondolod így? Miben segítesz a társaidnak és az óvónénik?
- Aktív vagy a foglalkozásokon is? Miért és miben szoktál tevékenykedni?
- Mit gondolsz, hogyan lehet lelkiismeretesnek lenni?
- Szerinted fontos tisztelettel lenni mások iránt? Miben mutatkozik ez meg? Mit jelent tisztelni valakit?
- Mint látom, rendkívül ügyes és szép kislány/kisfiú vagy! Miben szoktál ügyes lenni? Mit jelent ügyesnek lenni?
- Szerinted miből tudjuk megállapítani, hogy valami vagy valaki szép?
- Te erősnek és bátornak érzed magad? Miért igen/nem?
- Hogy érzed te jó magaviseletű kisfiú/kislány vagy az óvodába és otthon? Miért kell jó viselkedni?
- Szeretsz csendben lenni? Miért fontos, hogy néha csendben maradjunk?
- Nagyon ügyes voltál. Köszönöm, hogy egy jót beszélgettél velem.

Завідувачу кафедри
Біда Олена Анатоліївна,
доктор пед. наук, професор
здобувача вищої освіти
Дудаш Кітті Евелін Імреївна
студентка IV-го курсу
ОП 012 Дошкільна освіта, бакалавр

ЗАЯВА

З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

31.05.2022

Дата

Підпис

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011225925

Дата перевірки:
17.05.2022 20:28:42 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
17.05.2022 20:32:14 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Dudás Kitti Evelin

Кількість сторінок: 106 Кількість слів: 22234 Кількість символів: 168268 Розмір файлу: 1.86 MB ID файлу: 101117681

1.89% Схожість

Найбільша схожість: 0.51% з Інтернет-джерелом (<http://genius-ja.uz.ua/images/files/pallagi-nikolettaszakdoigozat.pdf>)

1.86% Джерела з Інтернету

60

Сторінка 108

0.34% Джерела з Бібліотеки

50

Сторінка 109

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1